

1. Profesores do Departamento.

- Don Pablo Fernández Cabaleiro (Xefe de Departamento).
- Don Julio I. González Montañés.
- Don Daniel Pazos Gómez.

2. Distribución de horas e cursos.

- Don Pablo Fernández Cabaleiro

Carga horaria: 17 horas de clase semanais, máis 3 horas de Xefatura de Departamento, máis 1 hora de titoría de alumnos, máis 1 hora de titoría de pais e nais, máis 1 garda.

Cursos: 1º ESA presencial mañá; 1º ESA presencial mañá (lingua inglesa); 3º ESA presencial mañá; 3º ESA presencial tarde (1º cuadrimestre); 2º ESA presencial mañá; 2º ESA presencial mañá (lingua inglesa); 4º ESA presencial mañá; 4º ESA presencial tarde (2º cuadrimestre).

- Don Julio I. González Montañés.

Carga horaria: 17 horas de clase semanais, máis 4 horas de mantemento informático, máis 2 horas de coordinación TIC.

Cursos: 1º ESA semipresencial mañá; 2º ESA semipresencial mañá; 3º ESA semipresencial mañá; 4º ESA semipresencial mañá; Historia do Mundo Contemporáneo (grupo da mañá); Historia da Arte de 2º de bacharelato (grupo da mañá); Xeografía de 2º de bacharelato (grupo da mañá); Historia da Música e a Danza de 2º de bacharelato (grupo da mañá); Historia de España de 2º bacharelato (2 grupos da mañá).

- Don Daniel Pazos Gómez.

Carga horaria: 19 horas de clase semanais, máis 4 gardas.

Cursos: 1º ESA presencial tarde; 1º ESA semipresencial tarde; 2º ESA semipresencial tarde; 3º ESA semipresencial tarde; 4º ESA semipresencial tarde; Historia do Mundo Contemporáneo (grupo da tarde); Historia da Arte de 2º de bacharelato (grupo da tarde); Xeografía de 2º de Bacharelato (grupo da tarde); Historia da Música e a Danza de 2º de Bacharelato (grupo da tarde); Historia de España de 2º Bacharelato (grupo da tarde).

3. Introducción e contextualización.

O centro de educación secundaria para persoas adultas “Río Léz” é un dos tres centros específicos de adultos da provincia de Pontevedra, considerando como tales o centro penitenciario de A Lama e o centro EPA “Borbés” de Vigo. Polo tanto, a este centro acode unicamente alumnado adulto, en ningún caso menor de 16 anos. A partir de aí a casuística é moi variada, desde alumnos e alumnas en idades relativamente novas que veñen rematar aquí os seus estudos co obxectivo de atopar un traballo ata alumnado de idade máis avanzada que vén para continuar coa súa formación.

O centro “Río Léz” está situado nunha capital de provincia que recibe alumnado dos municipios do entorno. Pese a esta variedade na procedencia xeográfica, a extracción sociocultural resulta bastante homoxénea, tratándose en bastantes casos de estudantes con grandes dificultades para seguir estudos, tanto na Educación Secundaria conducente á obtención do título de Graduado en ESO coma no Bacharelato: desde alumnado con baixa capacidade intelectual a outro que teñen familias ás que atender e traballo que compatibilizan cos estudos. Polo tanto, o nivel de coñecementos co que nos atopamos e a capacidade de dedicación e o tempo dispoñible para o estudo son nalgúns casos francamente baixos. De aí tamén que o absentismo, o abandono e o fracaso escolar sexan máis elevados que noutros centros de secundario e que a concienciación do profesorado por evitar esas lacras sexa decidida.

Contando con estes condicionantes, a educación, no contexto do ensino para as persoas adultas consiste en potenciar todas as súas aptitudes para que poidan construír o seu novo propio proxecto de vida e desempeñar a súa función social con toda plenitude. Para levar a cabo esta función é esencial, como indica o punto 7 do artigo 67 da lei orgánica 2/2006, do 3 de maio, que o ensino das persoas adultas se organice cunha metodoloxía flexible e aberta, de modo que respondan ás súas capacidades, necesidades e intereses.

A Consellería de Educación e Ordenación Universitaria estableceu un currículo específico correspondente ás ensinanzas mínimas da educación secundaria, estando este aberto, flexible e axeitado a cada centro educativo e á súa adaptación ás condicións concretas do seu alumnado.

O Ámbito Social, de acordo co regulado na disposición adicional primeira do Real decreto 1631/2006, integra os aspectos básicos das materias de ciencias sociais, xeografía e historia, educación para a cidadanía e os aspectos perceptivos das materias de música e

educación plástica e visual. Este ámbito integra, polo tanto, tres tipos de aspectos: os que permiten unha comprensión e visión crítica das relacións do home co medio xeográfico, e do home como froito da evolución histórica; os que, cunha raíz profundamente ética, lle facilitan desenvolver unha comprensión das diferenzas e do respecto por elas dentro da sociedade democrática, co fin de preparar as persoas para unha cidadanía activa; e os que lle permiten un achegamento activo e de gozo da linguaxe visual e musical. Os contidos das materias incluídas neste ámbito oriéntanse, deste modo, a proporcionar unha visión global do mundo e a transmitir un conxunto de valores para que os alumnos e alumnas adopten unha actitude ética e comprometida dentro dunha sociedade plural e solidaria. Eses coñecementos supoñen tamén unha contribución fundamental na formación do alumnado adulto para encararse ao mundo laboral. Este ámbito recolle así aspectos profundamente arraigados na tradición pedagóxica occidental: a reflexión e o estudo sobre o espazo xeográfico e a historia; o achegamento á arte como elemento fundamental do humanismo; o diálogo ea reflexión como medio para cultivar o mutuo respecto e desenvolver unha auténtica educación moral propia dunha sociedade democrática avanzada.

4. Contribución das materias ao desenvolvemento das competencias clave.

Entre as achegas do Ámbito Social á adquisición das competencias clave da aprendizaxe pódense mencionar os seguintes aspectos

- Comunicación lingüística (CCL): a aprendizaxe deste Ámbito Social require a interacción social, a interpretación e expresión da concepción do mundo, para o que é esencial o desenvolvemento da competencia lingüística. O alumno adquire coñecementos sobre a organización e o funcionamento da sociedade na que vive á vez que se familiariza con diferentes estilos comunicativos formais. A consecución dos estándares de aprendizaxe propostos require a práctica de distintas destrezas adquiridas ao longo da vida mediante o uso da lingua. Isto implica o manexo de diferentes modalidades de comunicación e o acceso a múltiples soportes de información, con textos en varios formatos, nos que se empregan diversas linguaxes e sistemas de representación, tendo sempre presente que a linguaxe é un instrumento humano básico xa que permite o razoamento.

- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT): o desenvolvemento do Ámbito Social contribúe á adquisición da competencia matemática xa que o alumnado aplica procesos de razoamento lóxico para comprender o funcionamento básico do

sistema económico e político actual e elabora plans de acción que permiten alcanzar obxectivos persoais e profesionais e mellorar a calidade de vida. Ademais, foméntase a capacidade crítica e a aptitude apropiada para a elaboración de xuízos fundados ao abordar problemas cotiáns. Tanto a interpretación de acontecementos e fenómenos como a experimentación no ámbito das ciencias sociais implican a comprensión e o manexo do sistema numérico, a realización de cálculos, a estimación e o cálculo de magnitudes, a situación no espazo, o tratamento e a representación da información e a valoración do azar e da probabilidade. Necesitan a aplicación do razoamento matemático e as súas ferramentas para describir, interpretar e predicir distintos fenómenos nos seus respectivos contextos, demostrando os resultados matemáticos e valorando as solucións pola súa fiabilidade e veracidade. Do mesmo xeito, favorécese o incremento de destrezas para abordar a incerteza, o tratamento dos datos e os razoamentos cualitativos e cuantitativos de maneira lóxica e argumentada para establecer relacións, para deducir conclusións coherentes ben fundamentadas a problemas cotiáns e para ampliar actitudes relacionadas coa asunción de criterios éticos asociados á ciencia, como a conservación de recursos naturais e outras cuestións ambientais. Todo iso contribúe ao desenvolvemento das capacidades necesarias para xerar coñecemento intrínseco ao método de investigación das ciencias sociais.

- Competencia dixital (CD): o estudo das ciencias sociais implica necesariamente o uso das novas tecnoloxías da información e da comunicación e, por tanto, leva o incremento das habilidades de procura, selección e recompilación de información e desenvolver unha actitude crítica para analizar e interpretar a validez e fiabilidade do contido, coa fin de resolver problemas, avaliar novas fontes de información e motivar a curiosidade polo coñecemento. Ademais, este Ámbito Social contribúe á ampliación de capacidades comprendidas na competencia dixital para seleccionar os soportes máis apropiados para observar, elaborar hipóteses, informarse, experimentar, liquidar todo tipo de problemas, executar as tarefas técnicas adecuadamente e elaborar conclusións ben fundamentadas. Propóñense aprendizaxes mediante o uso dos diferentes recursos da tecnoloxías da información e a comunicación de maneira responsable, fiable e segura, tanto para resolver problemas como para producir novos contidos e comunicalos. Neste sentido, os estándares de aprendizaxe propoñen comprender, interpretar textos e comunicar, mediante unha linguaxe multimodal en diferentes sistemas de representación, o coñecemento académico e científico procesado e elaborado, destacando aspectos básicos da comunicación, a exposición, o diálogo e a argumentación. Especifican accións clave do proceso de elaboración persoal do coñecemento e a investigación, tales como

observar, analizar, diferenciar, estruturar, coñecer, describir, sintetizar, investigar, relacionar, asociar, cuestionarse, explicar, interpretar, deducir, demostrar, etc. Inclúen o uso responsable e eficaz das novas tecnoloxías para buscar e xestionar información, empregar técnicas de estudo e traballo, resolver problemas e aplicar o coñecemento.

- Aprender a aprender (CAA): a metodoloxía didáctica propia do ensino deste Ámbito Social prepara para formarse permanentemente ao longo da vida mediante propostas que permiten ao alumnado aprender a observar e exporse cuestións sobre a realidade, a informarse, a estudar, a realizar unha elaboración persoal do coñecemento, a reflexionar e a responder as cuestións que se expoñen na súa vida cotiá. Todo iso esperta a curiosidade, incrementa a motivación para incorporar novos coñecementos e facilita a execución de estratexias metacognitivas para unha aprendizaxe autónoma eficiente. Desenvolver proxectos específicos das ciencias sociais axuda a conseguir un nivel relevante en autonomía e eficacia da propia aprendizaxe, ao que se chega mediante traballos individuais e grupais. A formación en diferentes áreas do saber científico require un proceso introspectivo para valorar e relacionar os intereses e coñecementos previos con novos saberes e empregar todas as estratexias de estudo e traballo aprendidas: escoita activa, lectura, comprensión, análise, síntese, estruturación da información, elaboración persoal do saber, aplicación do coñecemento, etc.

- Competencias sociais e cívicas (CSC): a análise e a reflexión sobre os contidos do Ámbito Social contribúen a afianzar a capacidade de identificar, interpretar, apreciar e axuizar acontecementos, feitos, fenómenos, comportamentos, hábitos e valores para desenvolverse socialmente mediante o diálogo, a cooperación e a participación a nivel local, nacional e europeo. Implican a toma de decisións ben fundamentadas e argumentadas para a comprensión e expresión de diferentes puntos de vista. Potencian actitudes inspiradas no exercicio da liberdade, o respecto, a tolerancia, a igualdade e a non discriminación. Deste xeito, a persoa prepárase para participar na actividade social e cívica de acordo a valores socialmente establecidos e axúdaselle a tomar conciencia democrática.

- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE): as tarefas necesarias para dar sentido aos contidos do Ámbito Social fomentan a capacidade de transformar ideas en actos, partindo de habilidades e destrezas persoais, ao incluír estratexias cognitivas e procedementos que dotan ás persoas adultas de recursos para desenvolverse adecuadamente e afrontar de maneira autónoma retos persoais, sociais, académicos e laborais de diversa índole. Consecuentemente, promóvense aptitudes para aproveitar a información, desenvolver ideas,

resolver problemas e presentar conclusións innovadoras. Por outra banda, potencian a capacidade de análise, pensamento crítico, resolución de problemas e toma de decisións do individuo, ao propoñer a interpretación e a análise crítica da información, coñecementos e acontecementos relacionados coas ciencias sociais. Deste xeito favorécese o aumento da capacidade requirida para afrontar a incerteza, deseñar e poñer en práctica plans de acción eficaces, propoñendo e argumentando solucións a diferentes problemas cotiáns, económicos e sociais, con autonomía e iniciativa persoais.

- Conciencia e expresións culturais (CCEC): a persoa enriquece a súa competencia cultural ao coñecer, comprender, interpretar e gozar o labor humano, abordándoo como obxecto de estudo e como fonte de inspiración de creacións artísticas. A intervención humana na natureza e a cultura dos pobos póñense de manifesto na arte cos propósitos de informar, educar, crear e recrearse. A tecnoloxía é un constituínte esencial da cultura actual, e por iso, desempeña un papel fundamental como obxecto de estudo e representación e como instrumento de creación artística. Este Ámbito Social realiza achegas importantes á competencia en conciencia e expresións culturais ao propoñer a reflexión e a posta en práctica de actitudes de respecto, aceptación e goce das diferentes manifestacións culturais e artísticas, valorando a liberdade de expresión, o dereito á diversidade cultural e o diálogo entre culturas e sociedades, pasadas e actuais, locais e universais, cun espírito aberto, positivo e solidario. Ademais, os contidos do Ámbito social contribúen ao coñecemento do medio físico, dos espazos humanos, da ciencia e a tecnoloxía, do funcionamento económico e da evolución histórica da humanidade. Trátanse así saberes de diversas disciplinas (xeografía, historia, socioloxía, demografía, economía, ecoloxía, arte, arqueoloxía, etc.). Estes procuran favorecer a comprensión dos acontecementos e os fenómenos sociais no contexto no que se producen, a análise dos procesos que dan lugar aos cambios históricos e á reflexión sobre experiencias colectivas de todos os tempos ata a actualidade cunha visión de futuro. Axudan así a ter unha visión clara da importancia do comportamento económico, individual e colectivo das persoas na busca da satisfacción das súas necesidades, así como da produción e organización dos bens e servizos e a distribución dos recursos. As propostas didácticas para o ensino e a aprendizaxe deste Ámbito Social enfócanse de cara a dotar á persoa de ferramentas que lle permitan levar a bo termo proxectos persoais e profesionais, individuais e colectivos, similares aos posibles retos presentes e futuros da súa vida diaria. En todo momento débese ter presente o compoñente social do proceso de aprendizaxe e deberán aproveitarse todas as oportunidades para formar ao individuo en aptitudes de cooperación e de comunicación con persoas da súa contorna, que favorezan a

adquisición de condutas asertivas e colaborativas. Tamén é necesario que se expoñan proxectos que contribúan a que o alumnado desenvolva unha imaxe axustada de si mesmo e do contorno no que se desenvolve, identifique necesidades e intereses propios e alleos e satisfágaos, pense e acometa plans persoais, académicos e laborais. As tarefas e as actividades contidas nos proxectos presentarán exercicios de reflexión, que potencien procesos de pensamento complexos e a análise de feitos e situacións, para detectar causas, implicacións e consecuencias. Deben facilitarse instrucións para aprender a observar, recoñecer, examinar, analizar, discernir, considerar, estudar, sintetizar, expresar, explicar, representar e expoñer de maneira coherente emocións, pensamentos, experiencias e ideas. Ter en conta as instrucións axudará ao alumno para ser máis capaz de atender, concentrarse, escoitar activamente, empregar a linguaxe interna, meditar, deliberar, especular, cooperar e axuizar para resolver problemas reais. Os procesos emprenderanse empregando servizos e recursos humanos e materiais ao alcance do alumnado na súa vida cotiá a través da oferta de entidades, institucións e administracións públicas e privadas.

5. Obxectivos xerais.

Entre os obxectivos xerais das materias do Ámbito Social, poden destacarse os seguintes:

- Identificar e apreciar a pluralidade das comunidades sociais ás que se pertence, participando criticamente dos seus proxectos, valores e problemas con plena conciencia dos seus deberes e dereitos, e rexeitando calquera tipo de discriminación.

- Empregar de forma combinada conceptos, feitos, teorías e procedementos propios da historia, da xeografía, da ética e da educación para a cidadanía para analizar e comprender problemas sociais e resolver situacións conflitivas nas sociedades actuais, especialmente das que afectan a Galicia, España e Europa.

- Coñecer e valorar o patrimonio natural, histórico, lingüístico, cultural e artístico, a escala mundial, estatal e galega, co fin de respectalo, protexelo, desfrutalo e transmitilo ás xeracións vindeiras.

- Comprender a diversidade cultural e étnica das nosas sociedades como unha consecuencia do fenómeno da globalización, valorando esta diversidade como unha oportunidade para expresar actitudes de respecto e tolerancia cara ás outras mentalidades,

formas de vida e códigos éticos que non coinciden cos nosos, sempre que non atenten contra a dignidade humana, e sen que isto implique renunciar a xuízos sobre eles.

- Buscar, comprender, seleccionar e relacionar información verbal, gráfica, icónica, estatística e cartográfica, procedente de diversas fontes, incluída a que proporciona o contorno físico e social, os medios de comunicación e as tecnoloxías da información e a comunicación, tratada de maneira autónoma e crítica co fin que se persegue e comunícala de forma organizada, coherente e intelixible.

- Saber observar e apreciar as imaxes e os sons, comprendendo as relacións existentes entre as linguaxes plásticas e musicais, con outros pertencentes aos distintos ámbitos de coñecemento.

- Participar na organización e realización de actividades en diversos contextos, favorecendo o diálogo, a colaboración e a participación, sendo consciente do enriquecemento que se produce coas propias achegas e as dos demais.

6. Metodoloxía.

As persoas adultas, cando chegan ao centro educativo como o noso, dispoñen dunha gran cantidade de información e de experiencias sobre o mundo que as rodea. Constantemente reciben información e valoracións sobre a vida en sociedade, a través dos medios de comunicación, dos seus líderes sociais e políticos ou da interacción cos seus iguais. Termos como historia, identidade, nación, Estado, constitución, emigración, etc. son manexados constantemente, en moitos casos cunha gran carga emotiva. Por outra banda, ao longo da súa propia traxectoria vital, as persoas adultas experimentan os aspectos positivos e negativos da vida en sociedade e coñecen o significado de realidades como conflito, discusión, diálogo, influencia, poder social ou violencia.

O ámbito social, dentro da educación secundaria para persoas adultas, é un marco privilexiado para a posta en cuestión e discusión de todas esas informacións e saberes, actitudes, experiencias e valores que o adulto leva como bagaxe inseparable da súa propia vida. As características, as necesidades, os intereses e as motivacións das persoas adultas, á hora de acceder á oferta educativa, difiren das do resto do alumnado. Se engadimos a isto a amplitude e diversidade das situacións individuais, as diferenzas socioculturais, de condicións laborais, da calidade das experiencias e expectativas académicas e, incluso, o tempo dispoñible para

dedicarse ás tarefas educativas, podemos comprender a complexidade dos referentes que debemos considerar á hora de tomar decisións no ámbito da educación para as persoas adultas.

Polo anteriormente sinalado, neste contexto haberá que partir dunha análise das maneiras ou á tipoloxía do alumnado, partindo das experiencias previas con que accede ao sistema educativo e respectando os procesos evolutivos da vida adulta, así como os ritmos e estilos de aprendizaxe individuais. Ademais, o estudo dos contidos procedentes da xeografía e da historia debe ser integrador e globalizador, xa que o seu obxectivo básico é o coñecemento da realidade social. O estudo da interacción do home co seu medio debe ter un enfoque ecoxeográfico, que considere as múltiples variables -naturais e humanas- que conforman un espazo e, ademais, atenda o dinamismo interno de cada variable e das súas interaccións.

O estudo da historia permítelle ao alumnado adulto ter unha visión multicausal do proceso histórico, como algo evolutivo que condiciona e determina o presente. É necesario o estudo dos suxeitos históricos silenciados como as mulleres, a clase obreira, os pobres... dándolle o protagonismo que lles corresponde. Ao mesmo tempo, débese abordar o estudo do noso patrimonio cultural material e inmaterial como un conxunto herdado e construído colectivamente a través do tempo e do espazo. De aí que se entrelacen os planos do patrimonio cultural, histórico, artístico e ambiental, establecendo interaccións mutuas.

O estudo dos fenómenos sociais tamén debe insistir permanentemente na diferenza entre a realidade deses fenómenos e as interpretacións que recibimos deles a través de todo tipo de fontes, favorecendo así o relativismo das interpretacións sociais e o respecto polas posturas diferentes e evitando o maniqueísmo. Deberase desenvolver polo tanto unha metodoloxía que compare o inmediato co afastado, o propio co alleo, o máis concreto co máis abstracto, expresando así a importancia que no currículo debe concederse á xeografía, á historia e á cultura de Galicia.

A educación para a cidadanía en persoas adultas debe transmitir e poñer en práctica valores que favorezan a liberdade persoal, a responsabilidade, a cidadanía democrática, a solidariedade, a tolerancia, a igualdade, o respecto e axustiza, e que axude a superar calquera tipo de discriminación. Deste xeito contribuirán á implicación do alumnado na vida social, como cidadás e cidadáns que posúen a información precisa e sexan conscientes das súas obrigas e responsabilidades.

Por outra banda, se a motivación é clave en todo proceso de aprendizaxe, na educación das persoas adultas adquire unha relevancia especial. As actividades deberán ter sentido para

elas, ser funcionais e vehicular aprendizaxes que poden ser transferidas á práctica no mundo que as rodea, de xeito que lles vexan utilidade patente. Esta é imprescindible para evitar o abandono antes de completar o proceso de aprendizaxe, de aí a importancia de desenvolver, nas persoas adultas, capacidades e habilidades encamiñadas á superación, con éxito, das dificultades con que se poden atopar no seu contorno persoal, sociocultural e laboral, reforzando así a súa autoestima.

A educación das persoas adultas debe favorecer, ademais, os procesos en que estas aprendan a aprender. É moi importante que, canto antes, se responsabilicen do seu proceso de aprendizaxe. Neste senso, a implicación activa das persoas adultas nos procesos de formación só é posible se se senten partícipes deles, é dicir, se están implicadas en todo o proceso educativo. Así, o papel fundamental do profesorado consiste principalmente en facilitar o proceso de ensinanza aprendizaxe máis que en transmitir coñecementos.

Na situación tan excepcional inaugurada a raíz da crise sanitaria provocada pola pandemia do COVID-19, potenciárase unha metodoloxía que pivote sobre o emprego das novas tecnoloxías. Así, brindáranse materiais (apuntamentos, comentarios de texto, imaxes, vídeos, mapas, presentacións PowerPoint) a través das plataformas dixitais. Contando con este soporte poderán levarse a cabo actividades como comentarios de texto, comentarios de imaxes, cuestionarios, traballos de investigación..., as cales serán entregadas aos docentes por medio de ferramentas como o correo electrónico. Para o alumnado sen conectividade, en relación coa atención á diversidade, brindárase o acceso da aula de informática do centro para que este sexa capaz de levar a cabo estas actividades contando coas medidas hixiénicas idóneas para ilo.

7. Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente.

	INDICADORES	VALORACIÓN	PROPOSTAS DE MELLORA
MOTIVACIÓN DO ALUMNADO	1. Proporciona un plan de traballo ao principio de cada unidade.		
	2. Considera situacións que introduzan a unidade (lecturas, debates, diálogos...).		
	3. Relaciona as aprendizaxes con aplicacións reais ou coa súa funcionalidade.		

	4. Informa sobre os progresos conseguidos e as dificultades encontradas.		
	5. Relaciona os contidos e as actividades cos intereses do alumnado.		
	6. Estimula a participación activa dos estudantes en clase.		
	7. Promove a reflexión dos temas tratados.		

	INDICADORES	VALORACIÓN	PROPOSTAS DE MELLORA
DESENVOLVEMENTO DO ENSINO	1. Resume as ideas fundamentais discutidas antes de pasar a unha nova unidade ou tema con mapas conceptuais, esquemas...		
	2. Cando introduce conceptos novos, relaciónaos, se é posible, cos xa coñecidos; intercala preguntas aclaratorias; pon exemplos...		
	3. Ten predisposición para aclarar dúbidas e ofrecer asesorías dentro e fóra das clases.		
	4. Optimiza o tempo dispoñible para o desenvolvemento de cada unidade didáctica.		
	5. Utiliza axuda audiovisual ou doutro tipo para apoiar os contidos na aula.		
	6. Promove o traballo cooperativo e mantén unha comunicación fluída cos estudantes.		
	7. Desenvolve os contidos dunha forma ordenada e comprensible para os alumnos e as alumnas.		
	8. Formula actividades que permitan a adquisición dos estándares de aprendizaxe e as destrezas propias da etapa educativa.		
	9. Formula actividades en grupo e individuais.		

	INDICADORES	VALORACIÓN	PROPOSTAS DE MELLORA
SEGUIMIENTOS	1. Realiza a avaliación inicial ao principio de curso para axustar a programación ao nivel dos estudantes.		

2. Detecta os coñecementos previos de cada unidade didáctica.		
3. Revisa, con frecuencia, os traballos propostos na aula e fóra dela.		
4. Proporciona a información necesaria sobre a resolución das tarefas e como pode melloralas.		
5. Corrixe e explica de forma habitual os traballos e as actividades dos alumnos e as alumnas, e dá pautas para a mellora das súas aprendizaxes.		
6. Utiliza suficientes criterios de avaliación que atendan de xeito equilibrada a avaliación dos diferentes contidos.		
7. Favorece os procesos de autoavaliación e coavaliación.		
8. Propón novas actividades que faciliten a adquisición de obxectivos cando estes non foron alcanzados suficientemente.		
9. Propón novas actividades de maior nivel cando os obxectivos foron alcanzados con suficiencia.		
10. Utiliza diferentes técnicas de avaliación en función dos contidos, o nivel dos estudantes, etc.		
11. Emprega diferentes medios para informar dos resultados os estudantes e os pais.		

8. Medidas de atención á diversidade.

A diversidade na aula é un dos maiores retos que, na situación actual, teñen que enfrontar os e as docentes. No caso dos centros EPA, o reto é aínda máis forte xa que á diversidade socioeconómica e cultural súmase a diferenza de idade do alumnado e as diferentes expectativas ante o estudo. O primeiro paso para solucionar o reto é aceptar a diversidade como un factor común de todas as clases, non só no que se refire ao nivel de coñecementos senón tamén á capacidade, ao ritmo de aprendizaxe a ás preferencias do alumnado. Por outra parte, o diálogo permanente, o debate ordenado e o cultivo do respecto ás diferenzas, que integran un aspecto fundamental do ámbito social, serán un instrumento eficaz para o desenvolvemento da competencia da autonomía e iniciativa persoal.

Cómpre, xa que logo, identificar e apreciar a pluralidade das comunidades sociais ás que pertence o alumnado rexeitando calquera tipo de discriminación, e comprender a diversidade cultural e étnica da sociedade actual como unha consecuencia do fenómeno da globalización,

valorando esta diversidade como unha oportunidade para expresar actitudes de respecto e tolerancia cara ás outras mentalidades, formas de vida e códigos, sempre que non atenten contra a dignidade humana, e sen que isto implique renunciar a xuízos sobre eles.

O primeiro paso para atender á diversidade é identificar aos estudantes que poidan precisar un material de apoio específico. Para isto contamos co apoio do Departamento de Orientación do Centro, especialmente no que se refire aos grupos de ensino presencial, xa que na modalidade semipresencial o elevado número de alumnos e alumnas fai moi difícil o seguimento personalizado. Ao alumnado que presente algún tipo de carencia débese explicar que o mellor xeito de progresar é traballar con materiais de apoio para que repasen os conceptos básicos. Non é unha cuestión de intelixencia, senón de superación de dificultades para avanzares máis dende o punto de partida individual de cada un.

Pode haber alumnado con necesidades educativas especiais por diversos motivos: alumnos/as pouco escolarizados/as en etapas anteriores, reiterado absentismo escolar, alumnos/as estranxeiros/as, alumnado con escaso dominio das linguas galega e española, enfermidades ou tratamentos médicos, problemas de aprendizaxe ou de conducta... Se estes problemas fixesen necesario que algún estudante tivera unha adaptación curricular, esta farase sempre co asesoramento do titor/a e do Departamento de Orientación, e sempre de forma individualizada. Se este alumnado non precisa adaptación curricular, pero os seus resultados non corresponden aos obxectivos propostos aínda despois de realizar actividades de reforzo específicas para eles, pode ser necesario variar ou mesmo eliminar determinados contidos e reforzar outros, coa conseguinte modificación dos criterios de avaliación. No caso de presentarse alumnado con problemas de índole física, tales como problemas de mobilidade, de xordeira e de visión, estes tentaranse resolver con aulas accesibles e coa utilización de dispositivos electrónicos.

9. Elementos transversais.

Os chamados elementos transversais están centrados na análise e valoración dos dereitos humanos, a conservación do medio ambiente e o respecto ás minorías e ao/á “diferente”. Así, todo ensino debe estar tamén orientado cara unha educación en valores, dentro da cal podemos distinguir elementos como a educación para a paz, a educación ética e cívica, a educación para a igualdade de oportunidades entre os dous sexos, a educación afectivo-sexual ou a educación ambiental.

Especial relevancia debe ter o fomento do hábito lector, tanto nas sesións de clase como no traballo fóra das aulas. Neste aspecto, o centro EPA Río Lérez conta cun Proxecto Lector no que o noso Departamento colabora activamente. O obxectivo é que o alumnado visite a biblioteca e se acostume a procurar eles mesmos información e coñecemento, así como o desenvolvemento da autonomía lectora e o aprecio pola lectura como fonte de pracer. O Departamento recomendou a adquisición dunha listaxe de títulos en papel sobre temas históricos e sociais en diferentes formatos e procurando adaptarse aos diferentes niveis do noso alumnado. O profesorado estimula constantemente aos estudantes a facer uso dos libros, colabora coa “hora de lectura” prevista no Proxecto Lector do centro e traballa para crear un repositorio de libros dixitais con licencia de dominio público que están dispoñibles para o alumnado, ben nos seus dispositivos de lectura privados ou nos pertencentes á biblioteca do centro que os estudantes poden levar en préstamo.

En colaboración co equipo encargado da Biblioteca, pretendemos contribuír á adquisición das competencias básicas relacionadas coa educación documental (especialmente aprender a aprender e competencia dixital), e desenvolver no alumnado as seguintes destrezas básicas: consulta eficaz e cun obxectivo claro de diferentes fontes informativas e en distintos soportes (enciclopedias, dicionarios, atlas, Internet), selección da información desexada e axustada aos obxectivos formulados e emprego e reelaboración da información obtida de maneira comprensiva, crítica e ética.

Por último, no relativo á integración das TICs, de acordo co disposto no decreto 133/2007 polo que se regulan as ensinanzas da educación secundaria obrigatoria na comunidade autónoma de Galicia, cada centro educativo debe elaborar e incluír no proxecto educativo de centro, un plan de integración das tecnoloxías da información e a comunicación que implique un cambio metodolóxico e unha adaptación á realidade para o mellor aproveitamento das posibilidades que as tecnoloxías da información e a comunicación ofrecen. Dende o Ámbito social, a contribución á competencia no tratamento da información e a competencia dixital vai ser esencial: uso das TICs para a creación de distintos contextos comunicativos: foros, correo electrónico, blogs, etc; uso de distintas ferramentas dixitais para manexar a información: CDs, DVDs, internet, Presentacións... etc. Entre os principais obxectivos que nos fixamos poderíamos destacar os seguintes:

1. Fornecer ao alumnado de estratexias para obter e xestionar a información conseguida mediante o uso das tecnoloxías da información e a comunicación.

2. Utilizar programas e contornos que faciliten a consecución dos obxectivos propostos nas diferentes áreas do currículo.

3. Utilizar o ordenador como medio de creación, de integración, de cooperación e de expresión das propias ideas.

4. Potenciar a comunicación cos seus iguais.

5. Potenciar a capacidade de razoamento do alumnado, a súa motivación e o seu afán de coñecemento.

Para acadar os obxectivos anteriores facemos un uso intensivo das pizarras dixitais e das presentacións en *PowerPoint*, e fomentamos o uso do correo electrónico como método para poñer en contacto a profesores e alumnos, resolver dúbidas, etc. O Departamento dispón dun repositorio web onde o alumnado pode descargar contidos dixitais elaborados polos profesores e temos tamén un blog onde informamos regularmente ao alumnado das novas do Departamento e dos materiais que teñen dispoñibles. A maiores, os estudantes de 2º de Bacharelato nas materias de Xeografía e Historia da Arte dispoñen de webs específicas con material complementario.

10. Materias de ESA presencial.

- Materiais didácticos:

Seguiranse as Unidades Didácticas facilitadas pola Dirección Xeral de Formación Profesional e Ensinanzas Especiais, tanto as de ensinanza presencial coma as de semipresencial.

- Concrecións por estándares de aprendizaxe:

Módulo 1. Bloque 1. O medio físico

Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave	Grao mínimo de consecución	Temporalización	Instrumentos de avaliación
E,g,h,i	B1.1.: A terra: ubicación e	B.1.1.: Manexar todas as formas de	B1.1.1. Localiza espazos xeográficos	CD, CMCT, CAA	Localiza espazos xeográficos e lugares	1º bimestre	Proba obxectiva

	representación	representación do noso planeta en diferentes soportes e aplicacións	s e lugares utilizando datos de coordenadas xeográficas en mapas convencionais e en versión dixital		utilizando datos de coordenadas xeográficas		
E,g,h,i	B1.2. Compoñentes básicos e formais do relevo	B1.2. Describir e situar as formas do relevo e os compoñentes básicos do medio físico de Galicia, España, Europa e o mundo	B.1.2.1. Sitúa nos diferentes tipos de mapas físicos as principais unidades de relevo de Galicia, España, Europa e o mundo	CD, CMCT, CAA	Sitúa nos diferentes tipos de mapas físicos as principais unidades de relevo de Galicia e España	1º bimestre	Proba obxectiva
			B.1.2.2. Enumera e describe as características do relevo de Galicia, España, Europa e o mundo	CAA, CLL	Enumera as características do relevo de Galicia, España, Europa e o mundo	1º bimestre	Proba obxectiva
E,g,h,i,k	B1.3. Medio físico de Galicia, España,	B.1.3. Ubicar, analizar e comparar os principais	B.1.3.1. Interpreta mapas representativos dos principais	CAA, CLL, CMCT, CD	Interpreta mapas representativos dos principais conxuntos	1º bimestre	Proba obxectiva

	Europa e o mundo	conxuntos bioclimáticos que conforman o espazo xeográfico galego , español, europeo e mundial	conxuntos bioclimáticos de Galicia, España, Europa e o mundo		bioclimáticos de Galicia e España		
			B.1.3.2. Compara as principais zonas climáticas seguindo cadeas argumentais	CAA, CCL, CD	Compara as principais zonas climáticas	1º bimestre	Proba obxectiva
			B.1.3.3. Descubre os rasgos distintivos de cada tipo de clima mediante explicacións que levan implícitas a interpretación de resultados matemáticos e científicos	CAA, CMCCT, CD, CCL	Descubre os rasgos distintivos de cada tipo de clima	1º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 3: A Historia

A,e	B3.1. A evolución das especies e a hominización	B3.1. Entender o proceso de hominización	B3.1.1. Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana.	CAA, CMCC T	Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana	1º bimestre	Proba obxectiva
E,f	B3.2. A periodización na Prehistoria: Paleolítico e Neolítico	B3.2. Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e os acontecementos históricos máis salientables da Prehistoria, para adquirir unha perspectiva global da evolución.	B3.2.1. Distingue etapas históricas polos seus trazos fundamentais	CSC, CMCC T	Distingue etapas históricas polos seus trazos fundamentais	2º bimestre	Proba obxectiva
			B3.2.2. Interpreta diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos	CSC, CMCC T, CAA	Interpreta diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	2º bimestre	Proba obxectiva
B, c,e,g,k,m	B3.3. Paleolítico: etapas, características das formas de vida; cazadores recolectores.	B3.3. Coñecer as características da vida humana correspondentes aos dous períodos en que se divide	B3.3.1. Explica a través dun esquema comparativo a diferenza entre os dous períodos en que se divide	CSC, CCL, CAA	Explica a través dun esquema comparativo a diferenza entre os dous períodos en que se divide a Prehistoria	2º bimestre	Proba obxectiva

		a Prehistoria: Paleolítico e Neolítico	a Prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.		e menciona ^o as características básicas da vida en cada un.		
			B3.3.2. En relación ás primeiras actividades e de cara ás subseguintes, planifica, revisa e avalía o seu propio proceso de elaboración do coñecemento histórico	CAA	En relación ás primeiras actividades e de cara ás subseguintes, planifica, revisa e avalía o seu propio proceso de elaboración do coñecemento histórico	2 ^o bimestre	Proba obxectiva
B,c,e,g,k,m	B3.4. Neolítico: revolución agraria e expansión das sociedades humanas, sedentarismo, artesanía e comercio, organización social	B3.4. Interpretar a evolución histórica da humanidade relacionando factores naturais, sociais, políticos, económicos e culturais.	B3.4.1. Expón en formato multimedia a aparición das primeiras descubertas e invencións da humanidade, xunto ás súas consecuencias	CSC, CCEC, CCL, CD, CAA	Expón en formato multimedia a aparición das primeiras descubertas e invencións da humanidade	2 ^o bimestre	Proba obxectiva
B,c,e,g,k,m	B3.5. Prehistoria galega: megalitos e petróglifos	B3.5. Coñecer algunhas características da vida humana neste	B3.5.1. Describe formas de organización socioeconómica e política,	CSC, CCL	Menciona formas de organización socioeconómica e política, novas ata	2 ^o bimestre	Proba obxectiva

		período, así como o establecemento e a difusión de diferentes culturas urbanas despois do Neolítico	novas ata entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto		entón, como os imperios de Mesopotamia e de Exipto		
C,e,h,i,l	B3.6. As primeiras manifestacións culturais: restos materiais e artísticos, pintura e escultura. As primeiras descubertas e invencións. Os primeiros ritos relixiosos	B3.6. Recoñecer a importancia das novas descubertas, interpretando a evolución histórica da humanidade	B3.6.1. Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos)	CSC, CAA	Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos)	2º bimestre	Proba obxectiva
			B3.6.2. Identifica os rasgos distintivos das primeiras civilizacións, e valora o seu legado cultural	CSC, CMCC T, CCEC, CCL	Identifica os rasgos distintivos das primeiras civilizacións	2º bimestre	Proba obxectiva
B,c,e,g,k, o	B3.7. Idade Antiga: primeiras civilizacións	B3.7. Coñecer os trazos principais das	B3.7.1. Identifica trazos da organización	CSC, CAA	Identifica trazos da organización sociopolítica	2º bimestre	Proba obxectiva

	urbanas. Mesopotamia e Exipto, Sociedade, economía e política	polis gregas e a transcendencia do concepto de democracia	sociopolítica e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos		e económica das polis gregas		
			B3.7.2. Describe algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais	CSC, CCL, CAA, CSIEE	Menciona algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais	2º bimestre	Proba obxectiva
			B3.7.3. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo, identificando a confluencia no tempo de diversas culturas en diferentes lugares	CSC, CAA	Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo	2º bimestre	Proba obxectiva
			B7.3.4. Elabora un mapa do imperio de Alexandre Magno	CSC, CAA	Elabora un mapa do imperio de Alexandre Magno	2º bimestre	Proba obxectiva

C,e,h,i,j,l	3.8. Idade Antiga: avances culturais e científicos, as primeiras relixións organizadas. A arte no mundo antigo	B3.8. Entender o alcance do clásico na arte e na cultura occidentais	B3.8.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo	CSC, CCEC, CCL	Menciona as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo	2º bimestre	Proba obxectiva
			B3.8.2. Dá exemplos representativos das áreas do saber grego e discute por que se considera que a cultura europea parte da Grecia clásica	CSC, CCEC, CMCC T, CAA, CCL	Dá exemplos representativos das áreas do saber grego	2º bimestre	Proba obxectiva
B,c,e,g,k, o	B3.9. Mundo clásico. Grecia: as “polis” gregas e a súa expansión. O imperio de Alexandre Magno e o helenismo	B3.9. Caracterizar os trazos principais da sociedade, a economía e a cultura romanas, e recoñecer os conceptos de cambio e continuidade na historia da Roma antiga	B3.9.1. Elabora unha liña cronolóxica que conteña as distintas etapas da civilización romana, seleccionando os feitos fundamentais que teñen lugar nelas	CSC, CAA	Elabora unha liña cronolóxica que conteña as distintas etapas da civilización romana, seleccionando os feitos fundamentais que teñen lugar nelas	2º bimestre	Traballo de investigación

			B3.9.2. Analiza as institucións romanas e identifica a súa influencia e pervivencia na actualidade	CSC, CAA, CSIEE, CCL	Analiza as institucións romanas e identifica a súa influencia e pervivencia na actualidade	2º bimestre	Traballo de investigación
C,e,f,h,j,l	B3.10. Mundo clásico: Grecia e o helenismo: arte, ciencia, teatro e filosofía	B3.10. Identificar e describir os trazos característicos de obras de arte grega e romana, diferenciando os que son específicos	B3.10.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana	CSC, CCEC, CAA, CCL	Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana	2º bimestre	Traballo de investigación
C,e,f,g,o,m	B3.11. Mundo clásico: orixe e etapas da historia de Roma. República e imperio: organización política e expansión colonial polo Mediterráneo. Cristianismo	B3.11. Establecer conexións entre o pasado da Hispania romana e o presente	B3.11.1. Elabora en formato multimedia unha liña cronolóxica que indique as fases da romanización da Península Ibérica	CSC, CAA, CD	Elabora unha liña cronolóxica que indique as fases da romanización da Península Ibérica	2º bimestre	Traballo de investigación

			B3.11.2. Emprega Tecnoloxías da Información e da Comunicación para investigar exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade	CSC, CCEC, CAA, CD	Emprega Tecnoloxías da Información e da Comunicación para investigar exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade	2º bimestre	Traballo de investigación
			B3.11.3. Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos	CSC, CCEC	Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos	2º bimestre	Traballo de investigación

Módulo 2. Bloque 3. A Historia

B,d,e,g, i	B3.1. A Idade Media: causas e etapas. A alta Idade Media. O feudalismo . A baixa Idade Media. O renacer das	B3.1. Describir os aspectos socioeconómicos , políticos e culturais da Idade Media	3.1.1. Coñece os rasgos representativo s desde a caída do Imperio romano ata a Idade Moderna: os reinos xermánicos e cristiáns, o	CAA , CSC, CCL	Coñece os rasgos representativo s desde a caída do Imperio romano ata a Idade Moderna: os reinos xermánicos e cristiáns, o	3º bimestre	Proba obxectiva

	idades e a crise do século XIV		Imperio bizantino e os pobos musulmáns da Idade Media		Imperio bizantino e os pobos musulmáns da Idade Media		
			3.1.2. Expón as características da sociedade feudal	CAA, CSC, CCL	Menciona as características da sociedade feudal	3º bimestre	Proba obxectiva

Módulo 3. Bloque 1. A Historia

B,c,d,l,m	B1.1. A Ilustración e a revolución científica. O alcance das novas correntes de pensamento en España e Galicia	B1.1. Coñece o alcance da Ilustración, como novo movemento cultural e social na Europa e en América	B1.1.1. Analiza a obra de autores clave do inicio da Idade Contemporánea e a súa influencia a nivel cultural, social, político e económico	CSC, CCEC, CAA	Analiza a obra de autores clave do inicio da Idade Contemporánea e a súa influencia a nivel cultural, social, político e económico	1º bimestre	Proba obxectiva
			B1.1.2. Valora o alcance da Ilustración e da Revolución Científica dos séculos XVII e XVIII	CSC, CMCC, T, CAA	Valora o alcance da Ilustración e da Revolución Científica dos séculos XVII e XVIII	1º bimestre	Proba obxectiva
			B1.1.3. Manifesta unha actitude crítica e de	CSC, CCEC	Manifesta unha actitude crítica e de rexeitamento	1º bimestre	Proba obxectiva

			rexeitamento ante as manifestacións culturais que supoñan discriminación de calquera tipo		ante as manifestacións culturais que supoñan discriminación de calquera tipo		
C,e,f,j	B1.2. O século XVIII: as revolucións burguesas e a crise do Antigo Réxime	B1.2. Comprender o inicio da Idade Contemporánea dende unha perspectiva social, política e económica	B1.2.1. Narra sinteticamente os principais feitos das revolucións burguesas do século XVIII, dando explicacións, causas e valorando vantaxes e inconvenientes	CSC, CAA, CCL	Menciona os principais feitos das revolucións burguesas do século XVIII, dando explicacións	1º bimestre	Proba obxectiva
C,e,f,j	B1.3. Do Imperio Napoleónico á época da Restauración	B1.3. Analizar as dificultades da diplomacia europea e o alcance dos conflitos durante a época napoleónica	B1.3.1. Analiza as relacións entre reinos europeos que conduciron ás guerras	CSC, CCL	Menciona as relacións entre reinos europeos que conduciron ás guerras	1º bimestre	Proba obxectiva
C,e,f	B1.4. Os Borbóns en España. Da Guerra de Sucesión á Guerra de Independencia	B1.4. Explicar a través do caso español, os intentos de adaptación do Antigo	B1.4.1. Distingue as características de réximes monárquicos autoritarios,	CSC, CAA	Menciona as características de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos	1º bimestre	Proba obxectiva

	a. Galicia no século XVIII	Réxime e mantemento do poder por parte dos monarcas europeos na época da Ilustración	parlamentarios e absolutos				
C,e,i,j	B1.5. A Revolución Industrial	B1.5. Describir os feitos relevantes da Revolución Industrial, tendo en conta o seu encadeamento causal e o tipo de progreso que conleva, e analizar os conseguintes cambios económicos en España e Galicia	B1.5.1. Analiza a evolución da industrialización en diferentes países de España e diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas	CSC, CAA, CCL	Analiza a evolución da industrialización en diferentes países de España e diferentes países de Europa, América e Asia	1º bimestre	Proba obxectiva
			B1.5.2. Compara o proceso da Revolución Industrial en Inglaterra co doutros países	CSC, CMCC T	Compara o proceso da Revolución Industrial en Inglaterra co doutros países	1º bimestre	Proba obxectiva
			B1.5.3. Valora a industrialización en España e Galicia e a	CSC, CMCC T, CAA	Valora a industrialización en España e Galicia e a súa	1º bimestre	Proba obxectiva

			súa repercusión política e económica		repercusión política e económica		
			B1.5.4. Detecta e expón de maneira sintética os beneficios e inconvenientes que xerou a Revolución Industrial tendo en conta a situación laboral dos sectores máis desfavorecidos	CSC, CAA	Menciona os beneficios e inconvenientes que xerou a Revolución Industrial tendo en conta a situación laboral dos sectores máis desfavorecidos	1º bimestre	Proba obxectiva
C,f,i	B1.6. Revolucións burguesas nos séculos XVIII e XIX: liberalismo e nacionalismo . Alcance dos procesos revolucionarios en España e Galicia	B1.6. Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX	B1.6.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron	CSC, CAA, CCL	Menciona as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.6.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o	CSC, CAA, CCL	Recoñece o valor das fontes non só como información senón tamén como	2º bimestre	Proba obxectiva

			valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as		evidencia para os/as historiadores/as		
C,i,l	B1.7. Avances científicos e tecnolóxicos no século XIX. A arte	B1.7. Valorar os movementos culturais e os principais avances científicos e tecnolóxicos do século XXI, consecuencia das revolucións industriais	B1.7.1. Elabora un eixe cronolóxico cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX	CSC, CD, CAA	Menciona principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.7.2. Compara os movementos artísticos europeos e asiáticos	CSC, CCEC	Menciona os movementos artísticos europeos e asiáticos	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.7.3. Comenta analiticament e diferentes tipos de obras de arte do século XIX	CSC, CCEC, CCL	Menciona diferentes tipos de obras de arte do século XIX	2º bimestre	Proba obxectiva
B,c,d,i	B1.8. A expansión imperialista. A conquista	B1.8. Establecer xerarquías causais da	B1.8.1. Razona a relación entre o imperialismo,	CSC, CAA, CCL	Menciona a relación entre o imperialismo,	2º bimestre	Proba obxectiva

	do mundo por parte das potencias industrializadas. España e Galicia durante o auge do colonialismo	evolución do imperialismo, identificando as potencias e a repartición de poder no mundo no último cuarto do século XIX e principios do XX	a xeopolítica mundial e as relacións económicas transnacionais		a xeopolítica mundial e as relacións económicas transnacionais		
			B1.8.2. Establece interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914	CSC, CAA, CCL	Establece interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914	2º bimestre	Proba obxectiva
C,d,e,i	B1.9. O mundo de 1914 a 1918. A Primeira Guerra Mundial. A Revolución Rusa	B1.9. Explicar os aspectos fundamentais da Gran Guerra e a Revolución Rusa, as súas consecuencias e as súas interconexións	B1.9.1. Comprende os aspectos básicos da Primeira Guerra Mundial e a orixe do novo mapa político de Europa	CSC, CAA, CCL	Comprende os aspectos básicos da Primeira Guerra Mundial e a orixe do novo mapa político de Europa	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.9.2. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da	CSC, CAA, CCL	Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución	2º bimestre	Proba obxectiva

			Revolución Rusa na súa época e na actualidade		Rusa na súa época		
B,c,e,i,j	B1.10. A época de Entreguerras: de 1919 e 1939. Os felices anos 20. A crise de 1929. O auxe dos fascismos	B1.10. comprender os acontecementos, fitos e procesos máis importantes do período de Entreguerras e analizar as causas do auxe dos fascismos en Europa	B1.10.1. Contrasta diferentes interpretacións de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia acerca dos procesos máis importantes do período de Entreguerras	CSC, CD, CAA	Menciona diferentes interpretacións de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia acerca dos procesos máis importantes do período de Entreguerras	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.10.2. Contrasta a crise de 1929 con crises posteriores	CSC, CAA, CCL, CMCC T	Contrasta a crise de 1929 con crises posteriores	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.10.3. Valora a loita da muller no movemento sufraxista	CSC, CAA	Valora a loita da muller no movemento sufraxista	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.10.4. Explica diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa	CSC, CAA, CCL	Menciona diversos factores que fixeron posible o auxe do fascismo en Europa	2º bimestre	Proba obxectiva
I,j	B1.11. A Segunda Guerra	B1.11. Coñecer os principais	B1.11.1. Narra dunha forma	CSC, CD,	Cita as causas e consecuencia	2º bimestre	Proba obxectiva

	Mundial (1939 – 1945)	feitos da Segunda Guerra Mundial e o contexto en que se desenvolveu o Holocausto, así como as súas consecuencias	fundamentada as causas e consecuencias da Segunda Guerra Mundial a distintos niveis temporais e xeográficos	CAA, CCL	s da Segunda Guerra Mundial a distintos niveis temporais e xeográficos		
			B1.11.2. Interpreta as razóns da fin da Segunda Guerra Mundial a nivel europeo e mundial	CSC, CCL, CAA	Cita as razóns da fin da Segunda Guerra Mundial a nivel europeo e mundial	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.11.3. Explica as fases do conflito coa axuda de mapas e outras representacións	CSC, CD, CAA, CCL	Cita as fases do conflito coa axuda de mapas e outras representacións	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.11.4. Elabora un xuízo persoal do Holocausto e as súas consecuencias a partir da información procedente de	CSC, CCEC, CD, CCL	Menciona o Holocausto e as súas consecuencias a partir da información procedente de diversas fontes	2º bimestre	Proba obxectiva

			diversas fontes				
B,c,d,j	B1.12. O primeiro terzo do século XX en España e Galicia. II República e Guerra Civil	B1.12. Coñecer as tensións que levaron en España á proclamación da II República e ao estoupido da Guerra Civil	B1.12.1. Explica as principais reformas durante a II República española e a reacción a elas	CSC, CCL, CAA	Menciona as principais reformas durante a II República española e a reacción a elas	2º bimestre	Traballo de investigación
			B1.12.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional	CSC, CCL, CAA	Menciona as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacional	2º bimestre	Traballo de investigación

Módulo 4. Bloque 1. A Historia

E,g,h,i	B1.1. A existencia dun mundo bipolar. A Guerra Fría	B1.1. Analizar as relacións entre o bloque de USA e a URSS para comprender o concepto da Guerra Fría	B.1.1.1. Interpreta a evolución dos EEUU e da URSS e os seus aliados a partir de fontes literarias e audiovisuais	CSC, CAA, CCL	Interpreta a evolución dos EEUU e da URSS e os seus aliados	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.1.2. Utiliza fontes históricas e historiográficas para comprender	CSC, CAA	Utiliza fontes históricas e historiográficas para mencionar conflitos da	3º bimestre	Proba obxectiva

			e explicar conflitos da época da Guerra Fría		época da Guerra Fría		
B,d,g,h, i	B1.3. A evolución das grandes potencias: URSS e EEUU: sociedade, política, economía e cultura	B1.3. Contrastar as vantaxes e inconvenientes da evolución económica, política, social e cultural dos grandes bloques políticos do século XX e as consecuencias inmediatas e posteriores	B1.3.1. Relaciona a organización política coa evolución social e económica e cultural dos dous grandes sistemas socioeconómicos de finais do século XX	CSC, CCL	Relaciona a organización política coa evolución social e económica e cultural dos dous grandes sistemas socioeconómicos de finais do século XX	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.3.2. Desenvolve unha actitude crítica ante os diferentes enfoques dun mesmo feito histórico, analizando e contrastando as fontes de información	CSC, CAA	Desenvolve unha actitude crítica ante os diferentes enfoques dun mesmo feito histórico, analizando as fontes de información	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.3.3. Sopesa as consecuencias positivas e os problemas que xeneran as diferentes posturas para	CSC, CAA, CCL	Menciona as consecuencias positivas e os problemas que xeneran as diferentes posturas para tomar decisións	3º bimestre	Proba obxectiva

			tomar decisións políticas e económicas		políticas e económicas		

11. Historia de España. 2º de Bacharelato

- Libros recomendados:

Para facilitar o traballo aos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das devanditas guías.

Neste caso traballárase apoiándose no libro de ALFEIRÁN RODRÍGUEZ, X., BREA PEDREIRA, A., ROMERO MASIÁ, A., *Historia de España, segundo curso de bacharelato*, A Coruña, 2009.

- Introducción e contextualización:

O currículo da materia de Historia de segundo curso de Bacharelato, segundo o disposto polo RD 3474/2000 no relativo ós seus contidos mínimos, inclúe a totalidade das etapas históricas desde a Antigüidade ata os nosos tempos, aínda que cun protagonismo maior das sociedades contemporánea e actual.

No caso galego, as directrices do Grupo de Traballo da CIUG reducen a materia obxecto das PPAU ao período comprendido entre a Guerra da Independencia e a actualidade, de maneira que cinguimos a programación a ese período engadindo un tema introdutorio no que analizamos o papel da dinastía borbónica en España.

En canto á avaliación dos alumnos, ao tratarse de grupos semipresenciais con apenas 9-10 sesións lectivas por trimestre, resulta imposible unha valoración individualizada do seu traballo persoal e da súa actitude nas clases, problema que se axiganta nos grupos de mañá, con máis de 50 alumnos cada un. A maiores, o feito de que os dous grupos da mañá compartan a hora quincenal de Titoría Orientativa pensamos que fará realmente difícil o traballo de instruír ao alumnado nas peculiaridades da proba de Selectividade cuxa estrutura utilizamos nos nosos exames xa que pensamos que aínda que a maioría do noso alumnado non aspira a ingresar na Universidade, a minoría que quere facelo ten dereito a que se lle prepare para elo.

- Obxectivos xerais:
- Comprender que a interpretación do pasado é o resultado de proxectar sobre este os nosos propios condicionamentos ideolóxicos, éticos e culturais do presente.
- Descubrir os procesos e mecanismos básicos que rexen o funcionamento da dinámica histórica, empregando este coñecemento para a mellor comprensión das sociedades actuais.
- Distinguir e valorar os signos permanentes dos procesos de transformación e cambio nas diferentes etapas históricas, analizando secuencialmente o nacemento dos problemas, as diferentes tentativas de solución e a súa pervivencia nos nosos días.
- Identificar e analizar as interrelacións existentes entre os feitos económicos, sociais, políticos e culturais que condicionan a traxectoria histórica de España e de Galicia, así como o papel que os individuos e os grupos desempeñan nela, asumindo que a súa evolución é o resultado de complexos e longos procesos de cambio que se proxectan no futuro.
- Adquirir unha visión de conxunto da evolución histórica de España e de Galicia, situando este proceso no contexto europeo e mundial.
- Identificar, analizar e explicar, situándoos no tempo e no espazo, os feitos, personaxes, problemas, etapas e procesos máis significativos e relevantes do devir histórico, común e diverso, de España e de Galicia.
- Expresar razoadamente ideas propias sobre os aspectos esenciais da evolución histórica de España e de Galicia.
- Consolidar actitudes e hábitos de tolerancia e solidariedade entre os diversos pobos de España, respectando e valorando positivamente os aspectos comúns e as diferencias, tendo en conta a posibilidade de pertencer de maneira simultánea a máis dunha identidade colectiva.

Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave	Grao mínimo de consecución	Temporalización	Instrumentos de avaliación
D,e,h,i	B3.3. Crise e decadencia do Imperio no século XVII: os validos; expulsión dos mouriscos;	B3.3. Explicar as causas e as consecuencias da decadencia da monarquía hispánica no século XVII, relacionando os problemas	HEB3.3.1. Describe a práctica do valemto e os seus efectos na crise da monarquía.	CCL, CSC	Menciona a práctica do valemto e os seus efectos na crise da monarquía.	1º bimestre	Proba obxectiva

	proxectos de reforma de Olivares; guerra dos Trinta Anos e perda da hexemonía en Europa en favor de Francia; rebelións de Cataluña e Portugal en 1640; Carlos II e o problema sucesorio; crise demográfica e económica.	internos, a política exterior e a crise económica e demográfica					
			HEB3.3.2. Explica os principais proxectos de reforma do Conde Duque de Olivares	CCL, CSC	Explica os principais proxectos de reforma do Conde Duque de Olivares	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB3.3.3. Analiza as causas da guerra dos Trinta Anos e as súas consecuencias para a monarquía hispánica e para Europa.	CCL, CSC, CAA	Menciona as causas da guerra dos Trinta Anos e as súas consecuencias para a monarquía hispánica e para Europa	1º bimestre	Proba obxectiva

			HEB3.3.4. Compara e comenta as rebelións de Cataluña e Portugal de 1640	CCL, CSC, CAA	Comenta as rebelións de Cataluña e Portugal de 1640	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB3.3.5. Explica os principais factores da crise demográfica e económica do século XVII, e as súas consecuencias	CCL, CSC	Menciona os principais factores da crise demográfica e económica do século XVII, e as súas consecuencias	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB3.3.6. Representa unha liña do tempo desde 1474 ata 1700, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	CMC CT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1474 ata 1700, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	1º bimestre	Proba obxectiva
D,e, g,h, i,m, n,p	B3.4. Século de Ouro español: do Humanismo á Contrarreforma; Renacemento e Barroco na literatura e na arte	B3.4. Recoñecer as grandes achegas culturais e artísticas do Século de Ouro español, extraendo información de interese en fontes primarias e secundarias (en bibliotecas, internet, etc.).	HEB3.4.1. Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre os seguintes pintores do Século de Ouro español:	CCL, CD, CAA, CSC, CCE C	Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre os seguintes pintores do Século de Ouro español: El Greco,	1º bimestre	Proba obxectiva

			El Greco, Ribera, Zurbarán, Velázquez e Murillo.		Ribera, Zurbarán, Velázquez e Murillo.		

Bloque 4. España na órbita francesa: o o reformismo dos primeiros Borbóns (1700-1788)

D,e,f,i	B4.1. Cambio dinástico e Guerra de Sucesión: unha contenda civil e europea; a Paz de Utrecht e o novo equilibrio europeo; os pactos de familia con Francia	B4.1. Analizar a Guerra de Sucesión española como contenda civil e europea, e explicar as súas consecuencias para a política exterior española e a nova orde internacional.	HEB4.1.1. Explica as causas da Guerra de Sucesión Española e a composición dos bandos en conflito.	CCL, CSC	Menciona as causas da Guerra de Sucesión Española e a composición dos bandos en conflito.	1º bimestre	Prob a obxectiva
			HEB4.1.2. Representa unha liña do tempo desde 1700 ata 1788, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1700 ata 1788, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	1º bimestre	Prob a obxectiva
			HEB4.1.3. Detalla as características da nova orde europea xurdida da Paz de Utrecht e o	CCL, CSC	Cita as características da nova orde europea xurdida da Paz de Utrecht e o papel de España nela	1º bimestre	Prob a obxectiva

			papel de España nela				
D,e,h,i,p	B4.2. Reformas institucionais: novo modelo de Estado; Administración en América; Facenda Real; relacións Igrexa-Estado	B4.2. Describir as características do novo modelo de Estado, especificando o alcance das reformas promovidas polos primeiros monarcas da dinastía borbónica	HEB4.2.1. Define os decretos de nova planta e explica a súa importancia na configuración do novo Estado borbónico.	CCL, CSC	Menciona os decretos de nova planta e explica a súa importancia na configuración do novo Estado borbónico.	1º bimestre	Prob a obxectiva
			HEB4.2.2. Elabora un esquema comparativo do modelo político dos Austrias e dos Borbóns.	CCL, CSC, CAA	Elabora un esquema comparativo do modelo político dos Austrias e dos Borbóns.	1º bimestre	Prob a obxectiva
			HEB4.2.3. Explica as medidas que adoptaron ou proxectaron os primeiros Borbóns para sanear a Facenda Real	CCL, CSC	Menciona medidas que adoptaron ou proxectaron os primeiros Borbóns para sanear a Facenda Real	1º bimestre	Prob a obxectiva
			HEB4.2.4. Describe as relacións Igrexa-Estado e as causas da expulsión dos xesuítas	CCL, CSC	Cita as relacións Igrexa-Estado e as causas da expulsión dos xesuítas	1º bimestre	Prob a obxectiva

D,e,h,i, m,p	B4.3. Economía e política económica: recuperación demográfica; problemas da agricultura, a industria e o comercio; liberalización do comercio con América	B4.3. Comentar a situación inicial dos sectores económicos, detallando os cambios introducidos e os obxectivos da nova política económica.	HEB4.3.1. Compara a evolución demográfica do século XVIII coa da centuria anterior	CCL, CSC, CAA	Compara a evolución demográfica do século XVIII coa da centuria anterior	1º bimestre	Prob a obxe ctiva
			HEB4.3.2. Desenvolve os principais problemas da agricultura e as medidas impulsadas por Carlos III neste sector	CCL, CSC	Menciona os principais problemas da agricultura e as medidas impulsadas por Carlos III neste sector	1º bimestre	Prob a obxe ctiva
			HEB4.3.3. Explica a política industrial da monarquía e as medidas adoptadas respecto ao comercio con América	CCL, CSC	Cita a política industrial da monarquía e as medidas adoptadas respecto ao comercio con América	1º bimestre	Prob a obxe ctiva
D,e,h,i, m,p	B4.4. Engalaxe económica de Cataluña. Estancamento económico de Galicia.	B4.4. Explicar a engalaxe económica de Cataluña, en comparación coa evolución económica do	HEB4.4.1. Especifica as causas da engalaxe económica de Cataluña no século XVIII	CCL, CSC	Menciona as causas da engalaxe económica de Cataluña no século XVIII	1º bimestre	Prob a obxe ctiva

		resto de España					
D,e,h,i,p	B4.5. A Ilustración en España e Galicia: proxectistas, anovadores e ilustrados; despotismo ilustrado; novo concepto de educación; Sociedades Económicas de Amigos do País; prensa periódica	B4.5. Expor os conceptos fundamentais do pensamento ilustrado, identificando as súas vías de difusión	HEB4.5.1. Comenta as ideas fundamentais da Ilustración e define o concepto de despotismo ilustrado.	CCL, CAA, CSC, CCEC	Cita as ideas fundamentais da Ilustración e define o concepto de despotismo ilustrado.	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB4.5.2. Razona a importancia das Sociedades Económicas de Amigos do País e da prensa periódica na difusión dos valores da Ilustración	CCL, CSC, CCEC	Menciona a importancia das Sociedades Económicas de Amigos do País e da prensa periódica na difusión dos valores da Ilustración	1º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 5. A crise do Antigo Réxime (1788-1833): Liberalismo fronte a Absolutismo

D,e,h,i,p	B5.1. Impacto da Revolución Francesa: relacións entre España e Francia;	B5.1. Analizar as relacións entre España e Francia desde a Revolución Francesa ata a Guerra da	HEB5.1.1. Resume os cambios que experimentan as relacións entre España e Francia desde	CCL, CSC	HEB5.1.1. Menciona os cambios que experimentan as relacións entre España e Francia desde a	1º bimestre	Proba obxectiva

	Guerra da Independencia	Independencia, e especificar en cada fase os principais acontecementos e as súas repercusións para Españ	a Revolución Francesa ata o comezo da Guerra de Independencia		Revolución Francesa ata o comezo da Guerra de Independencia		
			HEB5.1.2. Describe a Guerra da Independencia : as súas causas, a composición dos bandos en conflito e o desenvolvemento dos acontecementos.	CCL, CSC	Menciona a Guerra da Independencia: as súas causas, a composición dos bandos en conflito e o desenvolvemento dos acontecementos.	1º bimestre	Proba obxectiva
A,d,e, h,i,p	B5.2. Primeiro intento de revolución liberal, Cortes de Cádiz e Constitución de 1812	B5.2. Comentar o labor lexislador das Cortes de Cádiz, en relación co ideario do liberalismo	HEB5.2.1. Compara as Cortes de Cádiz coas estamentais do Antigo Réxime	CCL, CSC, CAA	Compara as Cortes de Cádiz coas estamentais do Antigo Réxime	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB5.2.2. Comenta as características esenciais da Constitución de 1812.	CCL, CSC, CAA	Cita as características esenciais da Constitución de 1812.	1º bimestre	Proba obxectiva
D,e,h, i,p	B5.3. Reinado de Fernando VII: restauración do	B5.3. Describir as fases do reinado de Fernando VII, e explicar os	HEB5.3.1. Detalla as fases do conflito entre liberais e	CCL, CSC	Menciona as fases do conflito entre liberais e absolutistas	1º bimestre	Proba obxectiva

	absolutismo; trienio liberal; reacción absolutista	principais feitos de cada unha	absolutistas durante o reinado de Fernando VII.		durante o reinado de Fernando VII.		
			HEB5.3.2. Define o carlismo e resume a súa orixe e os apoios con que contaba inicialmente	CCL, CSC	HEB5.3.2. Menciona o carlismo e resume a súa orixe e os apoios con que contaba inicialmente	1º bimes tre	Proba obxect iva
			HEB5.3.3. Representa unha liña do tempo desde 1788 ata 1833 e sitúa nela os principais acontecement os históricos	CMCC T, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1788 ata 1833 e sitúa nela os principais acontecementos históricos	1º bimes tre	Proba obxect iva
			HEB5.3.4. Representa nun esquema as diferenzas, en canto a sistema político e estrutura social, entre o Antigo Réxime e o réxime liberal burgués.	CCL, CAA, CSC	Representa nun esquema as diferenzas, en canto a sistema político e estrutura social, entre o Antigo Réxime e o réxime liberal burgués.	1º bimes tre	Proba obxect iva
D,e,h, i	B5.4. Emancipación da América española: protagonismo crioulo; fases	B5.4. Explicar o proceso de independencia das colonias americanas, diferenciando	HEB5.4.1. Explica as causas e o desenvolveme nto do proceso de	CCL, CSC	Cita as causas e o desenvolvemento do proceso de independencia das colonias americanas	1º bimes tre	Proba obxect iva

	do proceso; repercusións para España	as súas causas e as súas fases, así como as repercusións económicas para España	independencia das colonias americanas				
			HEB5.4.2. Especifica as repercusións económicas para España da independencia das colonias americanas	CCL, CSC	Menciona as repercusións económicas para España da independencia das colonias americanas	1º bimestre	Proba obxectiva
D,e,g, h,i,l, m,n	B5.5. A obra de Goya como testemuño da época	B5.5. Relacionar as pinturas e os gravados de Goya cos acontecementos deste período, e identificar nelas o reflexo da situación e os feitos contemporáneos	HEB5.5.1. Procura información de interese (en libros e internet) sobre Goya e elabora unha breve exposición sobre a súa visión da guerra	CCL, CD, CSC, CCEC	Procura información de interese (en libros e internet) sobre Goya e elabora unha breve exposición sobre a súa visión da guerra	1º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 6. A conflitiva construción do Estado liberal (1833-1874)

D,e,h, i,p	B6.1. O carlismo como derradeiro bastión absolutista: ideario e apoios sociais; as dúas	B6.1. Describir o fenómeno do carlismo como resistencia absolutista fronte á revolución	HEB6.1.1. Identifica o ámbito xeográfico do carlismo e explica o seu ideario e os seus apoios sociais	CAA, CSC	HEB6.1.1. Identifica o ámbito xeográfico do carlismo e explica o seu ideario e os seus apoios sociais	2º bimestre	Proba obxectiva

	primeiras guerras carlistas	liberal, analizando os seus compoñentes ideolóxicos, as súas bases sociais, a súa evolución no tempo e as súas consecuencias					
			HEB6.1.2. Especifica as causas e consecuencias das dúas primeiras guerras carlistas	CCL, CSC	Cita as causas e consecuencias das dúas primeiras guerras carlistas	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.1.3. Representa unha liña do tempo desde 1833 ata 1874 e sitúa nela os principais acontecementos históricos	CMC CT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1833 ata 1874 e sitúa nela os principais acontecementos históricos	2º bimestre	Proba obxectiva
D,e,h, i,p	B6.2. Triunfo e consolidación do liberalismo no reinado de Isabel II: primeiros partidos políticos; protagonismo político dos militares; lexislación	B6.2. Analizar a transición definitiva do Antigo Réxime ao réxime liberal burgués durante o reinado de Isabel II, explicar o protagonismo dos militares e	HEB6.2.1. Describe as características dos partidos políticos que xurdiron durante o reinado de Isabel II.	CCL, CSC	Menciona as características dos partidos políticos que xurdiron durante o reinado de Isabel II.	2º bimestre	Proba obxectiva

	económica de signo liberal; nova sociedade de clases.	especificando os cambios políticos, económicos e sociais					
			HEB6.2.2. Resume as etapas da evolución política do reinado de Isabel II desde a súa minoría de idade, e explica o papel dos militares	CCL, CSC	Resume as etapas da evolución política do reinado de Isabel II desde a súa minoría de idade, e menciona o papel dos militares	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.2.3. Explica as medidas de liberalización do mercado da terra levadas a cabo durante o reinado de Isabel II	CCL, CAA, CSC	Cita as medidas de liberalización do mercado da terra levadas a cabo durante o reinado de Isabel II	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.2.4. Compara as desamortizacións de Mendizábal e Madoz, e especifica os obxectivos dunha e outra	CCL, CAA, CSC	Menciona as desamortizacións de Mendizábal e Madoz, e especifica os obxectivos dunha e outra	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.2.5. Especifica as características da nova sociedade de clases e compáraa coa	CCL, CSC, CCE C	Menciona as características da nova sociedade de clases e compáraa coa sociedade	2º bimestre	Proba obxectiva

			sociedade estamental do Antigo Réxime		estamental do Antigo Réxime		
D,e,h, i	B6.3. Proceso constitucional	B6.3. Explicar o proceso constitucional durante o reinado de Isabel II, en relación coas correntes ideolóxicas dentro do liberalismo e a súa loita polo poder	HEB6.3.1. Compara o Estatuto Real de 1834 e as Constitucións de 1837 e 1845	CCL, CAA, CSC	Menciona o Estatuto Real de 1834 e as Constitucións de 1837 e 1845	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.4.1. Explica as etapas políticas do Sexenio Democrático	CCL, CSC	Menciona as etapas políticas do Sexenio Democrático	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.4.2. Describe as características esenciais da Constitución democrática de 1869	CCL, CSC	Cita as características esenciais da Constitución democrática de 1869	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.4.3. Identifica os grandes conflitos do sexenio e explica as súas consecuencias políticas	CAA, CSC	Menciona os grandes conflitos do sexenio e cita as súas consecuencias políticas	2º bimestre	Proba obxectiva
C,d,e, h,i,p	B6.5. Inicios do movemento obreiro español:	B6.5. Describir as condicións de vida das clases	HEB6.5.1. Relaciona a evolución do movemento	CCL, CAA, CSC	Relaciona a evolución do movemento obreiro español	2º bimestre	Proba obxectiva

	condicións de vida da poboación obreira e labrega; a Asociación Internacional de Traballadores e o xurdimento das correntes anarquista e socialista	traballadoras e os inicios do movemento obreiro en España, en relación co desenvolvemento do movemento obreiro internacional.	obreiro español durante o Sexenio Democrático coa do movemento obreiro internacional.		durante o Sexenio Democrático coa do movemento obreiro internacional.		

Bloque 7. A Restauración Borbónica: implantación e afianzamento dun novo sistema político (1874-1902)

D,e, h,i, p	B7.1. Teoría e realidade do sistema canovista: inspiración no modelo inglés; a Constitución de 1876 e o bipartidismo; quenda de partidos, caciquismo e fraude electoral	B7.1. Explicar o sistema político da Restauración, distinguindo a súa teoría e o seu funcionamento real	HEB7.1.1. Explica os elementos fundamentais do sistema político ideado por Cánovas.	CCL, CAA, CSC	Cita os elementos fundamentais do sistema político ideado por Cánovas	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB7.1.2. Especifica as características esenciais da Constitución de 1876	CCL, CSC	Cita as características esenciais da Constitución de 1876	2º bimestre	Proba obxectiva

			HEB7.1.3. Describe o funcionamento real do sistema político da Restauración	CCL, CSC	Menciona o funcionamento real do sistema político da Restauración	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB7.1.4. Representa unha liña do tempo desde 1874 ata 1902 e sitúa nela os principais acontecementos históricos	CMC CT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1874 ata 1902 e sitúa nela os principais acontecementos históricos	2º bimestre	Proba obxectiva
D, e, h, i, p	B7.2. Oposición ao sistema: catalanismo, nacionalismo vasco, rexionalismo galego e movemento obreiro	B7.2. Analizar os movementos políticos e sociais excluídos do sistema, especificando a súa evolución durante o período estudado	HEB7.2.1. Resume a orixe e a evolución do catalanismo, o nacionalismo vasco e o rexionalismo galego.	CCL, CSC, CCE C	Resume a orixe e a evolución do catalanismo, o nacionalismo vasco e o rexionalismo galego.	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB7.2.2. Analiza as correntes ideolóxicas do movemento obreiro e labrego español, así como a súa evolución durante o derradeiro	CCL, CAA, CSC, CCE C	Menciona as correntes ideolóxicas do movemento obreiro e labrego español, así como a súa evolución durante o derradeiro cuarto do século XIX	2º bimestre	Proba obxectiva

			cuarto do século XIX				
D,e, h,i	B7.3. Éxitos políticos: estabilidade e consolidación do poder civil; liquidación do problema carlista; solución temporal do problema de Cuba	B7.3. Describir os principais logros do reinado de Afonso XII e a rexencia de María Cristina, inferindo as súas repercusións na consolidación do novo sistema político	HEB7.3.1. Compara o papel político dos militares no reinado de Afonso XII coas etapas precedentes do século XIX	CCL, CAA, CSC	Fai referencia ao papel político dos militares no reinado de Afonso XII coas etapas precedentes do século XIX	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB7.3.2. Describe a orixe, o desenvolvemento e as repercusións da terceira guerra carlista	CCL, CSC	Menciona a orixe, o desenvolvemento e as repercusións da terceira guerra carlista	2º bimestre	Proba obxectiva
D,e, h,i	B7.4. Perda das derradeiras colonias e crise de 1898: guerra de Cuba e con Estados Unidos; Tratado de París; rexeneracionismo	B7.4. Explicar o desastre colonial e a crise do 98, identificando as súas causas e as súas consecuencias	HEB7.4.1. Explica a política española respecto ao problema de Cuba.	CCL, CSC	Fai referencia á política española respecto ao problema de Cuba.	2º bimestre	Proba obxectiva

			HEB7.4.2. Sinala os principais feitos do desastre colonial de 1898 e as consecuencias territoriais do Tratado de París	CCL, CSC	Cita os principais feitos do desastre colonial de 1898 e as consecuencias territoriais do Tratado de París	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB7.4.3. Especifica as consecuencias para España da crise do 98 nos ámbitos económico, político e ideolóxico	CCL, CSC, CCE C	Menciona as consecuencias para España da crise do 98 nos ámbitos económico, político e ideolóxico	2º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 8. Continuidade e transformacións económicas no século XIX: un desenvolvemento insuficiente

	B8.1. Lento crecemento da poboación: mantemento dun réxime demográfico antigo; excepción de Cataluña.	B8.1. Explicar a evolución demográfica de España ao longo do século XIX, comparando o crecemento da poboación española no seu conxunto co de Cataluña e o dos países máis avanzados de Europa	HEB8.1.1. Identifica os factores do lento crecemento demográfico español no século XIX.	CCL, CSC	Menciona os factores do lento crecemento demográfico español no século XIX.	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB8.1.2. Compara a evolución	CCL, CAA, CSC	Compara a evolución demográfica de	2º bimestre	Proba obxectiva

			demográfica de Cataluña coa do resto de España no século XIX		Cataluña coa do resto de España no século XIX		
D,e, h,i,l ,p	B8.2. Economía española no XIX: agricultura protexida e estancada (efectos das desamortizacións; baixos rendementos); deficiente industrialización (industria téxtil catalá, siderurxia e a minaría); dificultades dos transportes (condicionamentos xeográficos; rede de ferrocarrís); comercio (proteccionismo fronte a librecambismo); finanzas (a peseta como unidade monetaria; desenvolvemento da banca moderna;	B8.2. Analizar os sectores económicos e especificar a situación herdada, as transformacións de signo liberal e as consecuencias que se derivan delas	HEB8.2.1. Explica os efectos económicos das desamortizacións de Mendizábal e Madoz	CCL, CSC	Menciona os efectos económicos das desamortizacións de Mendizábal e Madoz	2º bimestre	Proba obxectiva

	problemas da Facenda; investimentos estranxeiros. O caso galego						
			HEB8.2.2. Especifica as causas dos baixos rendementos da agricultura española do século XIX	CCL, CSC	Menciona as causas dos baixos rendementos da agricultura española do século XIX	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB8.2.3. Describe a evolución da industria téxtil catalá, a siderurxia e a minaría ao longo do século XIX	CCL, CSC	Menciona a evolución da industria téxtil catalá, a siderurxia e a minaría ao longo do século XIX	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB8.2.4. Compara a revolución industrial española coa dos países máis avanzados de Europa	CCL, CAA, CSC	Compara a revolución industrial española coa dos países máis avanzados de Europa	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB8.2.5. Relaciona as dificultades do transporte e o comercio interior cos condicionamentos xeográficos	CCL, CAA, CSC	Relaciona as dificultades do transporte e o comercio interior cos condicionamentos xeográficos	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB8.2.6. Explica os obxectivos da rede ferroviaria e	CCL, CSC	Cita os obxectivos da rede ferroviaria e as consecuencias da	2º bimestre	Proba obxectiva

			as consecuencias da lei xeral de ferrocarrís de 1855.		lei xeral de ferrocarrís de 1855.		
			HEB8.2.7. Compara os apoios, os argumentos e as actuacións de proteccionistas e librecambistas ao longo do século XIX	CCL, CAA, CSC	Compara os apoios, os argumentos e as actuacións de proteccionistas e librecambistas ao longo do século XIX	2º bimestr e	Proba obxect iva
			HEB8.2.8. Explica o proceso que conduciu á unidade monetaria e á banca moderna	CCL, CSC	Menciona o proceso que conduciu á unidade monetaria e á banca moderna	2º bimestr e	Proba obxect iva
			HEB8.2.9. Explica a reforma Mon-Santillán da Facenda pública e os seus efectos	CCL, CSC	Menciona a a reforma Mon-Santillán da Facenda pública e os seus efectos	2º bimestr e	Proba obxect iva
			HEB8.2.10. Especifica como os investimentos en España de Francia e de Inglaterra afectaron o modelo de desenvolvemento económico español durante o século XIX	CCL, CSC	Cita como os investimentos en España de Francia e de Inglaterra afectaron o modelo de desenvolvemento económico español durante o século XIX	2º bimestr e	Proba obxect iva

Bloque 9. A crise do sistema da Restauración e a caída da monarquía (1902-1931)

D,e, h,i, p	B9.1. Intentos de modernización do sistema: revisionismo político dos primeiros gobernos de Afonso XIII; oposición de republicanos e nacionalistas cataláns, vascos, galegos e andaluces.	Relacionar o rexeneracionismo xurdido da crise do 98 co revisionismo político dos primeiros gobernos, e especificar as súas actuacións máis importantes	HEB9.1.1. Define en que consistiu o revisionismo político inicial do reinado de Afonso XIII, e as principais medidas adoptadas.	CCL , CSC	Define en que consistiu o revisionismo político inicial do reinado de Afonso XIII, e as principais medidas adoptadas.	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB9.1.2. Representa unha liña do tempo desde 1902 ata 1931, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	CM CCT , CA A, CSC	HEB9.1.2. Representa unha liña do tempo desde 1902 ata 1931, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB9.1.3. Elabora un esquema cos factores internos e externos da quebra do sistema político da Restauración.	CCL , CA A, CSC	Elabora un esquema cos factores internos e externos da quebra do sistema político da Restauración.	3º bimestre	Proba obxectiva
D,e, h,i	B9.2. Quebra do sistema: impacto dos acontecementos	B9.2. Analizar as causas da quebra do	HEB9.2.1. Especifica a evolución das	CCL , CSC	Menciona a evolución das forzas	3º bimestre	Proba obxectiva

	exteriores (intervención en Marrocos; I Guerra Mundial; Revolución Rusa); crecente axitación social (Semana Tráxica de Barcelona; crise xeral de 1917; "trienio bolchevique" en Andalucía	sistema político da Restauración e identificar os factores internos e os externos	forzas políticas de oposición ao sistema: republicanos e nacionalistas.		políticas de oposición ao sistema: republicanos e nacionalistas.		
			HEB9.2.2. Explica as repercusións da I Guerra Mundial e da Revolución Rusa en España	CCL , CSC	Menciona as repercusións da I Guerra Mundial e da Revolución Rusa en España	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB9.2.3. Analiza as causas, os principais feitos e as consecuencias da intervención de España en Marrocos entre 1904 e 1927	CCL , CSC	Cita as causas, os principais feitos e as consecuencias da intervención de España en Marrocos entre 1904 e 1927	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB9.2.4. Analiza a crise xeral de 1917: as súas causas, manifestacións e consecuencias	CCL , CSC	Menciona a crise xeral de 1917: as súas causas, manifestacións e consecuencias	3º bimestre	Proba obxectiva

D,e, h,i	B9.3. Ditadura de Primo de Rivera: directorio militar e directorio civil; remate da guerra de Marrocos; caída da ditadura; afundimento da monarquía	B9.3. Explicar a ditadura de Primo de Rivera como solución autoritaria á crise do sistema, e describir as súas características, etapas e actuacións	HEB9.3.1. Especifica as causas do golpe de estado de Primo de Rivera e os apoios con que contou inicialmente.	CCL , CSC	Cita as causas do golpe de estado de Primo de Rivera e os apoios con que contou inicialmente.	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB9.3.2. Describe a evolución da ditadura de Primo de Rivera, desde o directorio militar ao directorio civil e o seu remate	CCL , CSC	Menciona a evolución da ditadura de Primo de Rivera, desde o directorio militar ao directorio civil e o seu remate	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB9.3.3. Explica as causas da caída da monarquía.	CCL , CSC	Cita as causas da caída da monarquía.	3º bimestre	Proba obxectiva
D,e, h,i, p	B9.4. Crecemento económico e cambios demográficos no primeiro terzo do século: efectos da Guerra Mundial na economía española; intervencionismo estatal da ditadura; transición ao réxime demográfico moderno;	B9.4. Explicar a evolución económica e demográfica no primeiro terzo do século XX, en relación coa situación herdada do século XIX	HEB9.4.1. Analiza os efectos da I Guerra Mundial sobre a economía española	CCL , CSC	Fai referencia aos efectos da I Guerra Mundial sobre a economía española	3º bimestre	Proba obxectiva

	movimentos migratorios; transvasamento de poboación da agricultura á industria						
			HEB9.4.2. Describe a política económica da ditadura de Primo de Rivera	CCL , CSC	Describe a política económica da ditadura de Primo de Rivera	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB9.4.3. Explica os factores da evolución demográfica de España no primeiro terzo do século XX.	CCL , CSC	Cita os factores da evolución demográfica de España no primeiro terzo do século XX.	3º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 10. A II República. A Guerra Civil nun contexto de crise internacional (1931-1939)

D,e ,h,i	B10.1. A II República como solución democrática ao afundimento do sistema da Restauración	B10.1. Explicar a II República como solución democrática ao afundimento do sistema político da Restauración, enmarcándoa no contexto internacional de crise económica e	HEB10.1.1. Explica as causas que levaron á proclamación da II República e relaciona as súas dificultades coa crise económica mundial dos anos 30.		Cita as causas que levaron á proclamación da II República e relaciona as súas dificultades coa crise económica mundial dos anos 30	3º bimestre	Proba obxectiva

		conflitividade social					
			HEB10.1.2. Diferencia as forzas de apoio e oposición á República nos seus comezos, e describe as súas razóns e as principais actuacións	CCL, CAA, CSC	Diferencia as forzas de apoio e oposición á República nos seus comezos, e menciona as súas razóns e as principais actuacións	3º bimestre	Proba obxectiva
A,b ,d,e ,h,i, p	B10.2. Evolución política durante a II República: bienio reformista (Constitución de 1931; política de reformas; Estatuto de Cataluña; forzas de oposición á República); bienio radical-cedista (política restauradora e radicalización popular; revolución de Asturias); Fronte Popular (primeiras actuacións do Goberno; preparación do golpe militar).	B10.2. Diferenciar as etapas da República ata o comezo da Guerra Civil, especificando os feitos e as actuacións principais en cada unha	HEB10.2.1. Resume as reformas impulsadas durante o bienio reformista da República	CCL, CSC	Resume as reformas impulsadas durante o bienio reformista da República	3º bimestre	Proba obxectiva

			HEB10.2.2. Especifica as características esenciais da Constitución de 1931	CCL, CSC	Cita as características esenciais da Constitución de 1931	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.2.3. Analiza o proxecto de reforma agraria: as súas razóns, o seu desenvolvemento e os seus efectos	CC, CSC	Menciona o proxecto de reforma agraria: as súas razóns, o seu desenvolvemento e os seus efectos	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.2.4. Compara as actuacións do bienio radical-cedista coas do bienio anterior	CCL, CSC	Compara as actuacións do bienio radical-cedista coas do bienio anterior	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.2.5. Describe as causas, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución de Asturias de 1934.	CCL, CSC	Cita as causas, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución de Asturias de 1934.	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.2.6. Explica as causas da formación da Fronte Popular e as actuacións tras o seu triunfo electoral, ata o	CCL, CSC	Menciona as causas da formación da Fronte Popular e as actuacións tras o seu triunfo electoral, ata o comezo da guerra	3º bimestre	Proba obxectiva

			comezo da guerra				
B,d ,e,h ,i,p	B10.3. Guerra Civil: sublevación e desenvolvemento da guerra; dimensión internacional do conflito; evolución das dúas zonas; consecuencias da guerra	B10.3. Analizar a Guerra Civil, identificando as súas causas e as consecuencias, a intervención internacional e o curso dos acontecementos nas dúas zonas.	HEB10.3.1. Especifica os antecedentes da Guerra Civil	CCL, CSC	Menciona os antecedentes da Guerra Civil	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.3.2. Relaciona a Guerra Civil española co contexto internacional	CCL, CAA, CSC	Relaciona a Guerra Civil española co contexto internacional	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.3.3. Compara a evolución política e a situación económica dos dous bandos durante a guerra.	CCL, CAA, CSC	Menciona a evolución política e a situación económica dos dous bandos durante a guerra.	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.3.4. Especifica os custos humanos e as consecuencias económicas e sociais da guerra	CCL, CSC	Fai referencia aos custos humanos e ás consecuencias económicas e sociais da guerra	3º bimestre	Proba obxectiva

			HEB10.3.5. Sintetiza nun esquema as grandes fases da guerra, desde o punto de vista militar	CCL, CSC	Sintetiza nun esquema as grandes fases da guerra, desde o punto de vista militar	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.3.6. Representa unha liña do tempo desde 1931 ata 1939, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMC CT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1931 ata 1939, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.4.1. Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a Idade de Prata da cultura española	CCL, CD, CAA, CSC, CSIE, E, CCE, C	información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a Idade de Prata da cultura española	3º bimestre	Proba obxectiva

- Contidos mínimos:

TEMA1. Os Borbóns en España: Cambio dinástico: as reformas internas; A práctica do despotismo ilustrado: Carlos III; Poboación, economía e sociedade en Galicia; A consolidación da fidalguía; A política exterior: América.

TEMA 2. A Revolución liberal (1808-1874); A desestruturación do Antigo Réxime e as orixes do Estado liberal; Crise do Antigo Réxime. Os factores causais da crise; Guerra e revolución. Galicia na Guerra de Independencia; As Cortes de Cádiz e a Constitución de 1812.; Absolutismo e liberalismo. A emancipación da América española.; A construción do Estado

liberal; A oposición ó sistema liberal. A cuestión dinástica e as guerras carlistas. A problemática foral; Isabel II: a organización do réxime liberal. O Estado dos moderados e o seu labor; Galicia nos inicios do réxime liberal. Carlismo e provincialismo; O Sexenio democrático (1868-1874); O republicanismo en Galicia.

TEMA 3: Transformacións económicas no século XIX e a aparición do movemento obreiro; As grandes transformacións socioeconómicas; Revolución liberal e cambio agrario: as desamortizacións. O caso galego; O proceso de industrialización. As grandes pautas rexionais; A estrutura social. As orixes do movemento obreiro; Os cambios ideolóxicos e culturais.

TEMA 4: A Restauración; O réxime da Restauración; As bases do réxime; O sistema canovista: a Constitución de 1876 e a quenda pacífica ou "turnismo"; O funcionamento real do sistema: caciquismo e fraude electoral. As grandes familias políticas de Galicia; A oposición ao sistema. Rexionalismo e nacionalismo. O caso galego; A liquidación do imperio colonial: Cuba.

TEMA 5: A crise política e social do sistema da Restauración; O Desastre do 98 e a crise da Restauración; O reinado de Alfonso XIII; Rexeneracionismo e revisionismo político; A dictadura de Primo de Rivera; Os desequilibrios económicos e sociais; As desigualdades do crecemento económico. Atraso e modernización; As transformacións demográficas. O proceso de urbanización e os movementos migratorios. O caso galego; Conflitividade social. O agrarismo e a liquidación da problemática foral.

TEMA 6: A II República; A caída da Monarquía. As forzas políticas e sociais; A Constitución de 1931 e o bienio reformista; A evolución política da II República; Os nacionalismos na II República. O Estatuto galego de 1936; A cultura española e galega desde os inicios da Idade de Prata ata 1936.

TEMA 7: A Guerra Civil; Causas estruturais e cocunturais; A sublevación militar. O alzamento en Galicia; Evolución política das dúas zonas; A internacionalización do conflito.

12. Historia da música e da danza. 2º de Bacharelato.

- Libros recomendados:

Para facilitar o traballo aos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das devanditas guías. Traballárase co libro: FENOLLOSA VÁZQUEZ, Rafael Vicente e outros, *Historia de la música y la danza*, Barcelona, Almadraba, 2008.

- Obxectivos xerais:

- Valoración das creacións musicais producidas no pasado e no presente, de maneira que poida ter criterios para establecer xuízos estéticos propios sobre elas e sobre a súa difusión e consumo na sociedade actual. Esta materia do Bacharelato de Artes introduce o alumnado no descubrimento dun amplo espectro de manifestacións e estilos, así como de diferentes modos de concibir a creación nestas disciplinas artísticas que, estreitamente relacionadas, discorren conxuntamente ao longo do tempo.

- A materia traza un amplo panorama histórico no que teñen cabida os diferentes períodos, nos que, cun criterio máis ou menos convencional, adoita dividirse a historia da música e da danza a partir das súas orixes ata os nosos días, afondando especialmente nas épocas de que nos chegou repertorio de obras. Así mesmo, son obxecto de estudo as características máis relevantes que configuran un estilo, as persoas autoras representativas de cada un e aquelas cujas obras impulsaron a evolución e o cambio para novas concepcións estéticas da música e da danza.

- Contidos:

Bloque 1. Percepción, análise e documentación

Contidos	Criterios de avaliación	Competencias clave
- Audición e visionado de obras de música e danza representativas apreciando e identificando súas características estéticas e estilísticas. - Elaboración de argumentos críticos, utilizando o léxico e a terminoloxía específica, sobre obras e	BL1.1. Argumentar acerca de obras musicais e da danza a partires da audición ou visionado das mesmas, con apoio de partituras, e realizar investigacións a través de análises	CEC, CCLI, CAA, CCEC, CSC

textos relacionados con a música e a danza, coas correntes estéticas o cos autores. - Elaboración de valoracións estéticas propias sobre autores e obras, interrelacionando a música e a danza co seu contexto e utilizando a información procedente de diversas fontes, incluídas as tecnolóxicas. - Recoñecemento da importancia da música e da danza como manifestacións artísticas dunha sociedade, considerando a influencia de factores de tipo cultural, sociolóxico e estético no proceso creativo. - Interés pola música e a danza como parte do patrimonio histórico e cultural, recoñecendo as aportacións significativas realizadas desde España e a Comunidade Galega en particular. - Análise de textos relativos ao feito musical e descrición dos argumentos plasmados polos seus autores, en relación ás correntes estéticas e estilísticas. - Síntese ordenada das ideas principais dos textos analizados, distinguindo a información principal cun vocabulario técnico apropiado. - A función da música e da danza como soporte dun texto literario ou medio de intensificación dramática en relación a outras manifestacións artísticas: plásticas e escenográficas. Elaboración de comentarios e opinións persoais.	estéticos e comentarios críticos, considerando os aspectos técnicos, expresivos e interpretativos, así como o seu desenvolvemento sociocultural. BL1.2. Analizar a utilización da música e da danza como soporte dun texto literario ou como medio de intensificación dramática en óperas, ballet, cine, teatro ou outras situacións concretas, mediante o estudo de diversas fontes de información. BL1.3. Analizar as principais características de diferentes obras de música e danza tras escoitalas ou visionalas, e ubicalas no tempo para comparalas con outras obras representativas de cada estilo, descubriendo semellanzas e diferenzas entre elas.	

Bloque 2. A Música da Antigüidade ao Renacemento. Evolución da Monodia á Polifonía.

Contidos	Criterios de avaliación	Competencias clave
- Idade Antiga. Contexto sociocultural. - As orixes da Música e da Danza: manifestacións nas civilizacións antigas. - Idade Media. Contexto sociocultural. - Evolución do canto hispánico, o canto gregoriano e o movemento trobadoresco.	BL2.1. Analizar as características de obras de música e danza da Idade Antiga, Idade Media e Renacemento, a través da audición ou do visionado, xustificando a súa	CCEC, CSC

- O nacemento da polifonía. <i>Ars Antiqua e Ars Nova</i>. - Patrimonio musical dos períodos estudados en España e na Comunidade Galega. - A danza no entorno popular, no contexto señorial e no ámbito relixioso. - O Renacemento. Contexto sociocultural. - A música instrumental renacentista. Formas instrumentais improvisatorias, derivadas de formas vocais, en forma de variacións e danzas. Organoloxía e principais representantes. - A música vogal relixiosa e profana. Formas e principais representantes. - As escolas renacentistas.	pertenza a este período histórico, así como a súa relación cos aspectos socioculturais.	

Bloque 3. Afianzamento da tonalidade. Barroco e Clasicismo.

Contidos	Criterios de avaliación	Competencias clave
- Barroco. Contexto sociocultural. - A música instrumental barroca. Organoloxía e formas instrumentais . Fuga, suite e <i>concerto grosso</i>. - A música vocal barroca. Formas vocais. Cantata, oratorio e pasión. - Principais compositores. Bach, Vivaldi e Haendel. - A ópera e a súa evolución. A zarzuela. - <i>Ballet de cour</i>, Ópera-ballet e Comedia ballet. Lully. - Danzas cortesás Do Barroco. - Clasicismo. Contexto sociocultural. - Estilos preclásicos .A escola de Manheim. - Música vogal. A reforma de Gluck, Ópera bufa e Ópera seria. - Música instrumental. Evolución da forma sonata. - Desenvolvemento da música sinfónica. Haydn, Mozart e Beethoven. Música de cámara e o cuarteto de corda. - Organoloxía e representantes. - O ballet de acción. Noverre.	BL3.1. Analizar as características de obras de música e danza do Barroco, a través da audición ou do visionado, xustificando a súa pertenza a este período histórico, así como a súa relación cos aspectos socioculturais.	CCEC, CSC

13. Historia do mundo contemporáneo. 1º de Bacharelato.

- Libros recomendados:

Para facilitar o traballo aos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de Bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das devanditas guías.

Para a presente materia traballárase este libro: *Historia do Mundo Contemporáneo Historia do mundo contemporáneo, 1º Bacharelato*. Ramón Villares e Eduardo Bahamonde, Obradoiro-Santillana, 2002.

- Contidos:

1. A crise do Antigo Réxime.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Coñecer as transformacións sociais e económicas da Europa do Antigo Réxime.
- Localizar nun eixe cronolóxico as personaxes e os feitos históricos máis salientados da historia de Europa nos séculos XVII e XVIII.
- Coñecer os problemas derivados do estancamento agrícola e do reparto desigual das terras na sociedade do Antigo Réxime.
- Recoñecer os diferentes tipos de explotacións agrícolas e os impostos a que estaban sometidos os campesiños.
- Explicar as características da industria e das manufacturas tradicionais.
- Analizar o papel do comercio marítimo no século XVIII e as políticas mercantilistas que aplicaron as monarquías absolutas para favorecer as exportacións.
- Describir a xerarquización da sociedade estamental, identificando os dereitos e deberes dos grupos privilexiados e non-privilexiados.
- Analizar a estrutura demográfica da poboación do Antigo Réxime.
- Explicar a forma de exercer o poder das monarquías absolutas.

- Coñecer a importancia histórica, en canto á limitación do poder real, da división de poderes e a Declaración de Dereitos da Inglaterra do século XVII.
- Sintetizar as causas que desencadearon a caída do Antigo Réxime.
- Identificar as bases teóricas e os principais pensadores da Ilustración.
- Recoñecer os intentos reformistas do despotismo ilustrado.
- Entender a análise histórica como un proceso en constante reelaboración.
- Analizar e interpretar esquemas, gráficas, cadros estatísticos, textos e mapas.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A economía do Antigo Réxime.
- A sociedade estamental e a demografía do Antigo Réxime.
- O absolutismo monárquico.
- A limitación á autoridade real. O modelo inglés.
- A crise do Antigo Réxime.
- As ideas da Ilustración. O despotismo ilustrado.

2.2. Procedementos:

- Establecemento das relacións entre os aspectos políticos e socioeconómicos que desencadearon a fin do Antigo Réxime.
- Localización, nun eixe cronolóxico, dos feitos e acontecementos históricos máis relevantes da historia de Europa nos séculos XVII e XVIII.
- Descrición das características da sociedade estamental.
- Análise demográfica da sociedade do Antigo Réxime.
- Lectura, comentario e síntese de diferentes textos históricos.
- Comparación das distintas formas de poder existentes na Europa do século XVIII.

- Observación, descripción e análise de cadros e gravados que retratan escenas da vida cotiá desta época.
- Elaboración dun mapa conceptual sobre a crise do Antigo Réxime.
- Identificación e explicación de conceptos históricos.
- Formulación e contraste de hipótese a partir das fontes documentais traballadas.
- Argumentación das conclusións elaboradas e das opinións persoais.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Observación, análise e interpretación da información contida en esquemas, gráficas, cadros estatísticos, textos e mapas históricos.

3. Criterios de avaliación:

- Comprobar que coñecen as características da produción agrícola e a economía de base señorial do Antigo Réxime.
- Pescudar se saben explicar as principais transformacións sociais e económicas que tiveron lugar na Europa do Antigo Réxime.
- Verificar que coñecen as características da industria e as manufacturas tradicionais.
- Ver se saben analizar as características do comercio marítimo no século XVIII e as causas das políticas mercantilistas aplicadas polas monarquías absolutas.
- Comprobar que os alumnos coñecen a estrutura piramidal da sociedade estamental e que identifican os dereitos e deberes dos diferentes grupos sociais.
- Ver se analizan con rigor a estrutura demográfica da sociedade do Antigo Réxime.
- Confirmar que coñecen as características do absolutismo monárquico.
- Observar se valoran a importancia histórica da Declaración de Dereitos e a ampliación de poderes do Parlamento, na Inglaterra do século XVII.
- Asegurarse de que explican correctamente os postulados defendidos polos pensadores da Ilustración e que recoñecen os intentos reformistas do despotismo ilustrado.
- Comprobar que coñecen as causas e as consecuencias da caída do Antigo Réxime.

- Observar se saben utilizar a información de gráficas, series estatísticas, mapas históricos... para obter unha información válida e fiable sobre os aspectos estudados.
- Verificar que saben analizar fontes e documentos, tanto históricos como literarios, para coñecer a evolución das formas de vida e das mentalidades no século XVIII.
- Comprobar que son quen de formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica.
- Asegurarse de que realizan traballos en grupo, e que participan en discusións e debates cunha actitude constructiva, crítica e tolerante.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por coñecer os aspectos máis relevantes da Europa do Antigo Réxime.
- Valoración das ideas ilustradas na transformación da sociedade do Antigo Réxime.
- Conciencia da importancia histórica da separación de poderes e a caída do Antigo Réxime, na configuración do mundo contemporáneo.
- Comprensión da complexidade e parcialidade do estudio histórico.
- Sensibilidade polo rigor e a obxectividade na análise e interpretación de feitos históricos.
- Adopción dun método de traballo ordenado e rigoroso no estudio histórico.
- Respecto polo patrimonio histórico e artístico como fonte de coñecemento do pasado.

2. Revolución industrial e capitalismo.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Coñecer as principais transformacións que se produciron en Gran Bretaña como consecuencia da primeira Revolución Industrial.
- Identificar os avances técnicos da Revolución Industrial e os sectores industriais pioneiros e recoñecer os factores que permitiron o aumento da produtividade.
- Explicar as causas do crecemento demográfico do século XVIII.
- Coñecer os cambios que experimentou o sector agrario como consecuencia das transformacións dos sistemas de cultivo e da nova estrutura de propiedade.
- Recoñecer os factores que estimularon a mecanización da industria téxtil e os seus efectos no incremento da produción.

- Entender o proceso de expansión da industrialización en Europa e describir as súas características e particularidades en cada país.
- Analizar a importancia do capital e dos investimentos na economía industrial.
- Explicar a doutrina do liberalismo económico e identificar ós seus defensores.
- Comprender o funcionamento do capitalismo industrial e os cambios experimentados na organización do traballo.
- Entender o poder económico e político da burguesía na sociedade industrial, e reflexionar sobre as condicións sociolaborais da clase obreira.
- Describir o crecemento e a evolución das cidades derivadas da industrialización, así como as transformacións que experimentou a estrutura familiar.
- Identificar a pervivencia da sociedade do Antigo Réxime nos países europeos.
- Formular hipóteses explicativas ás preguntas propostas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas fontes consultadas.
- Elaborar sínteses e extraer conclusións dos textos e os contidos traballados.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A Revolución Industrial en Gran Bretaña.
- Transformacións agrarias e crecemento demográfico.
- A expansión da industrialización.
- O liberalismo económico.
- O capitalismo industrial e o poder da burguesía.
- A clase obreira. Condicións laborais.
- A sociedade urbana. Do campo á cidade.
- A pervivencia da sociedade do Antigo Réxime.

2.2. Procedementos:

- Análise de táboas estatísticas e gráficas con datos económicos e demográficos.

- Establecemento de relacións entre o incremento da produción e o da poboación.
- Análise da estrutura social británica e do peso dos diferentes grupos sociais.
- Comparación das características de diferentes sistemas de cultivo.
- Análise das causas e as consecuencias da mecanización da industria téxtil.
- Localización nun mapa de Europa do proceso de expansión da industrialización.
- Comparación da evolución da poboación rural e urbana ó longo do século XIX.
- Lectura, interpretación e síntese de diferentes textos históricos e literarios da época.
- Observación, análise e interpretación da información contida en esquemas, debuxos, bosquejos e gravados da época.
- Elaboración dun mapa conceptual e utilización do vocabulario deste período.
- Ordenación cronolóxica das innovacións técnicas da Revolución Industrial.
- Comparación dalgunhas máquinas antigas cos novos inventos da época.
- Análise dunha serie estatística sobre a produción de fiados de algodón.
- Formulación e contraste de hipótese a partir das fontes documentais traballadas; argumentación das conclusións elaboradas e das opinións persoais.

3. Criterios de avaliación:

- Observar se coñecen as transformacións e os principais avances técnicos que tiveron lugar en Gran Bretaña, como consecuencia da primeira Revolución Industrial.
- Constatar que analizan axeitadamente os factores que permitiron o aumento da produtividade e o crecemento demográfico no século XVIII.
- Comprobar que coñecen os cambios que se produciron no sector agrario coa introdución dos novos sistemas de cultivo e da nova maquinaria agrícola.
- Verificar que coñecen os sectores pioneiros do proceso de industrialización e as principais innovacións técnicas incorporadas.
- Ver se entenden o proceso de expansión da industrialización en Europa e se describen as particularidades no desenvolvemento dos diferentes países.

- Comprobar que valoran a importancia do capital na economía industrial.
- Verificar que entenderon os principios teóricos da doutrina do liberalismo económico.
- Constatar que saben explicar o funcionamento do capitalismo industrial e os cambios que provocou no sistema fabril e na organización do traballo.
- Observar se son conscientes do dominio exercido pola burguesía no sistema industrial, e se reflexionan sobre as condicións sociolaborais da clase obreira.
- Comprobar que entenden a evolución da sociedade urbana e os cambios experimentados na estrutura familiar como resultado da industrialización, e que son quen de detectar as pervivencias da sociedade do Antigo Réxime na Europa do século XIX.
- Ver se saben analizar documentos históricos e literarios, mapas, gráficos e gravados para coñecer a evolución social e económica deste período.
- Comprobar que son quen de formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica e que participan en debates cunha actitude construtiva, crítica e tolerante.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por coñecer os cambios experimentados pola sociedade europea como consecuencia da Revolución Industrial e a expansión do capitalismo.
- Reflexión sobre a importancia e as consecuencias dos avances no campo da ciencia e a técnica, nas formas de vida e de organización social.
- Sensibilidade polo rigor e a obxectividade na análise e interpretación de feitos históricos.
- Interese pola historia e a cultura de épocas pasadas.
- Adopción dun método de traballo ordenado e rigoroso no estudo histórico.
- Respecto polo patrimonio histórico e artístico como fonte de coñecemento do pasado.

3. Liberalismo e nacionalismo no século XIX.

1. Obxectivos didácticos de etapa

- Recoñecer as principais causas da Revolución Francesa, identificar cronoloxicamente os momentos álxidos que a marcan e entender as súas repercusións a longo prazo.
- Identificar o proceso de xurdimento do bonapartismo.

- Analizar a época da Restauración e comprender o seu contido ideolóxico-político.
- Describir as diferentes fases da revolución liberal e entender as consecuencias que tivo nos diferentes países europeos.
- Identificar as diferencias entre o mapa europeo do Congreso de Viena e o posterior a 1848.
- Contrastar e valorar criticamente as xustificacións e as posturas, da época e actuais, a favor e en contra do nacionalismo.
- Entender os procesos de unificación política de Italia e Alemaña.
- Coñecer as manifestacións do nacionalismo fóra de Europa.
- Comprender o rápido proceso de modernización económica, social e política de Xapón no século XIX.
- Formular hipóteses explicativas ás preguntas presentadas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas fontes consultadas.
- Utilizar correctamente o vocabulario histórico deste período.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A Revolución Francesa.
- O Imperio napoleónico.
- A Restauración.
- A revolución liberal.
- O nacionalismo e a construción dos estados nacionais.
- A unificación de Italia e Alemaña.
- O liberalismo e o nacionalismo fóra de Europa.
- A independencia das colonias americanas.

2.2. Procedementos:

- Identificación das transformacións sociais, económicas e políticas da Revolución Francesa.

- Análise das causas principais que conduciron á mobilización do campesiñado.
- Recoñecemento da estrutura política da Constitución de 1791 e 1793.
- Localización nun mapa do Imperio napoleónico.
- Análise do contido ideolóxico da Restauración e interpretación do mapa de Europa durante o Congreso de Viena.
- Identificación das diferentes etapas da revolución liberal e da súa incidencia sobre o sistema político da Restauración.
- Explicación do concepto de nacionalismo e recoñecemento das súas particularidades históricas.
- Utilización de mapas históricos sobre o proceso de unificación de Italia e Alemaña.
- Lectura e interpretación de diferentes documentos históricos do período estudiado.
- Observación, análise e interpretación da información contida en gravados, cadros e caricaturas desta época.
- Coñecemento do proceso de independencia das colonias americanas e das principais diferencias económicas e ideolóxicas entre os Estados da Unión e os da Confederación.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Descrición do proceso de modernización económica, social e política de Xapón.
- Formulación e contraste de hipóteses a partir das fontes documentais traballadas.
- Argumentación das conclusións elaboradas e das opinións persoais.

3. Criterios de avaliación:

- Comprobar que coñecen as principais causas da Revolución Francesa, os seus sucesos principais e as súas transformacións sociais, políticas e económicas máis importantes.
- Ver se comprenden o xurdimento do bonapartismo.
- Constatar que comprenden o concepto de Restauración e as implicacións políticas da súa ideoloxía.
- Verificar que coñecen a época da revolución liberal e os seus acontecementos máis sinalados.

- Ver se valoran criticamente as xustificacións e as posturas, propias da época e as que se emiten na actualidade, a favor e en contra do nacionalismo.
- Comprobar que coñecen como se produciron os procesos de unificación política de Italia e Alemaña.
- Observar se describen axeitadamente o proceso de independencia das colonias americanas.
- Constatar que entenderon as peculiaridades históricas do proceso de modernización sufrido por Xapón no século XIX.
- Observar se saben relacionar os feitos históricos estudados coas causas de determinados conflitos que teñen lugar na actualidade.
- Ver se analizan correctamente a información contida en documentos históricos, gráficas, gravados e caricaturas con información sobre este período histórico.
- Comprobar que son quen de formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas fontes consultadas.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Comprensión das repercusións da Revolución Francesa para o sistema político democrático.
- Predisposición a buscar as causas de determinados problemas políticos e sociais do mundo actual nos seus antecedentes históricos.
- Rexeitamento de calquera actitude dogmática e fomento da tolerancia.
- Adopción dun método de traballo ordenado e rigoroso no estudo histórico.
- Sensibilidade polo rigor e a obxectividade na análise e interpretación de feitos históricos.

4. Os movementos sociais.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Analizar as condicións de vida e de traballo do proletariado durante o século XIX, comparándoas co estilo de vida da burguesía industrial e das novas clases dirixentes.
- Recoñecer as causas da conflictividade laboral do movemento obreiro e o xurdimento das primeiras formas de asociacionismo e de sindicalismo.

- Explicar as características de movementos como o ludismo e o cartismo, e contextualizalos no espazo e o tempo.
- Entender os postulados teóricos do socialismo utópico.
- Describir as relacións entre a burguesía liberal e o movemento obreiro xurdidos das revolucións de 1848.
- Coñecer as bases da teoría marxista, as súas obras e os seus principais defensores.
- Valorar os elementos de crítica social do anarquismo e a liña de actuación dos movementos anarquistas ó longo do século XIX.
- Explicar as causas que provocaron a creación da Primeira Internacional.
- Analizar as causas que levaron ó nacemento do sindicalismo de masas e á formación dos partidos socialistas durante o último terzo do século XIX.
- Coñecer como evolucionou o anarquismo a finais do século XIX, prestando especial atención ó proceso de configuración do anarcosindicalismo.
- Comparar os postulados defendidos polas diferentes correntes ideolóxicas socialistas de finais de século mediante a análise e comentario de diferentes textos históricos.
- Entender o papel da Segunda Internacional na evolución do socialismo.
- Utilizar diferentes fontes históricas, primarias e secundarias, para analizar a ideoloxía das diferentes correntes de pensamento deste século.
- Elaborar sínteses e extraer conclusións dos textos e dos contidos traballados.
- Utilizar correctamente o vocabulario específico deste período.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- As orixes do movemento obreiro: os problemas sociais da Industrialización.
- As primeiras organizacións sindicais.
- O socialismo utópico.
- O marxismo.

- O anarquismo.
- A Asociación Internacional de Traballadores.
- A expansión do movemento obreiro.
- As tendencias ideolóxicas socialistas e a Segunda Internacional.

2.2. Procedementos:

- Observación, análise e interpretación da información contida en gravados, cadros, fotografías e carteis propagandísticos deste período.
- Interpretación de diferentes cartas e textos históricos da época.
- Comparación dos postulados defendidos polas diferentes correntes ideolóxicas.
- Observación e interpretación dunha táboa sobre a evolución da afiliación sindical obreira durante a segunda década do século XX.
- Análise da evolución da lexislación laboral en España, de finais do século XIX á segunda década do século XX.
- Localización da implantación as Trade Unions en Gran Bretaña.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Formulación e contraste de hipóteses a partir das fontes documentais traballadas.
- Comunicación da información mediante debates e diálogos; e das conclusións, mediante cadrosresumo e traballos.
- Argumentación das conclusións elaboradas e das opinións persoais.

3. Criterios de avaliación:

- Observar se os alumnos saben sintetizar as principais reivindicacións da clase obreira, e se explican correctamente as causas das revoltas do movemento obreiro e o xurdimento das primeiras formas de asociacionismo e de sindicalismo.
- Ver se saben recoñecer as principais reivindicacións de movementos sociais como o ludismo e o cartismo, e se saben contextualizalos no tempo e o espazo.
- Constatar que coñecen os principios e pensadores do socialismo utópico, o marxismo e o anarquismo, así como a súa evolución no século XIX.

- Comprobar que coñecen as relacións xurdidas entre a burguesía liberal e o movemento obreiro despois das revolucións de 1848.
- Ver se coñecen os principios fundamentais e evolución da Primeira Internacional.
- Valorar se describen axeitadamente as causas do nacemento do sindicalismo de masas e da formación dos partidos socialistas durante o último terzo do século XIX.
- Asegurarse de que coñecen as particularidades e os intereses das diferentes correntes ideolóxicas do socialismo de finais de século.
- Verificar que entenden o papel da Segunda Internacional na evolución do socialismo.
- Ver se analizan correctamente a información contida en documentos históricos, gráficas, gravados, cadros e fotografías correspondentes a este período histórico.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Recoñecemento da contribución dos movementos obreiros do século XIX á conquista dalgúns dos dereitos laborais dos que gozamos na actualidade.
- Aceptación da existencia de diferentes correntes ideolóxicas e rexeitamento de calquera actitude dogmática e intolerante.
- Sensibilidade ante as situacións de discriminación e inxustiza social.
- Adopción dun método de traballo ordenado e rigoroso no estudio histórico.
- Sensibilidade polo rigor e a obxectividade na análise e interpretación dos feitos históricos.

5. As grandes potencias europeas.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Coñecer a organización política e a estrutura social da Inglaterra victoriana.
- Valorar a importancia dos movementos sufraxistas na loita pola consecución do dereito ó voto da muller.
- Analizar as causas da proclamación da III República francesa, a súa liña de actuación política e os problemas que tivo que afrontar.
- Recoñecer as repercusións políticas, económicas e ideolóxicas das unificacións italiana e alemá.

- Describir a organización política, socioeconómica e territorial do Reich imperialista e da Italia unificada.
- Recoñecer os elementos conservadores dos “antigos imperios” (austro-húngaro, ruso e otomán) e comparalos coas novas potencias europeas.
- Entender a importancia que os movementos nacionalistas tiveron na descomposición do Imperio otomán, e no desencadeamento dos conflitos que posteriormente provocaron o estalido da Primeira Guerra Mundial.
- Describir os sistemas de alianzas políticas que se estableceron entre as potencias europeas, de 1870 a 1914, centrándose, principalmente, na política exterior de Bismarck.
- Utilizar correctamente o vocabulario específico deste tema.

2.Contidos:

2.1. Conceptos:

- A Inglaterra victoriana (1837-1901).
- A Francia da III República (1880-1914).
- Alemaña e Italia despois da unificación.
- O Imperio Austro-Húngaro.
- A Rusia dos Romanoff.
- A descomposición do Imperio otomán.
- A política internacional entre 1870 e 1914.

2.2. Procedementos:

- Observación, análise e interpretación da información contida en gravados, cadros, fotografías, mapas e caricaturas deste período.
- Lectura, interpretación e comparación de diferentes cartas, xornais e textos correspondentes á época estudiada.
- Localización xeográfica dos escenarios máis importantes dos conflitos de finais do século XIX e principios do XX.
- Explicación das reivindicacións do movemento sufraxista feminino.

- Comparación das características das novas potencias europeas e os antigos imperios.
- Análise das relacións internacionais europeas en 1914 e das causas que provocaron a Primeira Guerra Mundial.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Observación e interpretación da información contida en mapas históricos.
- Análise de gráficas e series estatísticas.
- Formulación e contraste de hipótese a partir das fontes documentais traballadas.
- Argumentación das conclusións elaboradas e das opinións persoais.

3. Criterios de avaliación:

- Comprobar que coñecen cal era a organización política e a estrutura social da Inglaterra victoriana.
- Asegurarse de que valoran a importancia histórica dos movementos sufraxistas femininos na consecución do dereito ó voto da muller.
- Constatar que fan unha análise rigorosa das causas que levaron á proclamación da III República francesa e da súa liña de actuación política.
- Observar se recoñecen as repercusións políticas, económicas e ideolóxicas das unificacións de Italia e de Alemaña, e se identifican os trazos específicos de cada unha.
- Ver se son conscientes das diferencias existentes, en materia política e económica, entre as novas potencias europeas e os “antigos imperios” (austro-húngaro, ruso e otomán).
- Comprobar que coñecen os trazos específicos da organización política dos “antigos imperios” e que entenden o papel que tiveron os movementos nacionalistas na descomposición do Imperio otomán.
- Constatar que entenden as alianzas políticas que estableceron as potencias europeas a finais do século XIX e as causas que levaron á Gran Guerra.
- Observar se saben relacionar os feitos históricos estudados coas causas de determinados conflitos actuais.

- Ver se analizan correctamente a información contida en documentos históricos, gráficas, gravados, cadros e fotografías correspondentes a este período histórico.
- Comprobar que son quen de formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas fontes consultadas.
- Observar se entenden a análise histórica como un proceso que é obxecto dunha constante reelaboración.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por recoñecer os principais conflitos políticos de finais do século XIX e a rede de relacións internacionais que estalou na Primeira Guerra Mundial.
- Predisposición a buscar as orixes de problemas políticos e sociais actuais nos seus antecedentes históricos.
- Valoración da diversidade lingüística e cultural como un dereito dos pobos e dos individuos á propia identidade.
- Sensibilidade ante as situacións de discriminación e inxustiza social.
- Adopción dun método de traballo ordenado e rigoroso no estudo histórico.
- Sensibilidade polo rigor e a obxectividade na análise e interpretación de feitos históricos.
- Respecto polo patrimonio histórico e artístico como fonte de coñecemento das sociedades do pasado.

6. A dominación europea do mundo (1870 – 1914).

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Recoñecer as innovacións técnicas da Segunda Revolución Industrial.
- Coñecer as principais consecuencias da Segunda Revolución Industrial, en canto ó incremento da produción e os cambios na organización do traballo.
- Analizar a estrutura demográfica da sociedade europea no último terzo do século XIX.
- Describir os cambios na organización do traballo, o reparto da produción mundial e o pulo experimentado polo comercio internacional na primeira década do século XX.

- Analizar as causas e as consecuencias da expansión imperialista europea do último cuarto do século XIX.
- Coñecer o alcance dos grandes imperios coloniais de finais do século XIX.
- Analizar o reparto de África e a ocupación de Asia a partir de mapas históricos.
- Valorar a liña de actuación das novas potencias imperialistas: Xapón, Estados Unidos.
- Describir as formas de organización e explotación dos territorios coloniais e valorar as súas repercusións na actual situación económica e social destes países.
- Contrastar e valorar criticamente as xustificacións e as posturas, da época e actuais, a favor e en contra do colonialismo.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A Segunda Revolución Industrial (1860-1914): innovacións técnicas e científicas, aumento demográfico e migracións, cambios na organización do traballo.
- O imperialismo: factores económicos, políticos e ideolóxicos.
- O reparto de África.
- A ocupación de Asia.
- O imperialismo dos Estados Unidos.
- O expansionismo xaponés.
- A organización dos imperios coloniais.

2.2.Procedementos:

- Identificación das innovacións técnicas da Segunda Revolución Industrial.
- Análise da estrutura demográfica da sociedade do século XIX.
- Interpretación de series estatísticas e de gráficas con datos económicos e demográficos.
- Explicación das novas formas de organización do traballo nadas da Segunda Revolución Industrial.

- Localización nun friso cronolóxico dos principais feitos e conceptos referentes á Segunda Revolución Industrial e ó imperialismo colonial.
- Descrición do reparto do mundo entre os grandes imperios coloniais.
- Localización xeográfica das colonias de cada un dos imperios coloniais.
- Análise das repercusións económicas e sociais da explotación colonial.
- Lectura e interpretación de diferentes documentos históricos sobre o imperialismo.
- Observación, análise e interpretación da información contida en gravados, cadros, carteis e caricaturas deste período.
- Análise dun mapa histórico sobre os imperios coloniais no ano 1914.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Análise dun mapa conceptual sobre as causas das migracións do século XIX.
- Formulación e contraste de hipóteses a partir das fontes documentais traballadas.
- Argumentación das conclusións elaboradas e das opinións persoais.

3. Criterios de avaliación:

- Comprobar que coñecen as principais innovacións técnicas e as consecuencias económicas da Segunda Revolución Industrial.
- Ver se saben analizar a estrutura demográfica da sociedade europea no último terzo do século XIX, a partir da lectura e a análise de gráficas e series estatísticas.
- Constatar que coñecen as causas económicas, políticas, ideolóxicas e demográficas da expansión imperialista europea no último terzo do século XIX.
- Ver se valoran criticamente as xustificacións e as posturas, propias da época e as que se emiten na actualidade, a favor e en contra do colonialismo.
- Valorar se son conscientes do alcance dos grandes imperios coloniais que se formaron durante o século XIX.
- Observar se describen axeitadamente o proceso de colonización dos continentes africano e asiático, a partir da observación e a análise de mapas históricos.
- Comprobar que coñecen a política imperialista de Estados Unidos e Xapón.

- Constatar que saben como se organizaban e explotaban as colonias, e asegurarse de que recoñecen as repercusións desta etapa histórica na situación actual dalgúns destes países.
- Observar se saben relacionar os feitos históricos estudados coas causas de determinados conflitos que teñen lugar na actualidade.
- Ver se analizan correctamente a información contida en documentos históricos, gráficas, gravados, carteis e caricaturas con información sobre este período histórico.
- Comprobar que son quen de formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas fontes consultadas.
- Verificar que participan en debates cunha actitude construtiva e tolerante.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Comprensión da importancia do fenómeno colonial no século XIX e das súas consecuencias históricas na configuración do mundo actual.
- Predisposición a buscar as causas de determinados problemas políticos e sociais do mundo actual nos seus antecedentes históricos.
- Rexeitamento de calquera actitude dogmática e etnocéntrica.
- Interese por recoñecer e aceptar os erros históricos para evitar que se repitan.
- Adopción dun método de traballo ordenado e rigoroso no estudo histórico.
- Sensibilidade polo rigor e a obxectividade na análise e interpretación de feitos históricos.

7. A Primeira Guerra Mundial.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Coñecer as causas que desencadearon a Primeira Guerra Mundial.
- Describir as relacións internacionais previas á guerra, os intereses das grandes potencias e os conflitos que propiciaron as condicións idóneas para o estalido da guerra.
- Coñecer as alianzas entre os dous bloques enfrontados na Primeira Guerra Mundial.
- Explicar as causas inmediatas do estalido da Gran Guerra.
- Describir o potencial militar dos países que participaron no conflito, as estratexias militares utilizadas e a evolución dos movementos das forzas enfrontadas.

- Analizar as causas da extensión e mundialización do conflito.
- Comprender e explicar os cambios que o desenvolvemento da guerra supuxo nas formas de vida, a economía e a política.
- Valorar as repercusións da crise de 1917 no desenvolvemento da guerra.
- Explicar o resultado dos tratados de paz e valorar a función das organizacións nadas despois da guerra para garantir a paz e fomentar a colaboración internacional.
- Valorar as repercusións económicas, políticas e territoriais da Gran Guerra, centrándose no novo mapa de Europa despois do conflito.
- Reflexionar sobre os desastres e as perdas humanas da guerra, e desenvolver unha actitude de rexeitamento cara ás solucións bélicas dos conflitos.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A Paz Armada (1905-1914).
- O estalido da Gran Guerra.
- A evolución do conflito.
- A mundialización do conflito.
- Da crise de 1917 ó final da guerra.
- Os tratados de paz.
- A Sociedade de Nacións e as relacións internacionais.
- As consecuencias da guerra.

2.2. Procedementos:

- Observación, análise e interpretación da información contida en gravados, cadros, fotografías, carteis e ilustracións deste período.
- Análise das causas profundas e conxunturais da Primeira Guerra Mundial.
- Identificación dos países que formaban parte dos bloques enfrontados no conflito.
- Análise das repercusións económicas e sociais da Primeira Guerra Mundial.

- Lectura e interpretación de diferentes documentos históricos sobre o conflito.
- Descrición da nova configuración territorial de Europa despois da guerra.
- Comentario de gráficos que conteñen información relacionada co conflito.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Ordenación de diferentes feitos históricos nun eixe cronolóxico.
- Análise das causas dun conflito: o atentado contra o arquiduque Fernando.
- Comparación de mapas históricos sobre a situación territorial de Europa en 1914 e 1920.

3. Criterios de avaliación:

- Comprobar que coñecen as causas profundas da Primeira Guerra Mundial.
- Pescudar se son quen de describir axeitadamente as relacións internacionais previas á guerra e os intereses das grandes potencias.
- Constatar que saben cales foron as causas inmediatas do estalido da Gran Guerra.
- Verificar que coñecen as alianzas establecidas entre os países que formaron parte dos dos bloques enfrontados na guerra.
- Comprobar que coñecen o desigual potencial militar dos diferentes países que participaron no conflito así como a evolución das estratexias militares utilizadas.
- Observar se saben explicar as razóns da mundialización do conflito e as súas consecuencias na economía e na vida cotiá.
- Constatar que son conscientes do impacto da crise de 1917 na fase final da guerra.
- Comprobar que coñecen os acordos que se tomaron nos diferentes tratados de paz, e que valoran criticamente a función das organizacións nadas despois da guerra para garantir a paz internacional.
- Constatar que coñecen as repercusións económicas, políticas e territoriais da Gran Guerra, e que describen correctamente o novo mapa de Europa resultante do conflito.
- Pescudar se amosan actitudes de rexeitamento ante os desastres producidos pola guerra e polas solucións bélicas dos conflitos.

- Ver se analizan con precisión a información contida en documentos históricos, gráficos, gravados, carteis e fotografías correspondentes a este período histórico.
- Comprobar que son quen de formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas fontes consultadas.
- Verificar que realizan traballos en grupo e participan en discusións e debates cunha actitude construtiva, crítica e tolerante.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Toma de conciencia sobre a importancia dos acontecementos e as consecuencias da Primeira Guerra Mundial.
- Interese por coñecer a historia do século XX para entender mellor a realidade actual.
- Tolerancia, solidariedade e valoración crítica de actitudes e ideas diferentes ás propias.
- Valoración da busca de solucións pacíficas a calquera tipo de conflito.
- Predisposición a recoñecer os erros históricos para evitar que volvan a producirse.
- Sensibilidade polo rigor e a obxectividade no estudio dos feitos históricos, e rexeitamento das explicacións simplistas.
- Adopción dun método de traballo ordenado e rigoroso.

8. A revolución soviética.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Coñecer as características do Imperio tsarista a principios do século XX.
- Identificar as causas que desencadearon a revolución de 1905.
- Recoñecer a ideoloxía dos partidos políticos que se opuxeron ao réxime.
- Explicar como se produciu a revolución de febreiro de 1917 e a caída do tsarismo.
- Recoñecer o papel das ideas de Lenin no desenvolvemento da revolución.
- Describir como se produciu a toma do poder na xornada revolucionaria de outubro e como se concretou a construción do primeiro Estado socialista.
- Explicar a función dos diferentes órganos que formaron o novo Estado soviético.

- Coñecer os principais conflitos da guerra civil e analizar as súas consecuencias.
- Describir os cambios que supuxo a aplicación da Nova Política Económica.
- Analizar o impacto que a revolución rusa tivo no resto de Europa e valora as medidas adoptadas para difundir as ideas comunistas.
- Explicar as medidas políticas e económicas adoptadas polo estalinismo.
- Coñecer a represión e a política de terror exercida por Stalin durante os anos trinta.
- Entender as relacións internacionais da URSS desde 1917 ata 1941.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A Rusia dos Tsares.
- A Revolución de 1905.
- A Revolución de febreiro de 1917. A Revolución de outubro de 1917.
- A guerra civil e o “comunismo de guerra”.
- A Nova Economía Política.
- A expansión revolucionaria e a formación da Terceira Internacional.
- A morte de Lenin: as grandes loitas internas.
- A época de Stalin.
- A URSS e as tensións mundiais até 1941.

2.2. Procedementos:

- Observación, análise e interpretación da información, sobre a revolución rusa, contida en táboas, gráficas e mapas históricos.
- Análise das causas do proceso revolucionario ruso.
- Localización, nun friso cronolóxico, das principais etapas do conflito.
- Análise do carácter propagandístico dalgunhas fotografías da época.
- Comparación das ideas políticas dos partidos enfrontados no conflito.

- Explicación da función dos órganos de goberno do novo Estado soviético.
- Observación e interpretación de gráficas sobre a evolución económica da URSS e as etapas da colectivización da agricultura.
- Análise das repercusións económicas e sociais da revolución.
- Lectura, análise e interpretación de diferentes documentos históricos.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Comparación de dous procesos revolucionarios mediante un cadro sinóptico.
- Formulación e contraste de hipóteses a partir das fontes documentais traballadas.
- Argumentación das conclusións elaboradas e das opinións persoais.
- Comunicación da información, mediante debates e diálogos; e das conclusións, mediante cadros-resumo e traballos.

3. Criterios de avaliación:

- Pescudar se coñecen as características do Imperio tsarista a principios do século XX e identifican as causas que desencadearon a revolución de 1905.
- Ver se saben explicar a ideoloxía dos partidos políticos que promoveron a revolución.
- Comprobar que coñecen os principais acontecementos da revolución de febreiro de 1917, e que saben explicar como se produciu a caída do tsarismo.
- Constatar que valoran a importancia que tivo Lenin no desenvolvemento da revolución.
- Observar se saben describir como se produciu a toma de poder en outubro de 1917, e se coñecen como se constituíu o novo Estado soviético.
- Verificar que coñecen as causas e o desenvolvemento da guerra civil, e que analizan con rigor as consecuencias sociais e económicas do conflito.
- Comprobar que identifican os cambios sociais asociados á Nova Política Económica.
- Constatar que son conscientes do impacto que a Revolución rusa tivo no resto de Europa, e que valoran as medidas adoptadas para difundir as ideas comunistas.
- Detectar se coñecen as principais medidas políticas e económicas adoptadas polo estalinismo, e son conscientes da represión exercida por Stalin nos anos trinta.

- Constatar que describen de forma axeitada a política exterior soviética e as tensións mundiais que tiveron lugar desde 1917 ata 1941.
- Ver se analizan correctamente a información contida en documentos históricos, gráficas, gravados, cadros e fotografías correspondentes a este período histórico.
- Comprobar que son quen de formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas fontes consultadas.
- Verificar que realizan traballos en grupo e que participan en discusións e debates cunha actitude construtiva, crítica e tolerante.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por coñecer a historia do século XX para entender mellor a realidade actual.
- Valoración da importancia histórica da Revolución Rusa, como vehículo de difusión da ideoloxía comunista.
- Rexeitamento de calquera tipo de totalitarismo político e do exercicio da represión.

9. A crise de 1929. A depresión económica mundial.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Identificar as consecuencias económicas e os grandes desequilibrios financeiros internacionais xurdidos da Primeira Guerra Mundial.
- Entender as causas que explican o gran crecemento económico e a supremacía dos Estados Unidos durante os anos 20.
- Analizar as causas que provocaron o crac bolsista de 1929 e o desencadeamento da depresión económica xeneralizada.
- Valorar as consecuencias da Gran Depresión nas economías domésticas, as condicións laborais e a vida cotiá da poboación; explicar como se estende por todo o mundo e como afecta á economía europea.
- Analizar as causas do afundimento do comercio internacional a partir dunha crise económica localizada, tendo en conta os problemas derivados da mundialización.
- Comparar as medidas tomadas por diferentes gobernos para intentar recuperar a economía.
- Entender os elementos clave da doutrina económica proposta por Keynes.

- Comparar o ritmo de recuperación da crise experimentada polos diferentes países.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Consecuencias da Primeira Guerra Mundial.
- A prosperidade económica de Estados Unidos durante os anos vinte.
- As causas da crise de 1929.
- O crac bolsista e a recesión económica.
- A depresión europea e a recesión internacional.
- As políticas de recuperación da economía.
- A colaboración internacional para superar a crise.

2.2. Procedementos:

- Observación, análise e interpretación da información contida en cadros, fotografías, carteis e ilustracións deste período.
- Interpretación de gráficos e series estatísticas sobre o crecemento económico de Estados Unidos e os países europeos despois da Gran Guerra.
- Encadramento cronolóxico dos feitos máis relevantes deste momento histórico.
- Análise das repercusións económicas e sociais da crise bolsista.
- Comparación de diferentes gráficos sobre o impacto da Gran Depresión.
- Interpretación da información contida en carteis de propaganda electoral.
- Comentario dunha película histórica sobre a Gran Depresión.
- Elaboración dunha redacción sobre un aspecto determinado da crise do 29.
- Comparación dos ritmos de recuperación da crise de diferentes países europeos.
- Lectura e interpretación de diferentes documentos históricos.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Formulación e contraste de hipóteses a partir das fontes documentais traballadas.

3. Criterios de avaliación:

- Observar se coñecen os grandes desequilibrios internacionais xurdidos da Primeira Guerra Mundial e as causas que explican a supremacía económica de Estados Unidos durante os anos 20.
- Comprobar que saben analizar e explicar as causas que provocaron a crise bolsista de 1929 e o conseguinte desencadeamento, a nivel mundial, da Gran Depresión económica.
- Ver se son conscientes das consecuencias desta crise nas condicións laborais, as economías domésticas e a vida cotiá da poboación.
- Constatar que coñecen como se estendeu a crise americana por todo o mundo e como se viu afectado o comercio internacional.
- Ver se saben explicar e comparar as medidas adoptadas por diferentes gobernos para recuperar o curso natural da economía.
- Comprobar que entenden os principios defendidos pola doutrina keynesiana.
- Valorar se son conscientes da importancia que tivo a colaboración internacional para a recuperación da gran recesión económica.
- Asegurarse de que entenden como funciona o sistema capitalista e que son conscientes das posibles consecuencias que supón a mundialización da economía.
- Ver se analizan correctamente a información contida en documentos históricos, gráficos, gravados, cadros e fotografías correspondentes a este período histórico.
- Observar se entenden a análise histórica como un proceso de reelaboración constante.
- Verificar que entenden e utilizan correctamente o vocabulario deste período histórico.
- Comprobar que son quen de formular hipóteses explicativas sobre a realidade histórica, formándose unha opinión fundamentada nas fontes consultadas.
- Verificar que realizan traballos en grupo e que participan en discusións e debates cunha actitude construtiva, crítica e tolerante.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por coñecer a historia do século XX para entender mellor a realidade actual.

- Toma de conciencia da mundialización da economía e de como unha crise illada pode afectar a todo o mercado internacional.
- Curiosidade por coñecer o funcionamento da economía capitalista.
- Valoración do cine como unha valiosa fonte documental.
- Tolerancia, solidariedade e valoración crítica de actitudes e ideas diferentes ás propias.
- Respecto polo patrimonio histórico e artístico como fonte de coñecemento das sociedades do pasado.

10. As democracias e o ascenso dos totalitarismos (1918 – 1939).

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Relacionar a situación de crise económica dos anos 30 e os antecedentes históricos de Italia e Alemaña coa aparición do fascismo italiano e o nazismo alemán.
- Describir os factores que favoreceron o ascenso dos fascismos ó poder.
- Coñecer a ideoloxía e os intereses políticos e económicos dos réximes fascistas
- Entender o contexto político e económico da Italia da posguerra en que se produciu o ascenso de Mussolini ó poder.
- Recoñecer as principais características da ditadura fascista italiana en materia política, económica e social.
- Analizar os factores que provocaron a crise da República de Weimar e que, á súa vez, contribuíron ó éxito electoral do nazismo.
- Describir a xestión sociopolítica e económica da ditadura nazi.
- Identificar os principais trazos da ideoloxía nazi: fanatismo, pureza racial, persecución das minorías, antisemitismo, etc.
- Analizar os obxectivos económicos do nazismo e relacionalos coa súa política territorial expansionista.
- Comparar as características dos totalitarismos italiano e alemán.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A crise dos sistemas democráticos.
- A ideoloxía do fascismo.
- O ascenso do fascismo.
- A Italia fascista (1922-1939).
- A Alemaña nazi (1933-1939).

2.2. Procedementos:

- Análise das causas do xurdimento dos fascismos no período de entreguerras.
- Síntese dos trazos característicos das ideoloxías fascistas.
- Observación, análise e interpretación da información sobre o período de entreguerras, contida en esquemas, gráficos, cadros estatísticos e mapas.
- Comentario dos carteis de propaganda política utilizados polos réximes fascistas.
- Identificación da tendencia ideolóxica dos autores de distintos textos históricos.
- Elaboración dun organigrama onde se compare o fascismo e o nazismo.
- Comentario pautado dunha fotografía histórica.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Ordenación dos principais feitos históricos deste período nun eixe cronolóxico.
- Descrición, análise e contextualización histórica dun cadro da época.
- Formulación e contraste de hipóteses a partir das fontes documentais traballadas.
- Identificación das relacións entre os diferentes acontecementos históricos.
- Argumentación das conclusións elaboradas e das opinións persoais.
- Comunicación da información mediante o diálogo e o debate.

3. Criterios de avaliación:

- Comprobar que coñecen as causas que permitiron o ascenso dos totalitarismos ao poder durante o período de entreguerras.
- Constatar que coñecen a axenda política e ideolóxica dos fascismos.

- Ver se son quen de analizar o contexto político e económico en que se produciu o ascenso ó poder dos fascismos italiano e alemán.
- Constatar que coñecen as principais similitudes e diferencias dos fascismos italiano e alemán, e que saben sintetizalas nun cadro sinóptico.
- Pescudar se saben describir e comparar de forma coherente a xestión política e económica de ambos fascismos.
- Comprobar que coñecen os principais postulados da ideoloxía nazi e que reflexionan, criticamente, sobre as medidas de control ideolóxico e de represión social que exerceu sobre a poboación civil e as minorías.
- Asegurarse de que son contrarios a calquera forma de totalitarismo político e que defenden a tolerancia, o pluralismo e os valores democráticos.
- Observar se saben utilizar a información de gráficos, series estatísticas, mapas históricos... para obter unha información válida e fiable sobre os aspectos estudados.
- Ver se son conscientes da función que exercía a propaganda electoral nos réximes fascistas a partir da observación e o comentario de fotografías e carteis.

4. Desenvolvemento das competencias clave.

- Valoración dos acontecementos e os principais conflitos do século XX para poder entender o mundo actual.
- Rexeitamento de calquera tipo de totalitarismo político, da intolerancia e da discriminación dirixida contra persoas ou grupos sociais.
- Tolerancia, solidariedade e respecto pola diversidade política e ideolóxica.
- Sensibilidade ante as situacións de discriminación e inxustiza social.
- Toma de conciencia da necesidade de defender as liberdades e os dereitos humanos.

11. A Segunda Guerra Mundial.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Coñecer as causas que desencadearon a Segunda Guerra Mundial.
- Relacionar a guerra civil española coa conxuntura internacional previa á guerra.

- Analizar as características do imperialismo xaponés e describir a política expansionista no continente asiático.
- Coñecer as alianzas establecidas para formar os dous bloques enfrontados no conflito.
- Identificar as ofensivas máis importantes da Segunda Guerra Mundial e explicar a evolución do conflito mediante a observación e a interpretación de mapas históricos.
- Describir as ofensivas aliadas que provocaron o afundimento das potencias do Eixo.
- Valorar as dimensións económicas e sociais do conflito e a transcendencia histórica do bombardeo atómico sobre Hiroshima e Nagasaki.
- Entender o papel da Resistencia e das forzas aliadas na liberación de Italia.
- Coñecer as consecuencias inmediatas da guerra e a evolución do proceso de paz.
- Reflexionar sobre a traxedia do holocausto xudeu.
- Coñecer as principais conferencias de paz celebradas despois do conflito.
- Valorar a importancia da creación da ONU.
- Analizar os cambios territoriais do mapa europeo despois da Segunda Guerra Mundial.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- As causas da Segunda Guerra Mundial.
- O desenvolvemento da Guerra.
- Europa baixo o dominio nazi.
- As consecuencias da guerra.
- As conferencias de paz.
- A Organización das Nacións Unidas.

2.2. Procedementos:

- Análise das causas da Segunda Guerra Mundial.
- Observación e interpretación de mapas históricos sobre algunhas campañas do conflito.

- Localización, nun friso cronolóxico, dos principais acontecementos e etapas da guerra.
- Lectura, interpretación, comentario e síntese de diferentes textos históricos.
- Observación, análise e interpretación da información contida en esquemas, gráficos, fotografías e cadros estatísticos sobre a evolución e sobre as consecuencias do conflito.
- Descrición dos cambios territoriais producidos a Europa despois da guerra.
- Adquisición e aplicación do vocabulario histórico específico deste período.
- Observación e descrición de fotografías e carteis da época.
- Análise dunha pirámide de idades de 1945.
- Elaboración dun informe sobre o holocausto xudeu a partir de diversos documentos.

3. Criterios de avaliación:

- Comprobar que coñecen a conxuntura internacional previa á guerra e que saben discriminar as causas profundas do conflito das causas inmediatas.
- Verificar que coñecen as alianzas internacionais establecidas para configurar os bloques enfrontados no conflito.
- Ver se son quen de identificar os principais ofensivas da guerra e de describir a evolución do conflito mediante mapas históricos.
- Investigar se coñecen como se produciu o afundimento das potencias do Eixe.
- Asegurar que valoran de maneira crítica as dimensións económicas e sociais do conflito e o uso da bomba atómica sobre a poboación civil.
- Comprobar que explican correctamente as medidas represivas do réxime nazi.
- Detectar se saben que era e como se organizou a Resistencia das forzas aliadas.
- Ver se son conscientes das consecuencias económicas e demográficas da Guerra e se describen axeitadamente a evolución do proceso de paz.
- Avaliar o interese para reflexionar sobre traxedias da magnitude do holocausto xudeu.
- Comprobar que coñecen as conferencias de paz celebradas despois do conflito e que entenden o papel da ONU na política internacional.

- Observar se describen correctamente o novo mapa territorial de Europa despois da guerra.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Valoración dos acontecementos e dos principais conflitos do século XX para poder entender os problemas do mundo actual.

- Tolerancia, solidariedade e respecto pola diversidade política e ideolóxica.

- Sensibilidade ante as situacións de discriminación e de inxustiza social.

- Valoración das organizacións internacionais que se encargan de intentar preservar a paz e evitar os conflitos.

- Contidos mínimos:

Tema 1. A crise do Antigo Réxime

Unha economía de base señorial; a sociedade estamental; o absolutismo monárquico; a crise do Antigo Réxime. Métodos de traballo histórico: Aprender a comentar un texto histórico

Tema 2. A revolución industrial: transformacións agrarias e crecemento demográfico; o desenvolvemento da industria; liberalismo económico e capitalismo; as consecuencias sociais. Métodos de traballo histórico: Analizar gráficos

Tema 3. Liberalismo e nacionalismo: a Revolución francesa (1789-1799); Napoleón Bonaparte; a Europa da Restauración; as revolucións liberais (1820-1848); a construción dos Estados nacionais. Métodos de traballo histórico: Elaborar un cadro sinóptico.

Tema 4. O movemento obreiro: O movemento obreiro: dos comezos ata 1848; as grandes correntes ideolóxicas do obreirismo; a época da Primeira Internacional (1864-1881); sindicatos de masas e partidos obreiros (1881-1914); a Segunda Internacional. Métodos de traballo histórico: Analizar unha película como documento histórico.

Tema 5. A Segunda Revolución Industrial e o imperialismo: a Segunda Revolución Industrial (1870-1914); o imperialismo e as súas causas; a repartición do mundo; as novas potencias imperialistas; a organización dos imperios coloniais; a Inglaterra vitoriana (1837-1901); os novos Estados unificados: Alemaña e Italia; os imperios antigos: Austrohúngaro, Ruso e Otomán; os sistemas de política internacional. Métodos de traballo histórico: Analizar e interpretar un mapa

Tema 6. A Primeira Guerra Mundial: as causas da guerra; a Paz Armada (1905-1914); a Gran Guerra (1914-1918); a paz dos vencedores; as consecuencias da guerra. Métodos de traballo histórico: Comparar dous mapas históricos

Tema 7. A Revolución soviética e a URSS (1917-1941): a Rusia dos tsares; a revolución de febreiro de 1917; a revolución de outubro de 1917; de Lenin a Stalin; s comezos do estalinismo Métodos de traballo histórico: Analizar un cartel de propaganda.

Tema 8. Economía de entreguerras e crise do 29: a Primeira Guerra Mundial e os grandes desequilibrios internacionais; Estados Unidos: da prosperidade á crise; da crise estadounidense á recesión internacional; as políticas de recuperación da economía. Métodos de traballo histórico: Comentar un libro.

Tema 9. Democracia e totalitarismo (1918-1939): A crise das democracias liberais; a Italia fascista (1922-1939); a República de Weimar (1918-1939); a Alemaña nazi (1933-1939) Métodos de traballo histórico: Analizar unha fotografía.

Tema 10. A Segunda Guerra Mundial (1939-1945): as causas da Segunda Guerra Mundial; o desenvolvemento da guerra; Guerra total e dominio nazi; Europa baixo dominio nazi; as consecuencias da Segunda Guerra Mundial. Métodos de traballo histórico: Coñecer unha institución: a ONU.

14. Historia da Arte. 2º de Bacharelato:

- Introducción e contextualización:

De acordo co disposto no RD 231 de 2002, no proceso educativo o estudio da Historia da Arte ten que aportar os coñecementos necesarios para a análise, interpretación e valoración das obras de arte, a través de distintas metodoloxías e procedementos adecuados para a súa apreciación global e para contribuír a desenvolver a sensibilidade artística.

As obras de arte son testemuñas históricas coas que visualizamos e recreamos, dalgún xeito, unha época, unha sociedade, polo que cómpre estudar a obra de arte no seu contexto sociocultural como punto de partida para a análise dos diferentes factores e circunstancias implicadas no proceso da creación da obra, sen esquecer as novas dimensións que adquiren co paso do tempo.

A importancia do patrimonio artístico, os desafíos que presenta a súa conservación, o potencial de recursos que contén constitúe outro motivo fundamental que demanda unha adecuada formación que promova o seu coñecemento, deleitación e conservación como legado que debe transmitirse ás xeracións do futuro, e dunha forma moi especial ás da nosa Comunidade Autónoma de Galicia.

A dificultade de abarcar a amplitude e complexidade da Historia da Arte fai necesaria unha selección dos contidos que permitan unha aproximación xeral ó desenvolvemento da arte de Occidente, cunha especial atención á arte contemporánea e á de Galicia. En coherencia con isto, e seguido as indicacións proporcionadas polos grupos de traballo de CIUG exclúense os temas de Arte prehistórica, exipcia e mesopotámica e faise fincapé nas obras indicadas na listaxe elaborada pola CIUG e no vocabulario de termos artísticos obxecto do exame das PPAAU.

- Libros recomendados:

Para facilitar o traballo aos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das devanditas guías. Neste caso traballárase co libro de ÁLVARO LÓPEZ, Milagros, *Historia da Arte. Bacharelato*. Segundo Curso, Vigo, Xerais, 2014.

- Obxectivos xerais:

- Comprender e valorar os cambios na concepción da arte e as súas distintas funcións ó longo da historia.

- Entender as obras de arte na súa globalidade, como expoñentes da creatividade humana, susceptibles de ser admiradas por si mesmas, e de seren valoradas como documento testemuñal dunha época histórica, dunha sociedade e dunha cultura.

- Manexar a linguaxe artística de cada unha das artes visuais e utilizar diferentes metodoloxías para a análise das obras da arte desenvolvendo, ó tempo, a propia sensibilidade e a imaxinación.

- Recoñecer e diferenciar as manifestacións artísticas máis destacadas dos principais estilos e artistas da arte occidental e, particularmente, as de Galicia, situándoas no seu contexto histórico, valorando as posibles influencias e a súa pervivencia na arte posterior.

- Recoñecer a través dos cambios iconográficos dun mesmo tema a modificación dos valores estéticos, de mentalidade e pensamento propio de cada estilo artístico, do seu contexto histórico e da personalidade do artista.

- Realizar actividades de documentación e investigación a partir de fontes diversas sobre determinados aspectos da historia da arte.

- Coñecer, valorar e apreciar patrimonio artístico, especialmente o de Galicia, contribuindo á súa conservación como fonte de riqueza e posibilitando que se transmita ás futuras xeracións.

- Contribuír á formación estética, analítica e crítica, así como á capacidade de comunicar a empatía ante as creacións artísticas.

- Contidos:

1. A arte grega.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Entender a influencia do pensamento racional grego no campo da arte.

- Distinguir os elementos constructivos gregos e a tipoloxía dos templos.

- Sentar as bases do comentario dun edificio en planta e en alzado.

- Coñecer a evolución da escultura grega. Aprender a ler unha escultura nos seus aspectos formais.

- Comprender a importancia do legado grego na nosa civilización

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- O inicio do mundo clásico.
- O pensamento grego.
- A arquitectura grega.
- A escultura grega.
- A escultura do período arcaico.
- A escultura do período clásico.
- A escultura do período helenístico.
- A evolución da escultura grega.

2.2. Procedementos:

- Lectura conxunta de textos sobre o pensamento político en Exipto e en Grecia.
- Análise de esculturas exipcias e gregas e dedución, a partir da súa observación, do pensamento político da civilización que as creou.
- Observación de plantas e alzados de edificios gregos.
- Análise das características de templos gregos.
- Comparación entre templos gregos e exipcios.
- Análise de esculturas gregas.
- Comparación de esculturas do período arcaico, clásico e helenístico.
- Definición do vocabulario artístico específico da unidade.
- Observación da influencia da arte clásica na propia localidade

3. Criterios de avaliación:

- Expor razoadamente as consecuencias que o pensamento racional grego tivo na arquitectura e nas artes plásticas.
- Relacionar a maneira de pensar do mundo grego coas súas realizacións.
- Enumerar as características das ordes arquitectónicas gregas.
- Coñecer os tipos de templos gregos e os seus elementos diferenciadores.
- Comentar un templo grego e distinguir as súas características.
- Diferenciar os períodos da escultura grega.
- Sinalar os aspectos formais dunha escultura grega.
- Indicar aspectos da nosa cultura que se poden considerar herdanza do mundo grego.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polo patrimonio artístico.
- Valoración da incidencia do pensamento na arte.
- Valoración da historia como elemento conformador do presente.
- Interese por desenvolver un gusto estético persoal e respecto pola diversidade de percepcións e de sensacións persoais ante unha obra de arte.

2. A arte romana.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Diferenciar a arte grega da romana.
- Entender o carácter utilitario da arte romana e comprender a influencia do pensamento na concepción dos edificios
- Analizar as características do relevo e a escultura romanas e as súas transformacións no tempo.
- Distinguir a importancia dos materiais e o dominio da técnica no proceso escultórico.
- Indicar a influencia do cristianismo nas artes plásticas do mundo romano.
- Coñecer o legado de Roma

- Coñecer os presupostos constructivos propios da arquitectura romana.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A orixinalidade romana.
- A arquitectura.
- Tipos de edificios romanos.
- Características técnicas.
- Os primeiros edificios cristiáns.
- O novo simbolismo dos edificios bizantinos.
- A escultura e o relevo.
- Retrato.
- Relevo histórico.
- A Iberia romana.
- A romanización de Gallaecia.

2.2. Procedementos.

- Observación de plantas e alzados de edificios romanos.
- Observación comparativa de distintos opus empregados nos edificios romanos.
- Análise comparativa de plantas e alzados de templos romanos con diferentes tipos de cuberta.
- Comentario de edificios romanos de diversas tipoloxías constructivas.
- Lectura e comparación de relevos de diferentes períodos.
- Análise da degradación técnica do relevo romano.
- Observación de plantas de templos paleocristiáns e bizantinos.
- Comparación de plantas bizantinas de diferentes momentos.
- Definición do vocabulario artístico específico da unidade.

3. Criterios de avaliación:

- Expón as características que diferencian a arte grega da romano.
- Expón a influencia do carácter práctico romano nas súas manifestacións artísticas.
- Analiza as tipoloxías constructivas romanas.
- Le os elementos constitutivos dun templo romano.
- Distingue os elementos constructivos propios da arquitectura romana.
- Analiza a evolución da escultura e o relevo romanos.
- Recoñece os elementos diferenciadores da escultura e o relevo romanos.
- Expón as características dos distintos materiais utilizados na escultura romana.
- Aprecia a evolución técnica das artes plásticas romanas.
- Analiza as consecuencias da expansión do cristianismo na arte romana.
- Indica aspectos da nosa cultura que se poden considerar herdanza do mundo romano.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polo patrimonio artístico.
- Valoración da incidencia do pensamento na arte.
- Comprensión e aceptación das diferentes concepcións artísticas.
- Rexeitamento da intolerancia social e relixiosa.
- Valoración dos problemas de conservación do patrimonio romano na nosa zona.
- Valoración da influencia dos factores históricos na obra de arte.

3. O prerrománico.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Comprender a importancia da desintegración do imperio romano na formación da arte de cada zona.
- Recoñecer a estética bárbara.
- Localizar os diferentes estilos prerrománicos.

- Distinguir os elementos característicos dos prerrománicos hispánicos e a súa incidencia en Galicia.
- Establecer correspondencias entre planta e alzado dun mesmo edificio.
- Coñecer as causas do empobrecemento plástico propio da arte prerrománica.
- Identificar as características das artes plásticas do prerrománico.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- O primeiro prerrománico.
- A herdanza de Roma.
- A estética bárbara.
- Os intentos definitivos.
- A arte carolinxia.
- A arte ástur.
- A arte mozárabe ou de repoboación.

2.2. Procedementos:

- Observación de motivos ornamentais propios do prerrománico.
- Observación do alzado da Capela Palatina de Aquisgrán.
- Análise de edificios da arte asturiana.
- Análise comparativa de plantas de arquitectura visigótica.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dunha lista cos materiais empregados en cada estilo artístico, as súas vantaxes e inconvenientes.

3. Criterios de avaliación

- Diferencia as contribucións de Roma e do mundo bárbaro á arte prerrománica.
- Explica a importancia do contorno histórico na formación dos diferentes prerrománicos.

- Enumera os elementos propios da arte prerrománica.
- Clasifica os distintos prerrománicos pola lectura formal de varias obras.
- Expón as características diferenciadoras dos prerrománicos hispánicos e os seus exemplos en Galicia.
- Comenta a planta e o alzado dun edificio prerrománico.
- Analiza a evolución da plástica desde a fin do imperio romano.
- Recoñece as características das artes plásticas do prerrománico.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por coñecer os problemas de conservación do patrimonio artístico de todos os períodos.
- Valoración do carácter cotián da linguaxe arquitectónica.
- Valoración da incidencia do pensamento relixioso na arte.

4. O románico.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Localizar a expansión da arte románica.
- Coñecer a importancia da Igrexa no proceso de unificación da arte europea.
- Entender a importancia das peregrinacións no mundo medieval e a transcendencia do Camiño de Santiago.
- Identificar os elementos construtivos propios do románico.
- Recoñecer e comprender a linguaxe plástica románica.
- Identificar o pouso do mundo clásico.
- Establecer a importancia da catedral de Santiago na arquitectura e na escultura románicas.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A espiritualidade nos séculos do románico.

- Diferentes tipos de cristiáns.
- Peregrinacións e cruzadas.
- A expansión dos mosteiros.
- A arquitectura románica.
- Características xerais.
- A arquitectura do Camiño de Santiago.
- A escultura románica.
- Carácter didáctico da escultura.
- Mestre Mateo: unha excepción na súa época.

2.2. Procedementos:

- Observación de gráficos dos elementos construtivos característicos do románico.
- Observación de plantas e alzados de igrexas románicas.
- Análise de edificios románicos pertencentes a diferentes países.
- Establecemento das características comúns e das peculiaridades de edificios románicos de diferentes países.
- Análise de relevos románicos de períodos diferentes.
- Comparación de relevos de diferentes momentos.
- Análise comparativa do beato de Liébana e dunha pintura románica lleidatá.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dunha táboa que recolla as funcións que poden desempeñar os distintos arcos.

3. Criterios de avaliación:

- Sitúa nun mapa a zona de expansión da arte románica.
- Explica o papel da Igrexa na formación da arte románica.
- Expón o alcance e a influencia das peregrinacións na mentalidade do home medieval.
- Analiza a importancia do Camiño de Santiago na expansión da arte románica.

- Enumera os elementos construtivos dos edificios románicos.
- Expón as características da plástica románica.
- Comenta un tímpano románico e explica a ideoloxía que transmiten as súas figuras.
- Explica os elementos característicos da pintura mural románica.
- Enumera os elementos da arte prerrománica herdados de Roma.
- Distingue a arquitectura e a escultura propias do Camiño de Santiago

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto pola contorna artística.
- Desenvolvemento da sensibilidade artística.
- Valoración positiva de criterios de beleza diferentes ós propios.
- Valoración da incidencia do pensamento relixioso na arte.
- Interese por coñecer os problemas de conservación do patrimonio artístico de todos os períodos.
- Sensibilidade e preocupación por conservar o contorno artístico local
- Enumera os elementos da arte prerrománica herdados de Roma.
- Distingue a arquitectura e a escultura propias do Camiño de Santiago.

5. O gótico.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Analizar e valorar a importancia do cambio social na sociedade urbana.
- Recoñecer os elementos arquitectónicos característicos do gótico.
- Interpretar a importancia das innovacións técnicas na edificación das grandes catedrais góticas.
- Identificar as innovacións dos programas iconográficos das igrexas.
- Explicar os ideais estéticos e simbólicos dos espazos góticos.
- Diferenciar as técnicas pictóricas que xorden no período gótico.

- Ler, nos seus aspectos formais, un cadro.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- O gótico, unha arte nova.
- A arte dos mosteiros cistercienses.
- As catedrais góticas e a luz.
- A base construtiva das catedrais.
- Os construtores das catedrais.
- Os outros edificios das cidades góticas.
- A escultura renovada.
- A presenza da pintura.
- Dúas excepcións: Giotto e Van Eyck.

2.2. Procedementos:

- Observación do esquema dun mosteiro cisterciense.
- Observación dos elementos de contrarresto, da planta e do alzado das catedrais góticas.
- Análise das catedrais de Burgos, León e Palma de Mallorca.
- Comparación entre as catedrais góticas de Burgos, León e Palma de Mallorca.
- Análise de esculturas de diferentes momentos.
- Comparación de esculturas góticas en diferentes momentos do estilo.
- Lectura dos frescos da capela dos Scrovegni en Padua, de Giotto.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Comparación das técnicas pictóricas do fresco e do óleo e análise das vantaxes de cada unha.

3. Criterios de avaliación:

- Explica o papel desempeñado pola burguesía no desenvolvemento do gótico.

- Enumerar as partes constitutivas das catedrais góticas.
- Expón os elementos propios dos edificios cistercienses.
- Describe a influencia das innovacións técnicas no desenvolvemento en altura característico do gótico.
- Analiza a distribución espacial da iconografía gótica.
- Explica os elementos dos programas iconográficos das catedrais góticas.
- Distingue a evolución da escultura gótica.
- Expón as peculiaridades do fresco e do óleo.
- Comenta as obras pictóricas de Van Eyck e Giotto mediante unha lectura comprensiva.

4. Desenvolvemento de competencias clave:

- Fomento dunha actitude de respecto e comprensión ante os diferentes conceptos de arte.
- Desenvolvemento da sensibilidade artística.
- Potenciación da relación entre pensamento e manifestación artística.
- Valoración da importancia da aparición dun novo grupo social na arte.
- Sensibilización ante a obra de arte como manifestación da creatividade humana e como conciencia crítica da historia.

6. O Renacemento I.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Analizar e valorar a importancia do cambio de pensamento nas cidades italianas.
- Interpretar o renacemento como un camiño por percorrer, non como un concepto pleno desde a súa aparición.
- Identificar os elementos clásicos que rexorden na arquitectura e nas artes plásticas.
- Distinguir as características construtivas do renacemento italiano do século XV.
- Recoñecer un edificio renacentista polos seus elementos formais.
- Comentar unha escultura renacentista.

- Explicar o nacemento da perspectiva na pintura e recoñecer os cambios pictóricos.
- Analizar e comentar unha pintura renacentista.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Italia, berce do Renacemento.
- Os mecenas.
- A consideración social do artista.
- Os antecedentes.
- Florencia, a cidade do Quattrocento.
- Os cambios na arquitectura: Brunelleschi.
- Os cambios na escultura: Donatello.
- Os cambios na pintura: Masaccio.

2.2. Procedementos:

- Observación de plantas e fachadas de edificios renacentistas.
- Observación de esculturas do período.
- Análise de pinturas de diferentes séculos.
- Comparación entre pinturas do gótico tardío e do Quattrocento.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Realización dun esquema da evolución da escultura desde a Prehistoria ata o Renacemento.
- Elaboración de fichas de observación de edificios da localidade de diversas épocas.

3. Criterios de avaliación:

- Relaciona o contorno histórico coas manifestacións artísticas do momento.
- Describe o proceso gradual de formación e consolidación da arte renacentista.
- Enumera as contribucións da arte clásico ó renacemento.

- Explica as características da arquitectura do século XV.
- Enumera os elementos propios dun edificio renacentista.
- Comenta unha escultura segundo os novos presupostos renacentistas.
- Describe o proceso de descubrimento da perspectiva en pintura.
- Expón os cambios na pintura con respecto ó mundo gótico.
- Analiza e comenta as obras pictóricas renacentistas.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Fomento do respecto polos diferentes conceptos de beleza.
- Desmitificación da linguaxe da arte, facéndoa máis cotiá.
- Valoración da arte que nos rodea na vida cotiá.
- Xuízo crítico sobre a influencia da relixión na historia occidental.
- Valoración do protagonismo dos mecenas no proxecto e a creación das obras e nos programas artísticos.

7. O Renacemento II.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Recoñecer o cambio de pensamento que diferencia o século XV do XVI.
- Comprender a influencia dos cambios sociais e políticos na aparición de novos mecenas.
- Identificar os cambios na arquitectura.
- Identificar os cambios na escultura.
- Recoñecer a pintura do século XVI, comparándoa coa do século XV.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A época do Alto Renacemento.
- Roma, a cidade dos papas.
- Venecia, novo foco artístico.

- A Península Italiana no cambio de século.
- As concepcións arquitectónicas de Bramante e Rafael.
- Os cambios na pintura.
- Leonardo e o intimismo pictórico.
- Rafael e os grandes frescos.
- Tiziano e a escola veneciana.
- A difusión do renacemento fóra de Italia.

2.2. Procedementos:

- Observación das sucesivas fases construtivas de San Pedro do Vaticano.
- Observación de edificios renacentistas de distintas tipoloxías.
- Análise das formas xeométricas na pintura renacentista.
- Observación de obras pictóricas.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Identificación de plantas de distintos períodos artísticos.

3. Criterios de avaliación:

- Expón os cambios de pensamento que marcan o cambio de século.
- Describe as transformacións sociais e políticas do período renacentista.
- Comenta os cambios nas plantas e alzados dos edificios do Alto Renacemento.
- Enumera os cambios na escultura do Alto Renacemento.
- Distingue a pintura dos séculos XV e XVI mediante a lectura e comentario de obras.
- Recoñece as características propias dos grandes pintores do momento.
- Identifica as características da escola veneciana.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Fomento do respecto polos diferentes criterios de beleza.
- Respecto polas diferentes mensaxes que a obra de arte pode transmitir.

- Desmitificación da linguaxe da arte, facéndoa máis cotiá.
- Valoración da arte que nos rodea na vida cotiá.
- Consideración crítica dos valores morais que transmiten as obras pictóricas.

8. A ruptura do clasicismo.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Valorar a figura de Miguel Anxo como home renacentista.
- Analizar a incidencia do pensamento relixioso de Miguel Anxo na súa evolución artística.
- Diferenciar esculturas pertencentes ó período máis clásico das propias da etapa final da súa obra.
- Interpretar a concepción da cor en Miguel Anxo Explicar o concepto de manierismo e identificar obras manieristas.
- Valorar os labores metódicos dun proceso de restauración.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Miguel Anxo.
- Un home renacentista.
- Recoñecemento social do artista.
- Os seus mecenas.
- As primeiras obras.
- Período de madurez.
- Os últimos anos.
- Manierismo.
- A evolución das artes no Renacemento.

2.2. Procedementos:

- Observación de obras pictóricas e escultóricas de Miguel Anxo.

- Análise de obras pictóricas de Miguel Anxo pertencentes a diferentes períodos.
- Comentario comparativo de obras pictóricas, con especial atención ós elementos de cambio e permanencia.
- Análise de esculturas de Miguel Anxo de distintas épocas.
- Comentario comparativo das obras escultóricas de Miguel Anxo.
- Observación das diferentes maneiras de tratar un mesmo tema iconográfico ó longo do renacemento.
- Observación dos cambios na concepción do palacio ó longo do renacemento.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Análise comparativa do concepto de “artista” ó longo do tempo.

3. Criterios de avaliación:

- Analiza e expón a relación de Miguel Anxo coa súa época.
- Describe a influencia da relixión na obra de Miguel Anxo.
- Recoñece a evolución da escultura de Miguel Anxo a través do comentario razoado das súas obras.
- Identifica as características propias da pintura de Miguel Anxo e a súa evolución.
- Recoñece as características do manierismo en arquitectura, escultura e pintura.
- Recoñece as obras propias do manierismo.
- Describe o proceso de restauración da Capela Sixtina.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polos diferentes criterios de beleza.
- Valoración da mensaxe implícita na pintura renacentista.
- Potenciación da sensibilidade artística.
- Valoración da arte que nos rodea na vida cotiá.
- Discriminación dos códigos morais que informan as obras de arte da época.

- Contidos mínimos:
- A arte clásica: Grecia: A arquitectura grega. As ordes. Os templos. A acrópole de Atenas.
Comprensión da evolución da escultura grega.
- A arte clásica: Roma. A arquitectura: caracteres xerais. A cidade romana. Tipoloxías construtivas. Edificios para espectáculos: O Coliseo e o Teatro de Mérida. A arquitectura da Hispania romana (O Acueduto de Segovia).
- Arte paleocristiá e bizantina. Aportacións da primeira arte cristiá: a basílica. A nova iconografía. Arte bizantina. A época de Xustiniano: Santa Sofía de Constantinopla.
- O prerrománico. O contexto europeo. O prerrománico español e a súa incidencia en Galicia: visigodo e asturiano. Arte mozárabe ou de repoboación.
- A arte románica como a primeira definición de Occidente. A arquitectura: a igrexa románica. A arquitectura do Camiño de Santiago: a catedral de Santiago. A portada románica: as Praterías. O Pórtico da Gloria. Os mosteiros cistercienses en Galicia: innovacións cara ó gótico (Mosteiro de Oseira).
- A arte gótica coma expresión da cultura urbana. O sistema construtivo. A catedral gótica. A humanización das artes figurativas na portada gótica: Chartres e Reims. As innovacións pictóricas: Giotto e Van Eyck.
- A arte do Renacemento. O Quattrocento italiano: a formulación dunha nova linguaxe. A arquitectura: Brunelleschi. A renovación da escultura: Donatello. O novo sistema de representación na pintura: Masaccio.
- O período clásico do Renacemento e o manierismo. O Cinquecento: clasicismo e manierismo na arte italiana. Bramante. A escultura de Miguel Anxo: da perfección do clasicismo á crise do Renacemento. A pintura: Leonardo, Rafael e Miguel Anxo. A escola veneciana: Tiziano. O Renacemento en España. Arquitectura: Inicios, clasicismo e manierismo. O Escorial. Pintura: o Greco.

15. Xeografía. 2º de Bacharelato.

- Introducción e contextualización:

De acordo co disposto no RD 231 de 2002, no proceso educativo, a materia de Xeografía debe axudar a comprender a organización espacial e a súa pluralidade, a percibir e estudar os problemas desde un punto de vista territorial e a relacionar o medio coa sociedade que o habita; é dicir: a xeografía estudia a organización do espazo terrestre, relacionando ó ser humano coa natureza.

Pártese do estudio da nosa realidade xeográfica, das súas características comúns e da súa diversidade, do medio natural e da intervención humana no espazo, tendo en conta tamén a súa dimensión europea e a súa posición no mundo. Galicia, España e Europa aparecen así definidas como territorios diferenciados dentro do mundo (rexión político-administrativa), pero ó mesmo tempo cunha gran variedade de contrastes que fan posible a análise territorial diferenciada.

En segundo lugar, cómpre ter en conta o desenvolvemento do pensamento lóxico formal dos alumnos de Bacharelato e as súas posibilidades de abstracción, conceptualización e xeneralización para afondar no coñecemento xeográfico e para relacionar e integrar datos nun campo concreto.

- Libros recomendados:

Para facilitar o traballo aos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das devanditas guías. Traballárase co libro de MUÑOZ DELGADO, Mª Concepción, *Xeografía, 2º Bacharelato*, Madrid, Anaya, 2014.

- Obxectivos xerais:

- Identificar e comprender os elementos básicos da organización territorial, utilizando conceptos, procedementos e destrezas especificamente xeográficas para explicar o espazo como unha realidade dinámica, diversa e complexa, na que interveñen múltiples factores.

- Comprender e analizar a realidade xeográfica de España e de Galicia como un espazo dinámico, que é o resultado da interacción de procesos sociais, económicos, tecnolóxicos e culturais, que actuaron nun marco natural e histórico particular.

- Coñecer e comprender a diversidade e a pluralidade do espazo xeográfico español, e identificar os grandes contrastes e a complexidade territorial derivada dos distintos factores naturais, históricos e de organización espacial que foron modelando a sociedade, a cultura e o territorio de forma interdependente.

- Explicar a posición de España e de Galicia nun mundo cada vez máis interrelacionado, no que coexisten, a un tempo, procesos de globalización na economía e de desigualdade socioeconómica, ante a que se formulan respostas locais; prestando unha atención especial á Unión Europea, as súas características territoriais e ás consecuencias da integración en España e en Galicia.

- Valorar a función do medio natural, dos recursos naturais e das actividades produtivas na configuración do espazo xeográfico español, recoñecer a súa relación mutua coa sociedade, percibir a condición do home como o axente de actuación máis poderoso e rápido sobre o medio.

- Entender a poboación como o recurso esencial coas características cuantitativas e cualitativas que interveñen de forma eminente na configuración e no dinamismo dos procesos que definen o espazo.

- Comprender a interdependencia de tódolos territorios que integran España, así como a Unión Europea e outros ámbitos xeográficos mundiais, para desenvolver actitudes de coñecemento, respecto, aprecio e cooperación cos espazos próximos e afastados ó hábitat do alumno e prestar especial atención á superación dos diferentes niveis de desenvolvemento e de saúde das poboacións do planeta.

- Adquirir conciencia espacial para participar de forma activa e responsable nas decisións que afecten á ordenación do territorio e valorar a necesidade de potenciar o equilibrio natural e a equidade social. Valorar o potencial da tecnoloxía xeográfica, para resolver os desastres naturais, facer máis habitables as cidades e poñer estas ferramentas ó servizo dos máis desfavorecidos.

- Contidos:

1. O espazo xeográfico español: diversidade xeomorfolóxica.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ó relevo español.

- Localizar e identificar en mapas fenómenos referidos ó relevo español.
- Analizar, caracterizar e explicar o relevo español Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio do espazo xeográfico e do relevo español.
- Apreciar a diversidade do espazo xeográfico e do relevo español, practicar a capacidade de observación da realidade e reflexionar sobre a importancia do relevo para a actividade humana

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Espazo xeográfico español.
- Relevo peninsular
- Tipos de unidades morfoestruturais.
- Evolución das unidades morfoestruturais do relevo peninsular.
- O rochedo peninsular e outros tipos de relevo.
- A área silícea.
- A área calcaria.
- A área arxilosa.
- O relevo causado pola erosión diferencial.
- As grandes unidades morfoestruturais do relevo peninsular
- A Meseta.
- Os bordos montañosos da Meseta.
- As depresións exteriores da Meseta.
- As cordilleiras exteriores da Meseta.
- Relevo costeiro peninsular.
- As costas atlánticas.
- As costas mediterráneas.
- Relevo insular.

- Arquipélago balear.
- Arquipélago canario.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos relativos á unidade.
- Lectura e comentario de textos relativos á unidade.
- Consulta, comentario e comparación de mapas relativos á unidades.
- Elaboración de mapas e localización de aspectos relativos á unidade.
- Comentario de fotografías e esquemas sobre modelado e formas de relevo.
- Realización e comentario de perfís topográficos.
- Utilización do mapa topográfico para identificar os distintos tipos de relevo.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese relativos ós conceptos da unidade.
- Aplicación dos contidos xerais sobre o relevo a Galicia.
- Realización dunha saída polo contorno para observar os tipos de relevo e de rochedo.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Aprecio do papel da peculiar situación e configuración do espazo xeográfico español na súa diversidade física e humana.
- Valoración da diversidade do relevo español e interese por coñecer e interpretar o da propia rexión.
- Observación do carácter dinámico do relevo e interese por coñecer as explicacións das súas características.
- Práctica da capacidade de observación da realidade natural aplicada ó contorno.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos á evolución xeolóxica e unidades morfoestruturais do relevo peninsular.
- Define con precisión conceptos relativos ó relevo costeiro peninsular e ó relevo insular.

- Localiza e identifica en mapas e en perfís topográficos as áreas de rochedo silíceo, calcario e arxiloso e as unidades morfoestruturais do relevo español.
- Localiza e identifica en mapas as formas do relevo costeiro peninsular, as illas Baleares e as illas Canarias, cabos e golfos.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre a evolución xeolóxica do relevo peninsular, os tipos de rochedo e de relevo e as unidades morfoestruturais do relevo peninsular.
- Coñece e elabora temas sobre o relevo costeiro peninsular e o relevo insular.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta textos, mapas, fotografías sobre o territorio español, a orixinalidade da súa situación xeográfica e a súa diversidade natural e humana.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas e imaxes sobre a evolución xeolóxica do relevo peninsular e as súas unidades morfoestruturais.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas e imaxes sobre o relevo costeiro peninsular e o relevo insular.
- Aprecia a diversidade do espazo xeográfico e do relevo español e observa e reflexiona sobre a incidencia de distintos tipos de relevo na actividade humana.

2. A diversidade climática.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ó tempo e ó clima de España
- Localizar e identificar en mapas fenómenos referidos ó tempo e ó clima de España.
- Analizar, caracterizar e explicar os principais factores e elementos do clima, os tipos de tempo e os dominios climáticos de España.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio do tempo e do clima en España.
- Apreciar a diversidade climática española; practicar a capacidade de observación dos factores e dos elementos do clima, e reflexionar sobre a importancia do tempo e do clima na actividade humana.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Os factores do clima
- Os factores xeográficos.
- Os factores termodinámicos.
- Os elementos do clima
- A insolación e a nebulosidade.
- A temperatura do aire
- A humidade do aire, a néboa e a calixe.
- A presión e o vento.
- As precipitacións.
- A evaporación, a evapotranspiración e a aridez.
- Tipos de tempo atmosférico en España
- Tempo do Noroeste.
- Tempo do Norte.
- Tempo do Oeste.
- Tempo do SO ou Sur.
- Tempo do Leste.
- Gota fría.
- Tempo cálido e estable.
- Vaga de calor.
- Tempo tormentoso de verán.
- Principais tipos de clima en España
- Clima oceánico.
- Clima mediterráneo.

- Clima de montaña.
- Clima de Canarias.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos relativos á unidade.
- Lectura e comentario de textos sobre situacións meteorolóxicas extremas.
- Elaboración, análise, interpretación, comentario e comparación de mapas e de esquemas sobre factores e elementos do clima.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación de datos climatolóxicos.
- Comentario de mapas do tempo.
- Construción, comentario e comparación de climogramas.
- Localización e identificación en mapas dos principais dominios climáticos de España.
- Aplicación dos conceptos xerais sobre o tempo e o clima a Galicia.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos ós conceptos da unidade.
- Recompilación de datos meteorolóxicos e climáticos de diversas fontes.
- Busca de información de aspectos relativos á unidade.
- Comentario dun vídeo sobre a dinámica atmosférica

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Aprecio da diversidade climática española.
- Rigor na análise e na interpretación dos datos meteorolóxicos e climáticos.
- Práctica da capacidade de observación dos factores e elementos do clima sobre o contorno.
- Reflexión sobre a importancia do clima na actividade humana.
- Interese pola correcta aplicación dos conceptos teóricos á práctica.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos a factores e elementos do clima.

- Define con precisión conceptos relativos ós tipos de tempo atmosférico e ós principais dominios climáticos.
- Localiza e identifica en mapas os centros de acción e as masas de aire que lles afectan ó tempo e ó clima peninsular, e a distribución espacial de temperaturas, amplitudes térmicas, precipitacións e aridez.
- Localiza e identifica en mapas os principais dominios climáticos de España.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre os factores e elementos do clima, os tipos de tempo e os distintos dominios climáticos de España.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta debuxos e mapas relativos ós factores e elementos do clima de España, e comenta mapas do tempo en superficie.
- Elabora, analiza, explica, compara, comenta e interpreta climogramas, datos estatísticos sobre climas e mapas cos diferentes dominios climáticos.
- Aprecia a diversidade climática española, observa os factores e elementos do clima e reflexiona sobre a incidencia do tempo e do clima na actividade humana.

3. A diversidade hídrica e bioxeográfica.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ás augas, á vexetación e ó solo en España.
- Localizar en mapas fenómenos referidos ás augas e á vexetación de España.
- Analizar, caracterizar e explicar as augas, a vexetación e o solo en España.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio das augas, da vexetación e do solo en España.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A diversidade hídrica.
- Factores de influencia.
- Os ríos españois.

- Os lagos e os humidais españois.
- Os acuíferos.
- As formacións vexetais
- Factores que inflúen na vexetación.
- As paisaxes vexetais de España
- A paisaxe vexetal do clima oceánico
- A paisaxe vexetal do clima mediterráneo.
- A paisaxe vexetal de ribeira.
- A paisaxe vexetal de montaña.
- A paisaxe vexetal de Canarias.
- Os solos
- Factores do solo.
- Os horizontes e o perfil do solo.
- Os tipos de solo
- Os solos zonais
- Os solos azonais e intrazonais.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e conceptos relativos á unidade.
- Lectura e comentarios de texto.
- Consulta, análise, interpretación, comentario e comparación de mapas relativos á auga, á vexetación e ó solo.
- Comentario e comparación de diversos tipos de gráficos, datos estatísticos e fotografías relativos á unidade.
- Localización nun mapa de aspectos relativos á unidade.
- Localización nun mapa das principais paisaxes vexetais de aspectos relativos á unidade.

- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos ós conceptos da unidade.
- Aplicación dos contidos xerais sobre as augas, a vexetación e o solo a Galicia.
- Realización dunha saída polo contorno natural do centro de estudos.
- Busca e comentario de exemplos ortográficos de paisaxes vexetais e fluviais de España.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Rigor na obtención e na interpretación da información referida ós conceptos da unidade.
- Capacidade de observación da realidade natural aplicada ó contorno.
- Aprecio pola diversidade hidrográfica, vexetal e edáfica de España.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos ás augas.
- Define con precisión conceptos relativos á vexetación e ás paisaxes vexetais de España.
- Define con precisión conceptos relativos ós solos de España.
- Localiza en mapas os principais ríos, concas e vertentes hidrográficas da Península.
- Localiza en mapas as principais formacións vexetais de España.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre as augas, a vexetación e o solo en España.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos e imaxes sobre as augas: réximes fluviais e fotografías de ríos.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas e imaxes sobre as formacións vexetais e solos de España: cliseries, mapas coa distribución de especies vexetais e perfís do solo.

4. As paisaxes naturais e as interrelacións natureza-sociedade.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ás paisaxes naturais de España, á influencia do medio natural na actividade humana e á influencia da actividade humana no medio natural.

- Localizar en mapas as paisaxes naturais de Galicia e de España, os riscos e os problemas ambientais, e os aspectos máis relevantes das políticas ambientais.
- Analizar, caracterizar e explicar as paisaxes naturais de Galicia e de España, a influencia do medio natural na actividade humana e a influencia da actividade humana no medio natural.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio das paisaxes naturais de Galicia e de España, a influencia do medio natural na actividade humana e a influencia da actividade humana no medio natural.
- Valorar a diversidade dos espazos naturais de Galicia e de España, identificar e emitir xuízos sobre os problemas ambientais e propor solucións fronte a eles.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- As grandes paisaxes naturais.
- A España húmida.
- A España mediterránea.
- A montaña.
- As illas Canarias.
- A influencia do medio ambiente na actividade humana. O medio natural como recurso.
- Relevo.
- Clima.
- A vexetación.
- A auga.
- Os solos.
- Os riscos naturais.
- Influencia da actividade humana no medio natural
- Os problemas ambientais
- A contaminación atmosférica.

- A deforestación ou destrución da cuberta vexetal.
- A contaminación, a erosión e a desertización do solo.
- A sobreexplotación e a contaminación das augas.
- Os residuos sólidos urbanos.
- A protección dos espazos naturais e da política ambiental.
- O medio ecoxeográfico galego e os seus problemas.
- A diversidade do medio ecoxeográfico galego.
- A cuestión ambiental galega.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos relativos ós conceptos da unidade.
- Lectura e comentario de textos sobre problemas ambientais.
- Elaboración dun mapa cos riscos naturais que lle afectan a Galicia e a España.
- Localización nun mapa dos espazos naturais protexidos e das áreas afectadas polos distintos problemas ambientais.
- Comentario e interpretación de diversos tipos de gráficos, datos estatísticos, mapas e esquemas sobre aspectos relativos á unidade.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Recompilación de noticias de prensa de aspectos relativos á unidade.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos ós conceptos da unidade.
- Aplicación dos contidos da unidade didáctica á situación de Galicia.
- Visita a unha estación depuradora ou a unha planta de tratamento de lixo.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Aprecio pola diversidade do medio físico español e galego e a orixinalidade das distintas paisaxes naturais.

- Interese e curiosidade por coñecer as diversas paisaxes naturais de Galicia e de España e aprecio polo contorno paisaxístico.
- Valoración da complexidade das interrelacións do medio natural coa actividade humana.
- Práctica da capacidade de observación da realidade natural aplicada ó contorno.
- Aprecio polo valor do contorno como recurso e elemento importante para a calidade de vida.
- Conciencia e sensibilidade ante os problemas ambientais do contorno.
- Avaliación crítica da política ambiental galega e española
- Adopción de actitudes de consumo responsables que contribúen ó desenvolvemento sostible.
- Cooperación e participación na realización de traballos en grupo e nas saídas colectivas polo contorno.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos ás paisaxes naturais de Galicia e de España, ó medio natural como recurso e ós riscos naturais.
- Define con precisión conceptos relativos ós problemas e ás políticas ambientais.
- Localiza en mapas as áreas correspondentes ás paisaxes naturais de Galicia e de España.
- Localiza en mapas as áreas afectadas por riscos e problemas ambientais, así como por políticas ambientais de protección.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre as paisaxes naturais de Galicia e de España, a influencia do medio natural na actividade humana e a influencia da actividade humana no medio natural.
- Identifica e comenta a partir de fotografías as principais paisaxes naturais de Galicia e de España, sinalando as interrelacións do medio natural coa actividade humana.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficas, mapas, imaxes e textos sobre problemas e políticas ambientais.
- Valora a diversidade dos espazos naturais de Galicia e de España, identifica e emite xuízos sobre os problemas ambientais e propón solucións fronte a eles.

5. Os espazos do sector primario.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir con precisión os conceptos relativos aos espazos rural e pesqueiro.
- Localizar en mapas fenómenos referidos ás actividades dos espazos rural e pesqueiro.
- Analizar, caracterizar e explicar os espazos rurais e pesqueiros de Galicia e de España.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio dos espazos rural e pesqueiro.
- Valorar os espazos rurais e pesqueiros, tomar conciencia dos seus problemas e avaliar as posibles solucións.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Os espazos rurais.
- Factores físicos e humanos do espazo rural
- O medio natural.
- A estrutura agraria.
- O poboamento e o hábitat rural.
- O poboamento e o hábitat rural en Galicia.
- A política agraria.
- Os usos do espazo rural
- A actividade agrícola.
- A actividade gandeira.
- A actividade forestal.
- Os novos usos do espazo rural.
- As paisaxes agrarias de España.
- As dinámicas recentes do mundo rural
- A crise e os problemas do mundo rural.

- A ordenación do espazo rural.
- Os espazos da actividade pesqueira
- A actividade pesqueira.
- A crise e os problemas da actividade pesqueira.
- A política pesqueira: regulación e reconversión do sector.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e conceptos relativos á unidade.
- Recompilación e comentario de noticias sobre os problemas do sector primario.
- Comentario e comparación de mapas e de aspectos relativos á unidade.
- Localización nun mapa das principais paisaxes agrarias de España.
- Análise do espazo rural sobre unha folla do MTN.
- Elaboración e comentario de diversos tipos de gráficos e datos estatísticos sobre usos do espazo rural.
- Comentario de fotografías e sobre os espazos rurais e pesqueiro.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Busca de información complementaria de aspectos relativos á unidade.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese de aspectos relativos á unidade.
- Aplicación dos contidos xerais da unidade didáctica á situación de Galicia.
- Realización dun traballo de campo sobre unha paisaxe agraria do contorno.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Avaliación da diversidade de paisaxes rurais de Galicia e de España e interese por coñecer os do contorno.
- Rigor na obtención e na interpretación de fontes relativas ós espazos rural e pesqueiro.
- Aprecio polas interrelacións do medio físico e as actividades agraria e pesqueira.

- Conciencia dos graves problemas derivados dalgunhas formas de aproveitamento agrario e pesqueiro, e interese e aprecio polas fórmulas para evitar e solucionar estes problemas.
- Avaliación das políticas de desenvolvemento rural como fórmula para evitar o despoboamento das áreas rurais desfavorecidas e os problemas ambientais derivados deste despoboamento.
- Desenvolvemento da capacidade crítica e da observación sobre as actividades agrarias ou pesqueiras do contorno.
- Emisión de opinións e xuízos sobre os problemas do espazo rural e pesqueiro e sobre as políticas adoptadas para combatelos.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión os conceptos relativos aos espazos agrícola, gandeiro, forestal e pesqueiro.
- Localiza e identifica en mapas fenómenos agrícolas, gandeiros, forestais e pesqueiro.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre os factores que inflúen na actividade agraria, os usos do espazo rural, as paisaxes agrarias, e as dinámicas recentes do mundo rural en Galicia e en España.
- Coñece e elabora temas sobre a crise e os problemas da actividade pesqueira, e a política de regulación e reconversión do sector pesqueiro.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre o tamaño da propiedade agraria; a evolución do barbeito; a distribución do gando bovino, ovino, porcino e caprino; a produción de leite, e a achega da agricultura e da gandería á produción final agraria.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre os problemas da pesca galega e española; a evolución da pesca desembarcada; a evolución da acuicultura; os problemas da flota pesqueira, e as características da pesca artesanal tradicional.
- Emite valoracións, opinións e xuízos críticos sobre os espazos rurais e pesqueiros e propón solucións para os seus problemas.

- Contidos mínimos:

I. España no sistema mundo: O espazo xeográfico: noción e características do espazo xeográfico. Elementos e instrumentos de información e representación xeográfica. Nocións de análise de localizacións e distribucións espaciais. Globalización e diversidade no mundo actual: procesos de mundialización e desigualdades. Clasificacións das áreas xoeconómicas. Caracteres xeográficos esenciais de Galicia e España: situación xeográfica. Contrastes e diversidade internos. Posición relativa no mundo e nas áreas socioeconómicas e xeopolíticas.

II. España en Europa O camiño cara a integración europea. Das comunidades europeas á Unión Europea. Estrutura territorial e institucional da Unión Europea; perspectivas e retos do futuro. Natureza e medio ambiente na Unión Europea. Os contrastes físicos: relevo, climas e hidrografía; situación do medio ambiente e políticas comunitarias con incidencia ambiental. Territorio e sociedade na Unión Europea. Caracteres socioeconómicos xerais da Unión Europea e dos Estados membros. Disparidades rexionais; políticas rexionais e cohesión territorial. A posición de Galicia e España na Unión Europea: factores explicativos da integración de España. Consecuencias iniciais trala integración. Situación actual e perspectivas. O impacto en Galicia.

III. Natureza e medio ambiente en España: Características xerais do medio natural. Diversidade xeolóxica, morfolóxica, climática e hídrica. A variedade dos grandes conxuntos españois: identificación dos seus elementos xeomorfolóxicos, estruturais, climáticos e bioxeográficos. Natureza e recursos en Galicia e España. Materias primas, fontes e recursos enerxéticos. Natureza e medio ambiente español: situación, condicionamentos e problemas. A protección dos espazos naturais. A auga: Concas e vertentes hidrográficas. Réximes fluviais. Regulación e distribución dos recursos hidráulicos. Natureza e medio ambiente en Galicia. O espazo xeográfico nas actividades económicas. Acción dos factores socioeconómicos no territorio español: evolución histórica, panorama actual e perspectivas. A pluralidade dos espazos rurais: transformación e diversificación das actividades rurais e a súa plasmación en tipoloxías espaciais diversas. As dinámicas recentes do mundo rural. A reconversión da actividade pesqueira. A pesca en Galicia e os seus problemas. O desenvolvemento da acuicultura. Os espazos industriais: evolución histórica e características até a industrialización da segunda metade do século XX. Crise do modelo de desenvolvemento concentrado e reestruturación industrial: tendencias actuais da industria galega e española. Os espazos de servizos: proceso de terciarización da economía española. A heteroxeneidade dos servizos e o seu desigual impacto territorial. Os transportes e as comunicacións. Os espazos turísticos:

factores explicativos do desenvolvemento turístico español. Tipoloxías das rexións turísticas e impacto espacial do turismo. Novas tendencias do turismo.

16. Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado.

- Ensino Secundario de Adultos (ESA):

Á vista do aumento da matrícula nos cursos de semipresencial e a inexistencia dunha ratio, no curso 2012/13 o Departamento viuse na obriga de cambiar a estrutura das probas con respecto aos anos anteriores. Agora os exames de ESA do ámbito de sociedade teñen dúas partes en todos os módulos. Un test no que se valoren coñecementos puntuais e habilidades prácticas con preguntas baseadas en mapas e textos, e un tema no que o alumno/a pode demostrar a súa destreza na expresión escrita:

1. Test: o alumnado deberá contestar un test de 24 preguntas. A valoración é de 6 puntos (0,25 por acerto pero os erros descontan 0,1). Como nos exames de probas libres, corríxirase con plantilla o que permitirá axilizar o proceso de cualificación e ofrecer as notas nun tempo razoable.

2. Tema: o alumnado terá que desenvolver un tema á escolla entre dúas opcións. A valoración é de 4 puntos, sendo unha parte importante do exame, polo que se esixe unha extensión axeitada, xa que os temas correspóndense cos epígrafes principais das unidades didácticas, sempre amplos.

No relativo a notas, medias e recuperacións:

- O alumnado que aprobe o primeiro bimestre fará o exame do segundo e a súa nota será a media das dúas, sempre que no segundo teñan polo menos un 3,5 (con notas inferiores non se fará media e suspéndese a materia completa).

- O alumnado que suspenda o primeiro bimestre fará o exame do segundo e a recuperación do primeiro. A súa nota será a media das dúas, sempre que aproben o segundo e na recuperación do primeiro teñan polo menos un 3,5 (con notas inferiores non se fará media e suspéndese a materia completa).

- O alumnado que no primeiro bimestre levaron un 4 no boletín (o que quere dicir que a súa nota no exame era de 3,5 ou superior), non ten que facer a recuperación se non quere (pero pode facela). Se a fan, teremos en conta as dúas notas e do contrario farémolles a media coa

nota que teñan no primeiro e a que saquen no segundo (con notas inferiores a 3,5 en calquera dos exames non se fará media e suspéndese a materia completa).

- Avaliación de 2º e de 4º de ESA en xuño:

No caso da ESA presencial, manterase a proporción pola que o 30% da nota final se corresponda co traballo realizado polo alumnado ao longo do curso e o 70% restante será proporcionado por probas obxectivas. Todas as actividades que sexan tidas en conta para a avaliación serán realizadas de modo telemático e serán anunciadas convenientemente ao alumnado por medio dos medios de comunicación dispoñibles. No caso da ESA semipresencial, o 100% da avaliación se baseará na entrega dun traballo cuxa temática será determinada por cada docente.

- Bacharelato:

En primeiro de Bacharelato, na materia de Historia do Mundo Contemporáneo, os exames teñen tres partes que pretenden avaliar os coñecementos concretos dos alumnos (datos e feitos históricos), a súa destreza na análise e comentario de documentos (textos, mapas, gráficos...), e a capacidade de síntese, expresión e redacción.

No primeiro apartado utilizamos probas tipo test nas que os acertos suman, os erros descontan (un terzo do valor do acerto), e as respostas en branco non computan. Dependendo da avaliación o valor deste apartado oscila entre 2 e 4 puntos sobre 10 (os alumnos e alumnas sempre son informados con antelación de estrutura da proba e da puntuación de cada parte no trimestre. Na primeira avaliación adoitamos puntuar máis o test que o comentario, á espera de que os estudantes adquiren as destrezas necesarias para facer axeitadamente estes últimos).

No segundo apartado o alumnado ten que analizar e comentar un documento histórico, sexa textual, gráfico ou iconográfico, seguindo as pautas que exercitamos nas titorías orientativas e respondendo ás preguntas que acerca deles se formulan no exame. O valor desta proba oscila entre 2 e 4 puntos sobre 10.

Por último, no exame pedimos aos estudantes que desenvolvan un tema, á escolla entre dúas opcións, no que podamos valorar a súa capacidade de síntese, organización, redacción, etc. O valor deste apartado é sempre de 4 puntos sobre 10.

Na cualificación dos exames de segundo de Bacharelato seguimos as indicacións dos diferentes grupos de traballo da CIUG, xa que as probas das distintas materias que corresponden ao noso Departamento se estruturan do mesmo xeito que os exames das PAU.

Aínda que a maior parte do noso alumnado non acude a ditas probas, hai unha minoría que sí o fai e pensamos que a nosa obriga é preparalos para enfrontarse con éxito aos exames de acceso á Universidade, o cal obriga a acostumalos no curso a ditas probas.

- Historia da Arte

Do mesmo xeito que nas PAU, os exames teñen dúas opcións, cada unha delas con tres láminas e oito termos artísticos, e os estudantes teñen que comentar dúas láminas da opción escollida e definir catro termos artísticos. Estes últimos son os mesmos nas dúas opcións, non así as láminas que ilustran sempre as obras de arte propostas no programa oficial do Grupo de Traballo da CIUG.

A puntuación da proba sigue os criterios de corrección aplicados nos exames de Selectividade. Cada definición puntúa ata 0,5 puntos e o comentario de cada obra ata 4 puntos. No caso das obras a comentar, a clasificación (título, autor, período e data) vale ata 1 punto, o contexto histórico da mesma ata 1 punto, e o comentario artístico ata 2 puntos.

- Xeografía

Na materia de Xeografía utilizamos tamén a estrutura das probas das PAU e os criterios de cualificación empregados pola CIUG. Daquela, os nosos exames teñen tres apartados:

No primeiro trátase de valorar os coñecementos do vocabulario específico da materia, seguindo as listaxes de termos elaboradas pola CIUG. O alumnado ten que definir nun máximo de cinco liñas catro termos xeográficos (á escolla entre seis), indicando algún exemplo en relación con España ou Galicia (puntuación máxima 2 puntos; 0,5 por termo ben definido).

No segundo apartado preséntaselles aos alumnos/as un gráfico ou mapa que teñen que comentar, ás veces respondendo a preguntas concretas que sobre el se lles fai (puntuación: un máximo de 4 puntos).

Por último o alumnado ten que desenvolver un tema dos correspondentes ao programa oficial de Galicia fixado pola CIUG, sempre partindo dun índice no que se mencionan os apartados que hai que desenvolver. A puntuación deste apartado é dun máximo de 4 puntos.

- Historia de España

Como non pode ser doutro xeito, e seguindo o programa da CIUG, os exames constan dunha serie de documentos (textos, mapas ou gráficos) cos cales o alumnado ten que facer unha composición na que se expliquen as circunstancias se produciron os documentos e o seu significado histórico utilizando as ideas que neles aparecen como fío condutor do relato. Debe quedar claro que non se trata de analizar individual e separadamente os documentos propostos, senón de integrar o seu contido na redacción, tal e como indican as recomendacións do Grupo de Traballo da CIUG.

A avaliación da proba será global, sen que a cualificación corresponda necesariamente á ponderación de cada un dos items que se presenten no exame, senón que atenderán:

1. Ao conxunto de coñecementos que manifieste o alumno/a, para o que se terá en conta se responde correctamente ao tema, e orientacións formuladas, que serán conformes con contidos establecidos no currículo dos 2º curso de Bacharelato.

2. Ás calidades formais da exposición: claridade expositiva, capacidade crítica, rigor conceptual e, en xeral, á maior ou menor madurez intelectual que a composición ou comentario deixe translucir, polo que se penalizarán as incorreccións gramaticais e ortográficas.

A modo de exemplo, sen que se trate dunha proposta ríxida e aplicable mecanicamente en todos e cada un dos casos, a cualificación dos exames poderá realizarse conforme ás seguintes pautas que proporcionamos ao alumnado con carácter orientativo xa que poden variar dun exame a outro:

		Puntuación
Comprensión	Identificar e explicar o problema histórico que presenten os documentos Evolución histórica do problema formulado; precisar correctamente o marco cronolóxico (antecedentes, causas, consecuencias,...) Relacionar correctamente entre eles os documentos que se propoñan Capacidade do alumno ou alumna para realizar unha redacción clara, coherente e con rigor conceptual	4
Interpretación e reelaboración persoal	Relacionar os acontecementos históricos aos que se refiran os documentos co seu contexto histórico (social, político, económico etc. segundo corresponda)	3

	Capacidade do alumno ou alumna para realizar unha redacción clara, coherente e con rigor conceptual	
Coñecemento específico	Segundo a natureza do problema histórico formulado, identificar aos protagonistas, ideoloxías, cambio e continuidade... Capacidade do alumno ou alumna para realizar unha redacción clara, coherente e con rigor conceptual	3

- Historia da música e da danza:

Argumentar acerca de obras musicais e da danza a partir de audición ou visionado das mesmas, con apoio de partituras, e realizar investigacións a través de análises estéticas e comentarios críticos, considerando os aspectos técnicos, expresivos e interpretativos, así como o seu desenvolvemento sociocultural.

Analizar a utilización da música e da danza como soporte dun texto literario ou como medio de intensificación dramática en óperas, ballet, cine, teatro ou outras situacións concretas, mediante o estudo de diversas fontes de información.

Analizar as principais características de diferentes obras de música e danza tras escoitalas ou visionalas, e ubicalas no tempo para comparalas con outras obras representativas de cada estilo, descubriendo semellanzas e diferenzas entre elas.

- Avaliación de xuño en Bacharelato:

Dada a situación extraordinaria iniciada con motivo da crise desatada pola pandemia do virus COVID-19 e xa que se impediu a realización de exames presenciais de recuperación, e considerando que nos exames telemáticos é imposible garantir a limpeza do proceso e poden resultar discriminatorios para quen non dispoñan de medios técnicos axeitados para realizalos, o Departamento de Xeografía e Historia decidiu o seguinte:

A nota do curso en cada materia de Bacharelato dependente do Departamento será a media das dúas primeiras avaliacións e se aprobará ao alumnado que logre nela un 4,5 ou máis.

En caso contrario, cabe a posibilidade de realizar un traballo que permitirá sumar ata un máximo de 2 puntos a media das avaliacións.

O alumnado cuxa media sexa inferior a 2'5 non poderá aprobar acolléndose a esta posibilidade e terá que realizar, no caso de Historia de España, ademais do traballo anterior

TRES COMPOSICIÓN DE TEXTO HISTÓRICO sobre o temario xa impartido en clase propostas polo Departamento, as cales serán entregadas aos profesores antes do 5 de xuño (atópanse para descargar na carpeta da materia da nosa páxina web: <https://bit.ly/3dsx0ep>).

En Historia do Mundo Contemporáneo de primeiro e en Xeografía, Historia da Arte e Historia da Música de segundo, o alumnado que non alcance o 2,5 na media das dúas primeiras avaliacións terá que poñerse en contacto cos profesores, os cales indicaranlles que tarefas teñen que realizar ademais do traballo. Os que non cumpran estas condicións quedarán suspensos ata a convocatoria extraordinaria de setembro. Nesa convocatoria só entrará o temario das dúas primeiras avaliacións. Esta convocatoria realizarase por medio dun exame presencial en caso de darse as circunstancias propicias para ilo.

A posibilidade de facer o traballo está aberta tamén a todo o alumnado que aspire a subir nota para mellorar a media do curso, nas mesmas condicións.

- Características dos traballos a realizar:

1. En galego ou en castelán, deberán de ter unha extensión mínima de 30.000 caracteres contando espazos, e máxima de 40.000. A maiores poderán incluír fotos, gráficos e mapas.

2. Presentaranse telematicamente en WORD ou PDF con data límite do 5 de xuño de 2020. Excepcionalmente, se algún alumno/a non dispón de medios informáticos poderá facelo a man e entregalo no Centro no prazo establecido.

3. Deberán de incluír bibliografía e webgrafía.

4. Deberán de incluír alo menos cinco (5) citas textuais das fontes utilizadas, citadas entre comiñas e con referencia concreta e correcta á fonte de orixe.

5. A redacción ten que ser persoal. Todos os traballos serán sometidos á revisión dun programa antiplaxio, e se se detecta que máis dun 40% do texto (excluídas as citas) ten sido copiado directamente de Internet, o traballo será anulado. O mesmo se fará comparando os traballos do mesmo título entregados por distintos alumnos/as, anulándose todos si dous o máis coinciden entre eles en dita porcentaxe de copia.

- Temas dos traballos:

- 1º de Bacharelato:

- Historia do Mundo Contemporáneo (escoller UN):

- O papel de España na Segunda Guerra Mundial.
- A Revolución Industrial en Galicia (das orixes a 1936).

- 2º de Bacharelato:
- Historia de España (escoller UN):
  - Pronunciamentos liberais en Galicia durante o século XIX.
  - A Guerra da Independencia en Galicia.
  - O golpe de Estado de 1936 en Galicia.
- Historia da Arte (escoller UN):
  - O Románico galego.
  - Renacemento e Plateresco en Galicia.
- Xeografía (escoller UN):
  - O clima de Galicia. Factores, tipos de tempo e subtipos climáticos.
  - A poboación galega. Situación actual, tendencias demográficas das últimas décadas. Proxección futura.
- Historia da Música e da Danza (escoller UN):
  - A música no Rexurdimento galego.
  - Danzas populares en Galicia.

17. Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados.

A avaliación inicial pretenderá coñecer o punto de partida de cada alumno e alumna en canto ao desenvolvemento de competencias e coñecemento de contidos previos ao tratamento dos mesmos, co obxecto de adoptar as medidas oportunas de adaptación das programacións e de atención á diversidade. Esta avaliación inicial, a cal se realizará na primeira semana de cursos, consistirá na realización de enquisas e cuestionarios anónimos por parte do alumnado nas primeiras sesións de aula.

Igualmente, haberá un procedemento a poñer en marcha cando algún membro do equipo docente e o/a titor/a teña indicios de que un alumno/a presentara necesidades específicas de apoio educativo. En caso de existir estes indicios, en reunión do equipo docente, estes serán analizados e, en consecuencia, proporanse medidas educativas ordinarias para responder ás necesidades observadas. Establecerase un cronograma de revisión das medidas adoptadas, no caso de ser tomadas, así como uns indicadores de avaliación de ditas medidas. Todo ilo deberá ser recollido nun acta polo titor/a.

As medidas a adoptar poderán afectar á metodoloxía empregada, aos instrumentos de avaliación, á secuenciación de contidos ou aos tipos de actividades para dar resposta ás necesidades que o alumno/a puidera presentar. No caso de levar a cabo medidas concretas, buscarase manter unha estreita relación de asesoramento co Departamento de Orientación do centro.

18. Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.

Dado o carácter continuo da avaliación da materia, o estudante que suspende unha unidade ou avaliación, non terá un exame de recuperación como tal, senón que terá que superar positivamente a avaliación seguinte.

Con respecto ao alumnado que perda o dereito á avaliación continua, por ter superado o límite permitido de faltas de asistencia sen xustificar (segundo o recollido no Regulamento de Organización e Funcionamento do Instituto), este será obxecto da realización dunha proba escrita ao final do cuadrimestre no que perdeu ese dereito.

Nos cursos da ESA presencial, o alumnado que non perdera o dereito á avaliación continua pero que suspendera a materia contará coa posibilidade de asistir a unha sesión de reforzo semanal na aula que se realizará nas primeiras semanas do segundo cuadrimestre. Nelas traballarase mediante diversas actividades os contidos do curso pasado. Tras estas sesións, poderá presentarse a un exame extraordinario que se celebrará en torno ao mes de abril (no caso do primeiro cuadrimestre). No resto de cursos, o alumnado que suspenda a avaliación continua poderá presentarse igualmente a un exame extraordinario para recuperar a materia.

19. Actividades complementarias.

As actividades previstas para os grupos da ESA presencial para o curso académico 2019-2020 son dúas visitas ao Museo de Pontevedra, durante as cales se asistirá a exposicións relacionadas cos contidos abordados nas aulas. Concretamente, efectuarase unha actividade en cada un dos dous cuadrimestres. Estas visitas serán organizadas polo profesor Pablo Fernández Cabaleiro e, dada a maior dispoñibilidade dos membros dos grupos de ESA presencial, serán realizadas co alumnado matriculado neste tipo de ensinanzas.

Do mesmo modo, o Departamento Xeografía e Historia colaborará noutras actividades organizadas polo Departamento de Actividades Extraescolares e a Vicedirección do Centro.

20. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.

Ao final de cada unidade didáctica, o docente deberá enfrontarse a unha serie de cuestións que permitan avaliar a idoneidade da mesma en función do seu deseño recollido na programación. Estas preguntas tamén poderán ser realizadas no relativo á totalidade da programación didáctica unha vez rematado o curso escolar coa fin de atopar eivas que mellorar no futuro. As cuestións que se efectuarán en torno ao desenvolvemento das unidades didácticas e da programación son as seguintes:

Aspectos a avaliar	A destacar...	A mellorar...	Propostas de mellora persoal
Temporalización das unidades didácticas			
Alcance dos obxectivos didácticos			
Manexo dos contidos			
Traballo das competencias			
Realización de tarefas			
Metodoloxía seleccionada			

21. Información e publicidade.

A presente Programación Didáctica será publicada na web da EPA Río Lérez (www.epapontevedra.com) coa fin de que a totalidade da comunidade educativa poida ter

acceso á mesma. Ademais, tamén será publicado no espazo do Departamento de Xeografía e Historia.